

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Příčiny a důsledky života na ulici

Bakalářská práce

Autor: Kristýna Špiclová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kristýna Špiclová

Studium: P19P0162

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: Příčiny a důsledky života na ulici

Název bakalářské práce AJ: Causes and Consequences of Street Homelessness

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou bezdomovectví z hlediska příčin a důsledků. V teoretické části je popsán tento jev, jeho příčiny, formy bezdomovectví a též důsledky, které jsou s životem na ulici nezbytně spjaté. V další části jsou uvedeny různé sociální služby, organizace a sociální zařízení, které se snaží pomáhat lidem bez domova. Výzkumná část práce mapuje příčiny, samotný život na ulici, ale také důsledky. Jedná se o šetření kvalitativní a jako metoda bude využito rozhovorů s lidmi, kteří část svého života na ulici strávili.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: V kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. 176 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

PRŮDKOVÁ, Táňa, NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Příčiny a důsledky života na ulici* vypracovala pod vedením vedoucího práce prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 4. 2022

Kristýna Špiclová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a vstřícný přístup během tvorby této práce. Rovněž děkuji Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě, zvláště pak MUDr. Haně Ráchel Šťastné, která mi byla nápomocná při zprostředkování rozhovorů. Dík patří všem respondentům za poskytnutý čas a ochotu spolupracovat.

Anotace

ŠPICLOVÁ, Kristýna. *Příčiny a důsledky života na ulici*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 102 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou bezdomovectví z hlediska příčin a důsledků. V teoretické části je popsán a definován tento sociálně patologický jev, jeho historie a příčiny vzniku. Rovněž jsou zde vysvětleny formy bezdomovectví a pojmy související s problematikou bezdomovectví, jako je nezaměstnanost či sociální exkluze. Pozornost je v teoretické části práce věnována též důsledkům, které jsou s životem na ulici nezbytně spjaté. V další části jsou uvedeny různé sociální služby, organizace a sociální zařízení, které poskytují osobám bez domova pomocnou ruku v řešení jejich obtížné životní situace spojené s životem na ulici či ohrožením ztráty domova. Výzkumná část práce mapuje příčiny, samotný život na ulici, ale také důsledky bezdomovectví. Jedná se o šetření kvalitativního charakteru a zvolenou metodou jsou polostrukturované rozhovory s lidmi, kteří část svého života na ulici strávili.

Klíčová slova: bezdomovectví, sociální vyloučení, bezdomovec, osoby bez domova, sociální služby

Annotation

ŠPICLOVÁ, Kristýna. *Causes and Consequences of Street Homelessness*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 102 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis focuses on the causes and consequences of homelessness. The theoretical part describes and defines this sociopathological phenomenon, its history, and causes. It also describes the possible forms of homelessness and concepts related to its problematics such as unemployment and social exclusion. The focus is also pointed towards the consequences surrounding the life on the street. The next section introduces various institutions, organizations and social services that provide a helping hand to people dealing with homelessness and its consequences or are in the danger of losing their place to live. The empirical part of the thesis explores the causes of homelessness, its consequences but also the reality of living on the street. It contains a qualitative research based on semi-structured interviews with people who have spent part of their life on the street.

Keywords: homelessness, social exclusion, homeless person, people without home, social services

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Bezdomevctví jako sociálně patologický problém	11
1.1 Charakteristika bezdomevctví	11
1.2 Genderové rozdíly mezi bezdomovci.....	20
2 Příčiny bezdomevctví.....	23
3 Důsledky	33
3.1 Život na ulici	33
3.2 Dopady	43
4 Možnosti pomoci a prevence	51
5 Empirická část.....	62
5.1 Průzkum příčin a důsledků života na ulici	62
5.2 Analýza a interpretace rozhovorů	66
5.3 Shrnutí	89
Závěr	93
Seznam použitých zdrojů	95
Seznam obrázků	103
Seznam příloh.....	104
Přílohy	105

Úvod

Bezdomovectví sahá daleko do hlubin naší historie a dodnes je neodmyslitelnou součástí naší společnosti. Denně potkáváme v ulicích našich měst osoby neupravené, ve špinavém oblečení a s igelitovými taškami v rukou, ve kterých si nesou celý svůj život. Tito lidé jsou členy většinové společnosti vnímáni za nežádoucí. Zanechávají v ulicích nepořádek, jejich existence je doprovázena nelibým zápachem a jsou pachateli trestné činnosti. Takové představy o nich většina společnosti má. Ne vždy tomu tak musí být. Při zkoumání a zpracovávání tak křehkého tématu, jakým sociálně patologický jev bezdomovectví bez pochyby je, je potřeba se zbavit všech zakořeněných předsudků a negativních postojů, které si většina z nás s sebou nese. Je třeba otevřít svou mysl a být připraven přijmout nové informace bez ohledu na to, zda s nimi souhlasíme či nikoli.

Bezdomovci jsou mezi námi, toulají se ve stínech ulic a přežívají. Cílem této práce je charakterizovat bezdomovectví, jak se napříč staletími vyvíjelo a jaké existují jeho formy. Definovat bezdomovectví není snadné, neboť na tento jev pohlíží mnoho autorů a organizací z různých úhlů pohledů a každý jej vymezuje jiným způsobem. Dále je proto nutné představit různé definice tohoto jevu. Podstatnou součástí práce je představení pojmů úzce spjatých s bezdomovectvím, jako je nezaměstnanost, chudoba, závislost, kriminalita či sociální vyloučení. Příčiny vzniku bezdomovectví mohou být opravdu různé. Kapitola druhá má za úkol představit čtenáři nejčastější příčiny vzniku bezdomovectví. Je nutné si uvědomit, že nelze vytvořit výčet všech příčin, protože každý člověk je jiný a píše si v životě svůj vlastní příběh a stejně jako je jeho životní příběh unikátní a jedinečný, může být i jeho příčina propadu na ulici. Na ulici se může dostat opravdu každý. Mezi bezdomovci lze nalézt muže, ženy a dokonce i děti. Z toho důvodu jsou v práci rozebrány genderové rozdíly mezi bezdomovci.

V naší společnosti jsou nastavená určitá pravidla, která však v prostředí ulice neplatí, a právě z toho důvodu je potřeba charakterizovat život na ulici - jakým způsobem si lidé bez střechy nad hlavou zajišťují obživu, jak a kde vykonávají hygienické úkony, kde si perou a obstarávají oblečení, a kde bezdomovci nocují.

Dílčím úkolem této práce je předat možný výčet několika dopadů, které doba strávená na ulici může, ale nemusí na jedince mít. Těmito důsledky mohou být problémy spojené se zdravotním stavem, ať už fyzickým či psychickým, neschopnost

tvorby či udržení mezilidských vztahů a mnoho dalších. V práci jsou rovněž rozebrána možná rizika, která jsou spojena s návratem jedince zpátky do společnosti. V souvislosti s dopady bezdomovectví je třeba si uvědomit, že je vždy lepší problému předcházet než později řešit jeho důsledky. Z toho důvodu jsou v práci popsány jak možnosti pomoci, tak i prevence. V neposlední řadě práce seznamuje čtenáře se dvěma významnými organizacemi, Nadějí a Armádou spásy, které napomáhají osobám bez přístřeší.

Cílem empirické části bakalářské práce je poskytnout hlubší porozumění problematice bezdomovectví za využití metody polostrukturovaného rozhovoru a zmapovat příčiny a důsledky bezdomovectví a život na ulici jako takový. Ke zvolení tématu bakalářské práce mě inspiroval životní příběh člena mé rodiny, kterého život zavál do prostředí ulice. Než jsem stihla získat odpovědi na všechny své otázky, opustil nás a já se rozhodla nalézt odpovědi u osob, které se nacházeli v podobné životní situaci.

1 Bezdomovectví jako sociálně patologický problém

Lidské životy jsou od narození plné očekávání, představ a snů. Plánujeme, jak bude vypadat naše budoucnost, co budeme v životě dělat a jak budeme žít. Nelze předvídat, že by si člověk jako svůj budoucí cíl stanovil stát se bezdomovcem. A přesto jich je v současném světě spousta. Bezdomovci jsou součástí našich každodenních životů. Potkáváme je v hromadných dopravních prostředcích, když jedeme do školy či do práce, vidáme je před supermarkety nebo zkrátka jen na ulici. Bezdomovectví je spojeno s předsudky, které lidé vůči tomuto jevu mají. Fenomén bezdomovectví, jak se zdá, se stává nedílnou součástí naší společnosti a pro jeho řešení je nutné ho nepřehlížet.

1.1 Charakteristika bezdomovectví

Historie

Historie bezdomovectví sahá hluboko do minulosti a zmapovat její vývoj není vůbec snadné. Lidé bez domova se vždy pohybovali na okraji společnosti a kronikáři či jiní zapisovatelé o ně právě z tohoto důvodu nejevili zájem. A tak se stalo, že písemné zmínky o bezdomovectví z velké části popisují jen represivní zásahy proti této skupině osob (Štěchová a kolektiv, 2008). Od počátku věků bylo bezdomovectví trestem vyloučení z komunity a je spojováno s chudobou. Biblický příběh Kaina, který zavraždil svého bratra, a trestem mu bylo vyhnanství, můžeme vnímat jako historickou zmínku o bezdomovectví. Vyhnanství znamenalo v minulosti sociální vyloučení jedince ze společnosti jako trest za čin, který jedinec spáchal. Lidé v minulosti věřili, že odlišnost poukazuje na hříchy, které člověk během svého života spáchal, a proto si tito hříšníci zasloužili být vyloučení ze společnosti. V mýtech vyloučení rovněž znamenalo pro osoby jistý druh zkoušky, kdy jedinec opustí domov, aby po určitém živoření a toulání se našel nový a lepší domov (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Bezdomovectví mělo v každé době napříč různými společnostmi jinou podobu. Ve středověku se po mořích a řekách plavily lodě, na kterých byli izolováni jedinci, kteří byli označeni za odlišné a nehodili se dané společnosti. Tyto osoby byly odkázány k životu na moři. Plavily se celé roky na lodi a žádný přístav je nikde nepřijal, protože jimi společnost opovrhovala (Foucault, 1994). V 15. století začala klesat životní úroveň nejchudších obyvatel, protože došlo k nárůstu počtu obyvatelstva. S příchodem

novověku se objevil nový pojem „vagabund“, to je tulák neboli osoba bez pána. Tito lidé odmítali žít konzervativním stylem života. Místo toho se začali toulat, a tak přestali být vázáni na pána. Vagabundi se stavěli proti tehdejšími hodnotám a normám systému dané společnosti a společnost je za jejich chování trestala vězením či dokonce popravou (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Bezdomovectví, jak ho známe dnes, se v Evropě objevilo až koncem 19. století jako důsledek průmyslové revoluce a urbanizace. Díky rozmachu průmyslu v určitých oblastech došlo k migraci obyvatelstva, ke koncentraci chudinského obyvatelstva do měst a ke zvyšování počtu lidí žijících přímo na ulici. Péči o tyto osoby tehdy zajišťovaly církevní řády, nikoli stát (Pěnkava, Kocmánková, 2007).

Až v roce 1862 byla poprvé zmíněna státní péče o bezdomovce v Říšském obecném zákoně. Ačkoli zákony prošly nejrůznějšími novelami, základ tohoto zákona zůstal stejný. Dle tohoto zákona musel každý dům patřit nějaké obci a zrovna tak i každý občan. Domovské právo se získávalo narozením, dobrovolným pobytem v obci či sňatkem. O chudého občana se ze zákona musela postarat obec. Během první republiky vyvstala ze strany státu snaha odlišit občany, kteří pomoc opravdu potřebují od těch, kteří ji chtějí jen zneužít. S nástupem totalitního režimu po roce 1948 se chudoba a bezdomovectví stalo naprostým tabu. Charitativní organizace byly zrušeny, neboť by jejich existence připouštěla chudobu, kterou komunistický režim popíral (Kozáková, 1998).

Na počátku 90. let dvacátého století se mezi bezdomovci začali objevovat lidé, kteří byli formálně zaměstnaní, ale nechtěli pracovat, lidé propuštění z velkých firem a jejich ubytoven, lidé propuštění z vězení v důsledku prezidentské amnestie či z psychiatrických ústavů. S nástupem nového demokratického režimu došlo k nárůstu počtu bezdomovců, a to především z toho důvodu, že skryté bezdomovectví se stalo zjevným a začalo být státem vnímáno jako sociálně patologický jev, který je potřeba řešit. V návaznosti na to začaly vznikat nejrůznější charitativní organizace, které mají za cíl pomáhat lidem bez domova. V Praze vznikly organizace, které měly blízko k církvím: občanské sdružení Naděje a Armáda spásy. Organizace Naděje se později rozhodla jít cestou neziskové organizace a Armáda spásy zůstala církví (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Během devadesátých let počet bezdomovců enormně rostl a od roku 2000 se výrazně zvýšil i počet mladých bezdomovců ve věku od 19. do 29. let věku, kteří se tak nakonec stávají nejvýznamnější věkovou skupinou. Objevuje se éra squatů

(typu Ladronka či Milada), kde se mladí bezdomovci mísili s lidmi hledajícími alternativní způsoby života. Od té doby se stalo bezdomovectví jevem běžným, ač nechtěným, v naší společnosti (Prudký, Šmídová, 2010).

Definice bezdomovectví a jeho formy

Bezdomovectví je sociální jev, který se vyskytuje napříč všemi společnostmi a je podmíněný řadou faktorů. Jedná se o globální problém, který ve značné míře ohrožuje stabilitu jednotlivých států a zemí. Často bývá bezdomovectví důsledkem válečných konfliktů nebo přírodních katastrof (Haycock, 1993). V rozvojových zemích se tento jev týká většiny obyvatel, neboť se tam jedná o výsledek kulturního a národního příslušenství k dané sociální skupině. V takových zemích nejde o důsledek sociálního selhání. Lidé, kteří žijí v takové společnosti, si bezdomovectví volí dobrovolně a tím se hlásí k zažitým tradicím svého národa. Takový životní styl lze nalézt například u příslušníků romského etnika (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Bezdomovectví je úzce spjaté se ztrátou domova. Klíčem k pochopení tohoto fenoménu je proto porozumět významu slova „domov“. Pojem domov má mnohem hlubší význam než slovo přístřeší. Domov je pro člověka místem sociálním, kde nalézá rodinu a kam se může vrátit, protože se tam cítí bezpečně. Domov je kombinací sociálního okolí a fyzického soukromí. Obě tyto složky pak zpravidla bezdomovcům schází (Průdková, Novotný, 2008).

Bezdomovectví je problémem sociálním, humanitárním, ekonomickým, zdravotním, trestněprávním a přestupkovým, ale i problémem politickým. Vzhledem ke skutečnosti, že je bezdomovectví krajní podobou sociálního vyloučení, která zapříčiňuje, že osoby bez domova nemohou využívat všechna svá práva v plném rozsahu, a proto zaujímají v demokratické společnosti nerovné postavení, je díky této skutečnosti bezdomovectví sociálním problémem. Sociální nerovnost je totiž v rozporu s nastavením soudobé společnosti. Z humanitárního hlediska je na bezdomovce pohlíženo jako na osoby, které jsou z důvodu neschopnosti uspokojení základních životních potřeb ohroženi na svých životech, což je v rozporu s blahobytem, který je v současné společnosti k dispozici. Z ekonomického hlediska je bezdomovectví problémem především kvůli výdajům, které tento jev vyžaduje. Jsou to především výdaje v podobě poskytování služeb, přičemž si můžeme v současné společnosti všimnout tendencí snižovat právě tyto výdaje. Takové jednání se však z hlediska

budoucího vývoje fenoménu bezdomovectví nejeví příliš šťastně, neboť předznamenává nárůst tohoto problému. Zdravotní problém vychází z předpokladů životní úrovně bezdomovců. Lidé bez domova jsou z důvodu jejich životního stylu více nemocní, dožívají se nízkého věku a jsou jim během života odpírány určité zdravotní služby. Lidé bez domova jsou často aktéry trestné činnosti, ale mohou se stát rovněž jejími oběťmi. V neposlední řadě je bezdomovectví problémem politickým a přináší do politické roviny mnoho závazků, které musí být naplňovány (Kliment, Dočekal, 2016).

Bezdomovec může být člověk, který nemá trvalé bydliště anebo je bez přístřeší. Může to být ale i člověk, který oficiálně trvalé bydliště má, jen ho z nějakého důvodu nechce nebo nemůže využívat. Takový člověk většinou nemá zaměstnání a mnohdy ani nemá zájem si ho najít. Jeho vztahy s rodinou jsou natolik narušeny, že nejsou schopny plnit svou funkci. V takovém případě dochází k izolování jedince na okraj společnosti (Vágnerová, 2012).

Definovat bezdomovectví není snadné a existuje četné množství klasifikací a typologií. Jednou z prvních je rozdělení bezdomovectví na zjevné, skryté a potenciální, se kterým přišli Vlastimila a Ilja Hradečtí (1996). Ti mezi zjevné bezdomovce řadí osoby bez střechy nad hlavou, které nocují na veřejných prostranstvích (např. pod mostem, na nádraží). Skupina zjevných bezdomovců je nejviditelnější především z důvodu jejich vzhledu, neboť jsou viditelně zanedbaní, často zapáchají, nosí znečištěné oblečení a mnohdy s sebou nosí velké množství zavazadel (igelitové tašky, batohy, kufry atd.), ve kterých se nachází celý jejich majetek. Jsou osobití svým chováním, kdy je lze zahlédnout při vybírání kontejnerů, žebrání či sbírání nedopalků od cigaret na ulici (Průdková, Novotný, 2008). Skrytými bezdomovci jsou pak osoby, které nemají svůj vlastní domov. Tito lidé žijí po ubytovnách, azylových domech nebo se přesunují z bytu do bytu svých přátel, kteří jim zrovna poskytnou nocleh. Jsou to lidé, kteří se svou tíživou životní situací snaží utajit před veřejností. Pro skryté bezdomovce je typické, že dbají o svůj vzhled a neustále se přemísťují. Potenciálními bezdomovci jsou pak lidé, kteří jsou ohroženi ztrátou svého bydlení. Takovým rizikem je domov, který nesplňuje základní kritéria nezbytná pro udržení zdraví a správného sociálního rozvoje (Kliment, Dočekal, 2016). Do této kategorie osob lze zařadit osoby propuštěné z výkonu trestu, osoby, jež ukončily léčbu v psychiatrické

nemocnici, závislé na návykových látkách či patologické hráče (Průdková, Novotný, 2008).

O detailnější typologii se pokusila Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci (European Federation of National Organisations Working with the Homeless) neboli FEANTSA, která nese název ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion). Jedná se o Evropskou typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení. V této klasifikaci hrají roli tři základní oblasti, kterými je určována koncepce domova. Je to oblast fyzická, sociální a právní. Absence kterékoli jedné z nich pak může vést ke vzniku bezdomovectví. Fyzickou oblast lze charakterizovat jako možnost mít bydlení, které může osoba neomezeně užívat. Možnost mít soukromí a prostor budovat sociální vztahy je charakteristická pro oblast sociální. Právní oblastí je existence právního nároku osoby na užívání bytu či jiného prostoru. V okamžiku absence jedné či více oblastí dochází ke vzniku sedmi teoretických kategorií bezdomovectví (FEANTSA, 2016). Jsou to:

- a) osoby bez střechy,
- b) osoby bez bydlení,
- c) osoby s nevyhovujícím či nejistým bydlením,
- d) osoby s nevyhovujícím bydlením a bez možnosti soukromí, avšak s právním nárokem na užívání daného prostoru,
- e) osoby s nevyhovujícím nárokem na užívání daného prostoru,
- f) osoby s nejistým bydlením, avšak bez právního nároku na užívání daného prostoru,
- g) osoby sociálně izolované v rámci adekvátního a jistého bydlení (Edgar, 2009).

S další klasifikací přišla Národní aliance pro boj s bezdomovectvím (National Alliance to End Homelessness) neboli NAEH, která rozdělila bezdomovce do čtyř skupin a věnuje zvláštní pozornost rodinám s dětmi či mladistvými, jakož i obětem domácího násilí. Tato typologie rozlišuje bezdomovce následovně:

- a) osoby žijící na místech, která nejsou pro žití určena (např. nouzové příbytky, přechodná obydlí),
- b) osoby, jež ztratí místo, kde nocují (např. hotel, motel, ubytovna, byt přítele), a nemají dostatek finančních prostředků na to, aby si obstaraly místo nové,

- c) rodiny s dětmi, které mají nejisté bydlení,
- d) osoby, které utíkají před domácím či partnerským násilím, sexuálními útoky a dalšími podobnými situacemi spojenými s násilím, a které nemají dostatek finančních prostředků na to, aby si mohly obstarat nové trvalé bydlení (NAEH, 2012).

Podle doby trvání lze bezdomovectví rozdělit na krátkodobé, které je vymezeno obdobím do šesti měsíců až jednoho roku, střednědobé je vymezeno obdobím do tří až pěti let a dlouhodobé bezdomovectví je doba delší než pět let. Je třeba brát v potaz také epizodický charakter bezdomovectví. Někteří jedinci kolísají v intervalech mezi běžným způsobem života a bezdomovectvím. Klasifikace podle doby trvání je důležitá pro sociální práci a pro poskytování sociálních služeb. Čím dříve je totiž nabídnuta pomoc, tím větší je šance, že bude účinná. Následující klasifikace jsou zvoleny pro specificky cílené služby jako např. pro lékařskou péči, rekvalifikace, sociální dávky, důchody a tak dále (MPSV, 2015). Dle rodinného stavu, přirozených vztahů anebo jejich neexistence lze bezdomovce rozdělit do tří skupin. První skupinou jsou osamělí bezdomovci (single homeless), další skupinou jsou bezdětné dvojice bezdomovců, kteří pobývají na ulici. A poslední kategorií jsou celé rodiny. Možnosti ubytování celých rodin v azylových domech není běžné, a proto často dochází k separaci dětí a matky od otce, kdy otec je umístěn do jiného azylového domu, než je umístěna matka s dětmi. (Průdková, Novotný, 2008)

Další členění je založeno na pohlaví a opět má význam především pro sociální práci, která je schopná na základě genderových odlišností vytvářet specifické služby. Bezdomovce lze rozlišovat podle dosaženého věku života. Domy na půli cesty jsou sociální službou především pro mladé lidi (např. odchovance dětských domovů), kteří mají nedostatek finančních prostředků na to, aby si sehnali bydlení a byli schopni si ho dlouhodobě udržet. Mladé bezdomovce se snaží sociální služby především kvalifikovat pro získání zaměstnání. U lidí středního věku se sociální služby snaží obnovit pracovní návyky, pomoci s komunikací na úřadech či s potenciálními zaměstnavateli. Senioři bez domova jsou málo početnou skupinou, ale sociální služby se jim snaží zajistit bezpečné stáří. Bezdomovce lze dále rozdělit dle zdravotního stavu či zdravotního postižení. Mezi bezdomovci se pohybují lidé s různými typy handicapu, s tělesným postižením, psychickými chorobami atd. Na závěr lze zmínit kategorizaci, která je založená na

geografickém původu a právním postavení bezdomovce. Dle geografického původu se lidé bez domova dělí na místní, vnitrostátní, občany Evropské unie a ostatní cizince. Z právního hlediska pak lze bezdomovce rozdělit do dvou skupin na ty, co legálně pobývají na území daného státu a na ty, co jsou ilegálními migranty. Tato klasifikace by však neměla mít vliv na vykonávání sociálních služeb či na poskytnutí krizové pomoci (MPSV, 2015).

Nezaměstnanost

Nezaměstnanost představuje pro společnost nový sociálně ekonomický problém, se kterým se Česká republika musí vypořádávat teprve posledních pár let. Práce má pro člověka žijícího ve středoevropské sociokulturní oblasti značný význam a hodnotu. Člověk může mít k práci různé motivy, jako jsou např. peníze, seberealizace, sociální kontakt, samostatnost či nezávislost. Často se jedná o kombinaci vícero zmíněných motivů. V minulosti byla nezaměstnanost vnímána jako něco výjimečného, ale tak tomu v současné společnosti již není. Nezaměstnanost není riziková pro všechny lidi ve stejné míře. Ohroženy jsou osoby s nedostačující kvalifikací a nízkým stupněm dosaženého vzdělání či mladí lidé do 25 let, kterým chybí praxe a lidé starší 50 let, kteří jsou vnímáni jako méně schopní pracovníci. Další rizikovou skupinou jsou ženy, u kterých je riziko ztráty zaměstnání mnohem větší než u mužů. Rovněž příslušníci různých minoritních skupin mohou být ohroženi (např. Romové) či přistěhovalci. Ztráta zaměstnání může u člověka vyvolat psychické a somatické, respektive psychosomatické reakce. Tyto reakce jsou tím větší, čím jsou motivy k práci u jedince důležitější (Vágnerová, 2012). S nezaměstnaností je často spjatá chudoba, která může vyvrcholit až ztrátou bydlení a dalších hmotných statků. Člověk pak lehce může skončit na ulici jako bezdomovec (Matoušek, 2011).

Chudoba

Chudoba je jednou z nejčastějších příčin vzniku bezdomovectví. Jedná se o sociální status člověka, který se vyznačuje hmotným nedostatkem. Chudobu lze definovat jako stav nouze, kdy si člověk v určité fázi svého života není schopen vlastními silami opatřit dostatek prostředků k zabezpečení své existence ve společnosti. Takový člověk se stává pro společnost ekonomickým a politickým problémem (Kahoun, 2007). Chudobu lze rozdělit na absolutní a relativní. Absolutní chudobu je

možno definovat jako nedostatek základních lidských potřeb (například jídlo či pití, přístřeší, vzdělání). Jedná se o extrémní chudobu (Tomeš, 2010). Oproti tomu relativní chudobu lze vnímat jako produkt společenské nerovnosti. To znamená, že v každé společnosti bude vždy možno nalézt chudé lidi. Ukazateli relativní chudoby jsou například výše míry nezaměstnanosti, zadluženost obyvatelstva a jiné (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Relativní chudobou čili potenciálním bezdomovectvím jsou ohroženi především lidé se zdravotním handicapem, lidé důchodového věku, osoby s dosaženým nízkým stupněm vzdělání (např. absolventi základních škol) či rodiny s více dětmi bez vlastních příjmů, které čerpají dávky státní sociální podpory. Státy a mezinárodní organizace se snaží vymístit chudobu vytvořením takové sociální politiky, která zabrání lidem do ní propadnout (Tomeš, 2010).

Sociální vyloučení

Bezdomovectví a chudoba jsou provázány s pojmem sociální vyloučení. „*Chudoba je výsledkem sociálního vyloučení a sociální vyloučení udržuje jedince v chudobě*“ (Kliment, Dočekal, 2016, s. 29). Mnohdy jsou zmiňované pojmy ztotožňovány. Sociální vyloučení neboli exkluze se týká především soudržnosti společnosti – společenské vazby jsou oslabeny a určité osoby či skupiny osob se dostávají na okraj této společnosti. „*Zatímco chudoba je chápána jako výsledek nerovnosti v přístupu k bohatství a výsledek nerovnosti při distribuci bohatství vytvářeného tržní ekonomikou, sociální vyloučení je chápáno jako nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Tato nerovnost vyvolává neschopnost spolupodílet se na životě společnosti, na izolaci a odtržení od společnosti. Na sociální vyloučení je nahlíženo jako na odraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům společnosti: zaměstnání, zdravotní péči, vzdělání, bydlení a sociální ochraně*“ (Hacaperková, 2003, s. 16).

Na sociální vyloučení lze pohlížet třemi možnými způsoby. Prvním je pohled redistribuční, který především zdůrazňuje sociální vlivy, jež danou situaci způsobují (např. existující nerovnost ve společnosti) a zaměřuje se na osoby postihnuté chudobou. Dalším je pohled etický, jež zdůrazňuje morální úpadek a kriminální chování sociálních skupin nebo obyvatel různých městských čtvrtí, kteří se ocitli v sociálním vyloučení. Integrační pohled vnímá sociální vyloučení jako synonymum k vyloučení z trhu práce (Arnoldová, 2015). Sociální vyloučení lze rovněž definovat jako proces, v němž jsou

jednotlivci či dokonce celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti. Zároveň je těmto osobám omezen či úplně zamezen přístup ke zdrojům, které jsou jinak volně dostupné ostatním členům dané společnosti. Těmito zdroji jsou například zaměstnání, bydlení, vzdělání, sociální ochrana a kvalitní zdravotní péče. Bezdomovectví je pak v souvislosti se sociálním vyloučením chápáno jako jeho nejextremnější forma (Hradečtí, 1996).

Závislost

Závislost téměř vždy doprovází jev bezdomovectví. Dle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí lze závislost definovat takto: *„Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje“* (Nešpor, 2005, s. 9). O závislosti však lze hovořit jen v případech, kdy během jednoho roku dojde alespoň ke třem z těchto jevů:

- a) jedinec pocítuje silné nutkání užívat určitou látku,
- b) jedinec začíná ztrácet sebekontrolu během užívání dané látky,
- c) jedinec začíná užívat danou látku se záměrem minimalizovat příznaky, jež byly vyvolány jejím předchozím užíváním (tzn.: tlumení odvykacího stavu),
- d) u jedince dochází ke zvýšení tolerance na danou látku, a proto je nucen začít navyšovat dávky, aby mohl dosáhnout předchozího efektu, jehož byl schopen dosáhnout, ale užitím menší dávky tytéž látky,
- e) u jedince dochází ke ztrátě chuti o jakékoli jiné činnosti, které byly u daného jedince doposud důležité a mnohem větší množství času naopak věnuje shánění dané látky či jejím užíváním,
- f) jedinec neustále užívá danou látku, ačkoli je jí samotným špatně snášena a má na jedince negativní dopad (Nešpor, 2005).

Kriminalita bezdomovců

Život na ulici má značný kriminogenní potenciál a četná skupina badatelů pokládá ku příkladu krádeže za jeden z charakteristických projevů bezdomovectví. Ulice zvyšuje riziko páchání trestné činnosti, především tedy majetkového charakteru a to zvláště z důvodu hmotné nouze, snížené schopnosti kontroly vlastního jednání či z důvodu působení alkoholu anebo jiných drog (Štěchová, 2009). Většina lidí bez domova má kriminální zkušenost anebo se kriminální činnosti aktivně dopouští. Obecně se jedná o drobné krádeže, které páchají příležitostně a často z nouze (Hradečtí, 1996). Krádeže jsou pro bezdomovce způsobem jak získat obživu či jiné potřebné věci pro život na ulici. Častěji se vyskytují u mladých bezdomovců než například u bezdomovců ve středním věku. Důvodů, proč tomu tak je, může být hned několik. Lidé bez domova ve starším věku se bojí krást, neboť mají často větší zkušenost s trestním stíháním než mladí bezdomovci. Dalšími důvody je nápadnost jejich zevnějšku, která často vyvolává pozornost okolí. Také pohodlnost a upřednostnění pasivního přístupu starších bezdomovců může být důvodem. Naproti tomu existuje skupina bezdomovců, pro které je páchání trestné činnosti únikem z ulice, protože ve vězení naleznou vše, co jim na ulici schází. Na základě výsledků několika studií zabývajících se problematikou kriminální činnosti bezdomovců lze říci, že 30 – 60 % bezdomovců bylo alespoň jednou ve výkonu trestu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2018).

1.2 Genderové rozdíly mezi bezdomovci

Společenské vyloučení v podobě bezdomovectví není veřejností přijatelné ani pro muže, ani pro ženy. Bezdomovectví je typickým příkladem, kde lze nalézt velké genderové rozdíly. Nejviditelnějším rozdílem je skutečnost, že muži si spíše volí zjevné bezdomovectví a ženy bezdomovkyně volí latentní formu bezdomovectví, protože mají pocit, že tak alespoň na chvíli skryjí svou nešťastnou situaci (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Ženy se mezi bezdomovci objevovaly v minulosti jen zřídka. Oproti tomu v současné době jejich počet na ulici roste. Stále častěji se mezi nimi objevují mladé dívky, které nemají ponětí o tom, jaká ulice doopravdy může být. Přicházejí na ní z výchovných ústavů, dětských domovů nebo z domova, který se rozhodly z nějakého důvodu opustit anebo z něj byly vyhnány. Často tyto dívky lehkomyšlně střídají své sexuální partnery a přátele. Mnohdy se na ulici ocitnou vinou svých rodičů, kdy jejich hněv a touha potrestat dceřiny činy je silnější než schopnost odpustit (Hradečtí, 1996).

Prostředí ulice znamená pro ženu mnohem větší nebezpečí než pro muže, a proto jsou to právě ženy, které v případě nouze vyhledají pomoc a jsou za ni vděčné. Z hlediska tělesných dispozic je pro ženy těžší ubránit se loupežným či sexuálním útokům (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Osamělé ženy žijící na ulici často pocházejí z nejnuznější vrstvy společnosti. Mají bídné majetkové podmínky, nemají uspořádané rodinné poměry, žijí v nepříjemném prostředí (např. zchátralá, dočasná či zdravotně závadná obydlí), mají špatný jak fyzický, tak psychický zdravotní stav a často se vyznačují nízkým stupněm vzdělání či dokonce analfabetismem. Finanční krizi ženy povětšinou řeší prostitucí. Žijí v různých společenstvích a nejrůznějších podmínkách. Bezdomovkyně se sdružují pouze v malých skupinkách. Na ulici žije jen hrstka bezdomovkyň, které by nebyly vdané. Opravdu jen hrstka žen je svobodných a bez závazků (Hradečtí, 1996).

U žen, které žijí na ulici je také problémem těhotenství. V 90 % případů zůstává po porodu matka s dítětem a je motivována si sehnat bydlení a následně si ho i udržet. Z hlediska pomoci se jeví slabost pohlaví výhodněji. Sociální pracovníci mají ochranné tendence vůči ženám, neboť se život na ulici pro ženy jeví nebezpečně. V takových případech je pohlaví spíše výhodou než komplikací. Velkým rozdílem oproti mužům je také ženský přístup k nabízené pomoci. Bezdomovkyně jsou často submisivní, plaché a nesmělé, a proto jsou snadnou obětí domácího násilí i v prostředí ulice. Pokud jim je pomoc nabídnuta, využijí toho a ve většině případů se dostanou z ulice. S narůstajícím věkem ubývá žen na ulici (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Jak již bylo výše zmíněno, muži si většinou volí formu zjevného bezdomovectví, protože se nepotřebují skrývat jako je tomu u žen. Nejvýraznější genderovou odlišností u mužů je jejich vztah k nabízené pomoci a k síti sociálních služeb. V mužích přetrvává představa, že muž je mužem jen díky specifickým rolím a kritériím, které musí během svého života dodržovat. Mezi taková kritéria patří například fyzická síla, množství vydělaných peněz, přitažlivost pro ženy, role partnera či manžela atd. Bezdomovci nebývají ženatí, rozvedení či separovaní. Pro muže je typická agresivita, která je v prostředí ulice více než vítána a často je nezbytná pro přežití. Pokud není agrese projevoována, je muž považován za slabého (Janebová, 2006). Bezdomovci, kteří se nacházejí v produktivním věku, ztrácí veškeré společensky přijatelné příležitosti, ve kterých by mohli předvádět své mužství. Muž, který se stává bezdomovcem, současně

ztrácí roli partnera či manžela, roli živitele rodiny, roli zaměstnaného atd. Bezdomovci mají pocit, že zklamali a berou svou novou životní situaci jako trest za toto pochybení. Často mají pocity viny a sociální vyloučení vnímají jako osobní selhání. Proto muži žijící na ulici nabývají dojmu, že se musí z ulice dostat jen a pouze vlastními silami a přijetí nabízené pomoci by znamenalo, že jsou slabí a nedokážou to sami. Toto chování má bezesporu negativní vliv na jejich reintegraci (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Bezdomovci přicházejí s prosbou o pomoc pozdě, kdy je poskytnutí skutečné pomoci skoro nemožné a čekají od sociálních pracovníků zázraky. Není divu, že následuje opětovné zklamání a bezdomovci rezignují na jakoukoli další pomoc. Za největší problém považují bezdomovci svoji neschopnost sehnat si zaměstnání. Jako primární příčinu svého bezdomovectví uvádějí právě dlouhodobou nezaměstnanost. Muži žijící na ulici jsou sociálními pracovníky charakterizováni jako nemotivovaní, autoritativní, agresivní, narcističtí a povrchní. Muži jsou proto řazeni do kategorie problémových či nedobrovolných klientů sociálních služeb (Janebová, 2006). Ve skupinách bezdomovců dochází k aktivitám potvrzujícím mužnost, jako je například výdrž v pití alkoholu či agrese. U mužů se závislosti objevují častěji než u žen a to v poměru 2:1. Požívání návykových látek má u mužů především demonstrativní charakter a často přiznávají, že právě konzumace návykových látek je primární příčinou jejich bezdomovectví. Rovněž se mezi muži nachází více osob, které mají zkušenost s výkonem trestu ve vězení, než je tomu u žen (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

2 Příčiny bezdomovectví

Tváří v tvář bezdomovci vyvstane každému v hlavě jedna otázka. Je to snad ta úplně první, na kterou člověk pomyslí, když vidí bezdomovce spát na lavičce ve špinavém oblečení, anebo ho vidí přebírat odpadky v popelnici. Jak se tento člověk na ulici dostal a mohl si za to sám nebo se stal obětí systému? Kolemjdoucí se zamyslí nad příčinou jeho bezdomovectví a v hlavě ho napadne, zda je takovému člověku možné vůbec pomoci. Možná vyvstane i otázka, zda si pomoc skutečně zaslouží? Odpovědi na všechny tyto otázky se točí kolem příčiny jeho nastalé životní situace. Zdá se, že člověk potřebuje znát odpověď na tuto otázku, aby došel k rozhodnutí, zda pomůže či nikoli. Během rozhodování téměř vždy dojde k závěru: pomohu jen těm, kteří si za svou situaci nemohou. Obejde bezdomovce a dost možná ho za pár dní potká na jiném místě, ale jeho rozhodnutí bude stejné. Z nějakého důvodu je pro nás důležité znát příčinu, proč se tyto lidé, pohybující se ve stínech ulic, stali bezdomovci.

Nelze definovat, kdo se zpravidla stává bezdomovcem, a zrovna tak to nelze ani předvídat. Existují však různé sociální události či osobnostní rysy, které mohou podpořit vznik bezdomovectví. Na tento problém je nutno pohlížet tak, že každý člověk je jedinečný a stejně tak i jeho životní příběh. Ke ztrátě střechy nad hlavou může dojít různými způsoby. Zpravidla se nejedná o náhlé či nečekané situace, neboť ve většině případů jde spíše o dlouhodobé působení několika negativních faktorů, které vyvrcholí vznikem bezdomovectví (Vágnerová, 2013).

Ve chvíli, kdy se hledají příčiny bezdomovectví, dochází k pokusu o identifikaci faktorů, které zapříčinily vznik a trvání bezdomovectví. Sledovaný jev je tak chápán jako výchozí krok k řešení problému. Stanovení příčin vzniku bezdomovectví je nutné považovat za velmi problematický proces a současně důležitý, neboť je předpokladem adekvátní prevence tohoto jevu (Štěchová a kolektiv, 2008). Při studiu příčin bezdomovectví je nutné vycházet z výpovědí bezdomovců, kteří jsou schopni svůj životní příběh interpretovat takovým způsobem, aby si udrželi vlastní akceptovatelné sebepojetí. Při zjišťování příčin bezdomovectví je nutné brát v potaz fakt, že v souladu s teorií percepčního fokusu, budou příčiny své nastalé situace hledat a nalézat především ve svém okolí, nikoli u sebe samých. V takovém případě budou posuzovatelé bezdomovců jednat právě naopak.

Lze rozlišovat celkem čtyři nejobvyklejší příčiny, které bezdomovci ve svých životních příbězích vyzdvihují:

- a) nadměrné užívání psychoaktivních látek,
- b) rozpad rodinného zázemí či rodiny jako systému,
- c) ztráta domova,
- d) ztráta zaměstnání.

Tyto faktory lze často nalézt v jednotlivých příbězích jako kombinace. V takovém případě je velmi obtížné od sebe odlišovat příčiny a důsledky bezdomovectví. Zkoumání vzniku bezdomovectví zároveň ztěžuje skutečnost, že ve většině případů bude podmíněn více faktory současně (Kliment, Dočekal, 2016).

Jednou z dalších nejčastěji uváděných příčin, která vede k životu na ulici, je chudoba. Přestože je Česká republika považována za velmi vyspělý stát, chudobou zde trpí statisíce občanů. Důvody, které k tomuto stavu vedou, jsou dle odborníků následující:

- a) nefunkční nastavení hospodářské politiky,
- b) dosažení nízké úrovně vzdělávání či kvalifikace (např. v situaci ztráty zaměstnání je pro vybrané profese velmi obtížné nalézt stejnou pracovní pozici),
- c) aktuální bytová politika (tzn. nedostupnost bydlení v kombinaci s vysokými cenami) (MPSV, 2014, online).

Mezi další příčiny vzniku bezdomovectví lze zařadit psychické problémy či problémy chování, které je často možné nalézt v kombinaci. Ty se v různé míře a podobě vyskytují u člověka již v dětském věku, viditelné důsledky těchto problémů je pak možné pozorovat zřetelně až ve školním věku. Pokud jedinec vyrůstá v dlouhodobě nevyhovujícím prostředí, které se ani postupem času nemění, může se u něj začít projevovat agrese a násilné chování, častými se stávají konflikty s autoritami (např. neuposlechnutí vyučujícího žákem, zaměstnanec nerespektuje zaměstnavatele), šikana vrstevníků a mnoho jiných negativních jevů. Takové chování může v dospělosti vést v krajní podobě rovněž k propadu na ulici.

Duševní onemocnění může být rovněž příčinou bezdomovectví. Podle statistik se duševní onemocnění objevuje až osmkrát více u bezdomovců v porovnání s lidmi, kteří

nežijí na ulici. Zdravotně znevýhodněné osoby mají všeobecně ztížené vykonávání běžných činností. Zároveň jim jejich handicap může znemožnit výkon určitého povolání či navazování nových mezilidských vztahů. Obecně může být problémem i jen samotná komunikace s okolním světem. Pokud se duševně nemocný jedinec nenachází v pro něj bezpečném prostředí, může být bezdomovectvím ohrožen zrovna tak (Bandit, 2013). Další skupinou osob, které mohou být ohroženy vznikem bezdomovectví, jsou zdravotně znevýhodnění jedinci. Celkem 25 % bezdomovců v České republice je invalidních důchodců. Početnou skupinou jsou osoby s mentální retardací (Heczko, Heczková, 2001).

Neopomenutelnými jsou institucionální důvody. Mezi ně lze zařadit např. propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, z ústavu či odchod z dlouhodobého léčení v psychiatrické nemocnici. Podle zkušeností sociálních pracovníků ve věznicích je velkým problémem po propuštění odsouzených skutečnost, že ve věznicích je obrovský počet lidí, kteří se potýkají s vysokou zadlužeností. Toto zadlužení znemožňuje dotyčným dlužníkům zařadit se zpět do společnosti a začít žít „normální“ život. Celkem 35 % bezdomovců, žijících v České republice, bylo ve výkonu trestu odnětí svobody, 15 % v psychiatrické nemocnici, 25 % v dětském domově (Heczko, Heczková, 2001). Často pobyt v takových zařízeních eliminuje mnohé standardní návyky a chování a napomáhá rozvoji nových, které však nejsou při návratu do běžného prostředí funkční (Vágnerová, 2012). Pro všechny, kteří opouští výše zmiňovaná zařízení, jsou rizikovými faktory absence stabilního zázemí či ztížené podmínky uplatnění na trhu práce, ztráta majetku a kontaktů, vysoké srážky ze mzdy. Bezdomovci se ve snaze získat prostředky na přežití uchylují k páchání trestné činnosti, nejčastěji v podobě drobných krádeží. Páchání trestné činnosti pro ně znamená nejjednodušší způsob, jakým mohou získat dostatek finančních prostředků. Život na ulici pak může být důsledkem delšího pobytu ve výkonu trestu. Výkon trestu odnětí svobody však může působit i opačně, kdy zachrání jedince z ulice (Makovcová, 2010, online).

Osoby, u kterých je zvýšené riziko vzniku bezdomovectví, bývají komplexně – somaticky, psychicky a sociálně – handicapováni. Téměř vždy bývá orientační rodina dysfunkční nebo vůbec neexistuje. Jedinci byli v dětství vystaveni nezájmu, podceňování, násilí anebo mu přihlíželi. Mnohdy byli obětmi zneužívání a posléze byli z rodiny odejmuti. V jiných případech sehrála velkou roli výchova (Vágnerová, 2012).

Chování rodičů může v nejhorším případě způsobit útěk dítěte z domova. Ve chvíli, kdy se dítě necítí v prostředí domova bezpečně, bojí se prosazovat vlastní identitu, stává se deprivovaným a útěk z domova je pro něj osvobozením. Příkladem může být rodina, která nechce pomoci dítěti, které se dostalo z vězení a nemá se kam vrátit či nesouhlas rodičů s výběrem partnera své dcery, což může rovněž zapříčinit útěk z domova. Může dojít ale i k situaci opačné, kdy dítě nemusí souhlasit s výběrem partnerky anebo partnera svého rodiče.

Bezdomovectví však může nastat i jen na základě přirozených povahových rysů. Příkladem takového rysu může být lenost, nesamostatnost, nezodpovědnost, absence sebereflexe atd. Člověk, který nepracuje na svých problémech, není soběstačný, nechce pracovat, protože ho to nebaví anebo mu to přijde zbytečné, se může stát bezdomovcem raz dva. Právě tyto faktory potvrzují, že cesty k životu na ulici mohou být opravdu všelijaké (Štěchová a kolektiv, 2008).

Fitzpatricková, Pawson, Bramley, Wilcox a Wattsová (2016) rovněž tvrdí, že nelze nalézt a stanovit pouze jednu příčinu vzniku bezdomovectví, jež by byla jeho spouštěčem, protože v každém případě se jedná o kombinaci více faktorů. Následně rozlišují příčiny strukturální, interpersonální a individuální, které se modifikují v čase a jsou různé napříč zeměmi a demografickými rozloženými.

Fitzpatricková, Kemp a Klinker (2004) pak v jiné studii klasifikují jednotlivé specifické příčiny bezdomovectví. Jsou jimi chudoba a nezaměstnanost, které lze považovat za faktory klíčové, pak sexuální a psychické zneužívání v dětství či dospívání, rozpad rodiny a konflikty v ní, delikventní chování, zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody, dluhy, hypotéky, nezaplacené nájmy, neshody se sousedy, nadměrné užívání alkoholu a drog, vyloučení ze školy či nízká kvalifikace a v neposlední řadě psychické poruchy.

Kombinace různých zátěží nakonec směřuje ke generalizovanému sociálnímu selhání. Takové znevýhodnění se může projevit již v období dospívání. Jindy může být podnětem k selhání člověka nějaká nově nastalá situace, kterou není schopen vlastními silami zvládnout. Může to být například ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, dlouhodobý výkon trestu odnětí svobody, neschopnost zvládnout závislost na alkoholu či drogách atd. Těmto lidem by bylo možné pomoci, pokud by jim byla pomoc nabídnuta v době, která pro ně představuje zásadní mezník (Vágnerová, 2012).

Nejčastěji se při zkoumání bezdomovectví jako sociálně patologického jevu užívá rozdělení příčin na objektivní a subjektivní. Faktory objektivní (vnější, strukturální) ovlivňují formu bezdomovectví (Kliment, Dočekal, 2016). Subjektivní faktory (vnitřní, individuální) ovlivňují šanci jednotlivce na návrat zpátky do společnosti. Hranice mezi skupinami faktorů jsou často nejednoznačné, neboť se vzájemně ovlivňují, spolupůsobí v různorodých kombinacích a intenzitě. Za prokázanou lze považovat skutečnost, že v případě existence několika uvedených faktorů v jeden čas se zvyšuje nebezpečí výskytu bezdomovectví a vzniká proto ohrožující spirála problémů (Štěchová, 2009).

Faktory objektivní (vnější)

Objektivní faktory (vnější, strukturální) ovlivňují zvláště formu bezdomovectví. Působí na boj s nezaměstnaností a s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení jedince ve stáří či nemoci, na začleňování mládeže na trh práce, na usnadňování mobility pracovníků a jejich adaptaci na změny ve výrobě, na posilování úrovně vzdělanosti a výcviku pro různé sektory (např. zdravotnictví). Objektivní faktory mají rovněž význam v jejich působení na legislativu (sociální zákonodárství), na rovnost mužů a žen, na začlenění invalidů, na kriminalitu, odčerpávající velké zdroje společnosti (Hradečtí, 1996).

S rozvojem společnosti rovněž došlo ke změnám perspektiv, z hlediska kterých bylo bezdomovectví interpretováno. Od poloviny 20. století bylo bezdomovectví vnímáno jako sociální problém. V šedesátých letech začaly být preferovány strukturální faktory, jež vedly ke vzniku problému. S příchodem sedmdesátých let začala být za dominantní příčinu považována především bytová politika a v devadesátých letech se pak pozornost přenesla na osobní profily nositelů jevu (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Lokalizace dopadu objektivních a subjektivních faktorů má dynamický charakter (Vašát, 2012). Například v oblasti vědeckého bádání jsou jednou favorizovány faktory objektivní, podruhé pak subjektivní. Blízko k hledání příčin bezdomovectví mají ženy a mladší respondenti obecně, neboť mají sklony k větší náklonnosti a soucitu vůči lidem bez domova a k využití makroekonomických nástrojů řešení tohoto problému. V současné společnosti je možné pozorovat snahy o interakční postihnutí bezdomovectví se zřetelem na příčiny vzniku a trvání bezdomovectví, jež je chápáno

jako proces vzájemného působení vnitřních i vnějších činitelů v různé kombinaci. Strukturální neboli vnější či objektivní příčiny jsou výsledkem vzájemného působení ekonomicko-politické situace země a společenského klimatu. Strukturální příčiny mohou mít své kořeny ve vzdělávacím systému, dostupnosti bydlení, podmínkách na trhu práce, zabezpečení v chudobě, onemocnění, ve stáří či diskriminaci z důvodu příslušnosti k různým minoritním skupinám. Do strukturálních příčin lze rovněž zařadit vztah mezi kvalitou bydlení a jeho dostupností (Průdková, Novotný, 2008).

Faktory subjektivní (vnitřní)

Subjektivní faktory mohou působit například na vzdělanost a kvalifikaci občanů, dodržování lidských práv, zachování integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany.

Faktory subjektivního charakteru lze rozčlenit do čtyř kategorií:

- a) materiální faktory (nejisté bydlení či jeho úplná ztráta, propuštění ze zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostačující příjmy, zadluženost, neschopnost hospodařit s vlastním rozpočtem, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku atd.),
- b) vztahové faktory (změny ve struktuře rodiny, manželské či rodinné problémy, diskriminace ženy, narušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželského páru, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení či rozpad rodiny, osamělost, násilí v rodině, sexuální zneužívání či znásilnění),
- c) osobní faktory (mentální retardace, tělesná či duševní choroba, osamělost, neschopnost fungovat v životě sám, invalidita, alkoholismus a jiné závislosti, patologické hráčství, sociální nezralost),
- d) institucionální faktory (propuštění z vězení či ústavu, opuštění dětského domova) (Hradečtí, 1996).

Faktory subjektivní a objektivní významně ovlivňují svým působením fenomén bezdomovectví v nejrůznějších kombinacích či obměnách, různou intenzitou a zákonitostí. Jejich působení se liší napříč zeměmi rozpornými variacemi s diferentními výsledky. Ve všech oblastech světa, ve vyspělých zemích i rozvojových, zůstává konstantní skutečnost, že ženy, muži a děti, všichni ti, kteří žijí svoje životy na

ulici, žijí ve výrazné chudobě, odlišně od ostatní populace, zrovna tak jako jsou odlišné příčiny jejich bezdomovectví. Pro každou společnost je nezbytný rozvinutý sociální systém. Nezastavitelný růst počtu chudých a nezaměstnaných osob vyčerpává jakoukoli společnost, zatěžuje ji vyvstálými problémy, brání pokroku a prosperitě všech. Sociální politika by měla naplňovat zájmy celé populace. Za nezbytné je považováno vypracovat koncepci subsidiarity a jejích zásad na pomoc vyloučeným, slabým a desocializovaným.

V návaznosti na genderové rozdíly bezdomovců je nutné zmínit, že rovněž příčiny bezdomovectví u mužů a žen se kvalitativně liší:

- a) Pro muže jsou typické faktory materiální či osobní, méně pak jsou to vztahové a institucionální. Zrovna tak charakter bezdomovectví u mužů je více veřejný. Je tomu tak ze dvou důvodů: u mužů převládají materiální faktory jako prvotní (např. ztráta zaměstnání či bytu, nedostatečné finanční příjmy) obvykle v kombinaci s osobními faktory (např. osamělost, stáří, nemoc, závislosti).
- b) U žen bývají příčinou bezdomovectví obvykle faktory vztahové, zejména problémy v partnerských vztazích, které jsou ve většině případů doprovázené domácím násilím. Jak již bylo výše zmíněno, pro ženy je typická skrytá forma bezdomovectví. Své partnerské problémy řeší ženy často nesprávným způsobem: bydlením u přítelkyně, kamaráda anebo rodičů, popřípadě se po jistém čase vrátí k partnerovi. Alarmující je fakt, že ve většině případů mají ženy, nehledě na formu bezdomovectví, s sebou děti.
- c) U dětí a mladistvých bývají příčinou bezdomovectví institucionální faktory (např. kojenecký ústav, pak přechod do dětského domova, pobyt ve výchovných ústavech), násilí v rodině, neúplná rodina, zanedbávání, týrání, psychická deprivace dítěte, problémy spojené s užíváním alkoholu či jiných návykových látek, hraní hazardních her v dětství a dospívání, příčiny poruchy zdraví (např. mentální retardace, poruchy emocí, syndrom hyperaktivity, psychomotorická epilepsie, schizofrenie a dědičné vady). V posledních letech lze stále více pozorovat příčiny, jako jsou např. nuda, nezaplňovaný volný čas, přepracovanost rodičů v rodinných podnicích a nakonec ztráta pevnosti rodinných priorit (Hradečtí, 1996).

Další dělení

S dalším podnětným dělením přišli Marek, Strnad a Hotovcová (2012), kteří rozdělili příčiny na primární, sekundární a terciární. Za primární příčiny jsou považovány prvotní faktory, které bezdomovce přivedly na ulici. Tyto příčiny není schopen bezdomovec ovlivnit. Samotní bezdomovci se však těmito příčinami zabývají nejvíce a opakovaně, čímž ztrácejí ze zřetele faktické možnosti řešení jejich životní situace. Sekundární faktory lze definovat jako faktory, které je v nastalé situaci udržují. Jsou ve většině případů lehce ovlivnitelné, ale protože bezdomovec věnuje svou pozornost pouze primárním faktorům, tak mu řešení těch sekundárních uniká. Faktory, které jedince opakovaně navracejí do bezdomovectví, se označují jako terciární.

S jiným dělením pak přišla Vágnerová (2013), která se specializuje zejména na mladé bezdomovce. U nich definuje čtyři základní příčiny vzniku bezdomovectví. Jsou jimi:

- a) nadměrné užívání drog či alkoholu,
- b) neochota či nechopnost systematicky pracovat,
- c) kombinace poruch chování a neochoty pracovat,
- d) duševní nemoc.

Ačkoli se její výzkum soustředil spíše na mladé bezdomovce, užívání drog či alkoholu a následná závislost na nich, se týká všech generací. Dostupnost drog je v současné společnosti opravdu veliká. Zároveň vyzdvihuje fakt, že je nutné se zaměřit na rodinné prostředí, ve kterém jedinec vyrůstal, neboť v případě že byl součástí negativních a komplikovaných mezilidských vztahů, zajisté na něj působení těchto vztahů mohlo mít negativní vliv. V takové situaci mohl jedinec psychotropní látky cíleně vyhledávat, aby unikl od reality a na chvíli zapomněl na všechny své problémy. Je jasné, že užívání návykových látek problémy nevyřeší, ale alespoň na pár okamžiků dají jedinci pocit osvobození a úlevy. Ovšem projevy závislostního jednání nejsou jen otázkou zkušeností z dětství či dospívání, existují prožitky, které osobnost člověka formují a ovlivňují po celý život. Pak záleží na osobnosti každého jedince, zda ho nastalé životní situace posílí anebo se stanou základem pro selhání. Je nutné podotknout, že pokud je lidská psychika dlouhodobě vystavena různým typům zátěže či jen jedné, ale dlouhotrvající, stresu a jiným negativním vlivům, dochází k její deformaci. U jedince pak tyto změny negativně ovlivňují jeho smýšlení, úsudek či jeho

celkový životní směr. Pomoc či útěk od starostí a strastí pak může nalézt právě v závislosti. Děje se tak zpravidla nevědomě.

Závislost u člověka nevznikne ze dne na den, jedná se o dlouhodobý proces. Počátky závislosti mnohdy nemusí dotyčný ani jeho okolí rozpoznat. V případě, že závislý jedinec začal užívat drogy v době, kdy měl stabilní zázemí a relativně dobré vztahy s rodinnými příslušníky a přáteli, většinou vše na základě vybudované závislosti ztratí. Je tomu tak především z důvodu, že na něj jeho blízké okolí začne pohlížet skrz prsty a zanevře na něj. Takové chování je následně důvodem, proč jedinec odchází z domova na ulici. Odchod může být jak dobrovolný, tak na základě konfliktu s blízkými a rodinou. Člověk se pak velmi snadno stává osobou bez střechy nad hlavou (bezdomovcem) a užívání psychoaktivních látek se v takovém případě stává primární příčinou vzniku bezdomovectví. Zároveň lze drogy považovat za sekundární příčinu vzniku bezdomovectví, neboť jim předcházelo nefunkční a nevyhovující rodinné zázemí, které zapříčinilo, že začal jedinec užívat návykové látky (Martijn a Sharpe, 2006, online).

Závislost lze vybudovat na drogách tvrdých (např. kokain, pervitin, heroin) či na drogách lehkých (např. cigarety, alkohol, marihuana). Závislostí je nesčetné množství a mají nejrůznější formy a podoby. V souvislosti s bezdomovectvím lze zmínit například gamblerství. Gamblerství neboli gambling lze definovat jako patologické hráčství. Jedná se o chorobnou závislost na hraní hazardních her, která je založena na lákavé představě rychlého a snadného získání velkého obnosu peněz či jiné hmotné výhry. Hráči se velmi rychle stávají závislými na hraní a nastalé finanční problémy se snaží řešit další účastí ve hře. Dostávají se tak do bludného kruhu, ze kterého lze jen těžko uniknout. Je nutné podotknout, že tzv. gambleři jsou schopni prohrát obrovské množství peněz, což může mít za následek narušení vztahů s blízkými osobami a existenční potíže nejen samotných hráčů, ale i jejich blízkých. Často lze gambling nalézt v kombinaci s jinou závislostí (např. na drogách). V extrémní formě se pak může stát i patologické hráčství příčinou bezdomovectví (Spektrum zdraví, 2017, online).

Mago a kolektiv (2013) nahlíží na bezdomovectví podobným způsobem jako Vágnerová a představují model zrodu a udržování bezdomovectví, jenž je založen na výsledcích výzkumů o bezdomovectví. Dle této klasifikace má největší vliv na nárůst míry bezdomovectví rozpad rodinného zázemí, kriminální historie, závislost na

psychoaktivních látkách, chudoba a cena za bydlení. V rámci tohoto modelu jsou navíc rozlišovány i protektivní faktory, které by měly snižovat míru bezdomovectví. Těmito faktory jsou například dosažený stupeň vzdělání, výše příjmu, aktivita státu, činnost neziskových organizací. Protektivní faktory mohou v některých případech eliminovat negativní působení výše uvedených faktorů. V takovém případě je jasně vidět, že na vzniku bezdomovectví se podílejí jak negativní vlivy, tak rovněž absence vlivů pozitivních. Je nutné sledovat propojení jednotlivých faktorů, které mohou hrát významnou roli v nově vzniklé životní situaci. Například nadměrné užívání drog může negativním způsobem ovlivňovat sociální pomoc a vazby na společnost anebo sociální skupiny, které by mohly pomoci v případech ekonomické či emoční nouze, vzdělání pak umožňuje uspět na trhu práce, který je propojen s příjmy, jež jsou nutné pro uhrazení bydlení a tak dále (Vangeest, Johnson, 2002).

3 Důsledky

3.1 Život na ulici

Život na ulici vyžaduje zcela jiné dovednosti a znalosti než život ve společnosti. Na jednu stranu je jednodušší, neboť se jedinec snaží jen uspokojit základní potřeby. Na druhou stranu ulice vnáší do života člověka více nejistoty, stresu a frustrace. Lidé jsou na ulici ohroženi nejen materiálním strádáním, ale i sociální exkluzí či agresivitou druhých. Platí tam jiná pravidla a nově přichází se je musí rychle naučit, aby mohl v prostředí ulice žít a přežít.

Vzhled a oblečení

Je to právě vzhled, který nám o člověku prozradí, že by mohl být bezdomovcem. Dodržování hygieny je v prostředí ulice značně obtížné. Mnozí jedinci mají problém sdílet sprchy v charitativních organizacích s ostatními bezdomovci, a pokud chtějí využít veřejné sprchy, musí zaplatit příspěvek ve výši 30 – 50 korun českých, které mnohdy ani nemají. V terénu jsou důležitým identifikačním ukazatelem bezdomovectví vlasy, neboť je o ně těžké v prostředí ulice pečovat a jen málokterý bezdomovec je nemá špinavé a mastné (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

U dlouhodobého bezdomovectví je úroveň dodržování hygieny velmi nízká. Vzhled společně s hygienou významně rozděluje osoby bez domova na ty, kteří se snaží své bezdomovectví skrývat, a ty, co se snaží svým vzhledem veřejně demonstrovat svůj stav, na který již dávno rezignovali. Jsou zde jasně vymezeny hranice mezi skrytým a zjevným bezdomovectvím. Příčinou zanedbávání hygieny je v mnoha případech nadměrné užívání návykových látek, alkoholu či porucha osobnosti. Nutno podotknout, že jsou to právě špatné hygienické návyky lidí bez domova, které jsou spouštěčem předsudků ze strany veřejnosti (Průdková, Novotný, 2008).

Neodmyslitelnou součástí vzhledu je oblečení, které daný jedinec nosí. Především mladí bezdomovci považují oblečení za velmi důležité, neboť ho vnímají jako znak určitého postavení, i když tomu tak ve skutečnosti vůbec není. Oděv je jejich psychologickou obranou vlastního sebepojetí, a proto velmi často kladou důraz na čisté a značkové oblečení (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Osoby bez domova si obstarávají oblečení na různých místech: nalézají ho v popelnicích, navštěvují charitativní organizace, kde jim na žádost nějaké dají; když mají peníze, tak si ho kupují v secondhandech; kradou ho v obchodech anebo ho získávají za zlomek ceny na černém trhu (Průdková, Novotný, 2008). Jen málokterý bezdomovec si opakovaně pere své oblečení, spíše staré vyhodí a nějakým způsobem si obstará nové. Na první pohled nápadnou součástí vzhledu bezdomovců bývají často různé igelitové tašky a batohy, ve kterých ukrývají celý svůj majetek. Často s sebou nosí opravdu vše (stan, spací pytel atd.), neboť se tak snaží předcházet ztrátě či krádeži. Čím větší náklad s sebou bezdomovec nosí, tím viditelnější je demonstrace jeho stavu. Nelze opomenout osoby bez přístřeší, kterým nehledě na svou situaci, stále záleží na vzhledu. Snahy o udržování hygienických návyků se zpravidla objevují u osob, které jsou na ulici jen krátce a odmítají se identifikovat s bezdomoveckou subkulturou. Také v případě páchaní trestné činnosti je žádoucí čistota a slušné oblečení, neboť takový jedinec spíše nebude přitahovat pozornost veřejnosti. Zvýšená poptávka po hygienických službách je pak i u osob provozujících prostituci (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Zdroj obživy

Pocit hladu lze na chvíli zamaskovat užíváním drog či alkoholu, ale dřív nebo později se člověk zkrátka najíst musí. Možností, kde a jak si mohou osoby bez domova sehnat jídlo bez peněz, není mnoho. Nejdostupnějším zdrojem jídla jsou popelnice a kontejnery, protože jsou téměř všude a přístup k nim není nijak omezen. Současně může být jídlo v nich riskantním zdrojem obživy, neboť by mohlo být plesnivé, zkažené či prostě nepoživatelné a v takovém případě jeho konzumace napáchá více škody než užítku (Havlík, 2021). Vybírání popelnic neboli fárání se nejlépe provozuje v noci, kdy jsou ulice prázdné a bezdomovci se nemusí bát, že je někdo uvidí. Početné skupině osob bez domova připadá fárání jako ponižující a vnímají ho jako stav nouze. Pro jiné je to nejpřístupnější zdroj čehokoli kdekoli. Mnoho bezdomovců využívá kontejnery umístěné za supermarketů, neboť v nich lze leckdy najít opravdové poklady (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Ačkoli mají supermarketů povinnost od roku 2018 vyřazované jídlo darovat charitativním organizacím ve svém okolí, občas během dne stejně vyhodí do kontejnerů například otlučenu zeleninu či ovoce (Havlík, 2021). V popelnicích a kontejnerech je

možné nalézt i jiné věci než jen jídlo, které se dají později upotřebit či dokonce prodat. Takovými nálezy mohou být láhve, kovové předměty, elektronika nebo oblečení. Obecně lze konstatovat, že sběračů ubylo a v současné době si jen hrstka bezdomovců snaží přivydělat sběrem papírů či lahví (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

V souvislosti se supermarkety lze zmínit ještě jednu alternativu obstarávání obživy. Mezi regály se dají nalézt nakousané rohlíky či prázdné obaly od sušenek, ne vždy jsou tyto nálezy dílem malých mlsných dětí. Ve chvíli, kdy hladový bezdomovec objeví v obchodě místo, kam nedohlédnou kamery, nic mu nebrání v tom se nasytit. Problémy mohou nastat později, když je dopaden. Dalším místem, kde se může osoba bez domova najíst, aniž by za jídlo platila, jsou restaurace. To provozují především zahraniční restaurace, ale v České republice se to začíná rovněž objevovat. Lidem bez domova stačí navštívit restauraci, kde s poskytováním zbytků nemají problém a mohou se tam najíst. V několika restauracích existuje dokonce možnost pro hosta „předplatit oběd“, kdy se pak hladový příchozí bezdomovec může v klidu u stolu najíst a navíc bez předsudků (Havlík, 2021).

Páchání kriminální činnosti je další možností, jak si jedinec může obstarat vše potřebné k přežití na ulici. Ve finanční tísní bývá vidina snadného přivýdělku velmi lákavá a lehce může svést člověka na scestí (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Nejoblíbenější činností, avšak neetickou a problematickou, jsou krádeže v obchodech. Krádeže se nejčastěji objevují v souvislosti s počátky života na ulici, kdy bezdomovec sužuje hlad a neví o jiných možnostech, kde by se mohl najíst (např. fárání, charita). Část bezdomovců krade již před propadem na ulici a mnozí z nich se denně dopouštějí majetkové trestné činnosti. Ochota krást mnohdy narůstá pod vlivem alkoholu či drog, kdy jedinec ztrácí morální zásady. Zpravidla se do páchání kriminální činnosti nezaplétají osoby, jež netrpí jakoukoli závislostí. Závislý potřebuje drogu k životu a většina peněz, které během dne sežene, utratí právě za ní. Navíc je postupem času nucen navyšovat svoje dávky a to pro něj znamená zvyšování potřeby výdělku (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Takový člověk krade hodně a často drahé věci. Riskuje, protože nemá co ztratit. Droga je jeho život. Jiní bezdomovci se bojí krást, raději si peníze vyžebrají anebo si je obstarají jinak (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Vidina rychlých peněz vede některé bezdomovce k provozování prostituce. Především mladí bezdomovci bývají v pokušení nechat si platit za poskytování

sexuálních služeb. V Americe je užíván pojem „survival sex“, kdy se jedná o rizikové chování mladých lidí, kteří využívají sex jako prostředek obživy (Greene, 1999). Takové chování nezahrnuje pouze prostituci jako takovou, ale také placení nájmu za poskytování sexuálních služeb anebo setrvání ve vztahu, kde je osoba dobrovolně sexuálně zneužívána pod hrozbou propadu na ulici. Motivem k provozování prostituce může být i dítě, kterému není matka schopná poskytnout dostatek finančních prostředků. Po určitou éru byla doménou bezdomovectví mužská prostituce a to především u mladých bezdomovců. Ještě v devadesátých letech fungovala Praha jako centrum homosexuální prostituce, které ovládaly gangy kuplířů. Mladí chlapi, kteří z různých důvodů opustili své domovy, se stali prostitutky. Tehdy nabyla prostituce nevídaných rozměrů.

V současné době se pouliční prostituce vytrácí jak u žen, tak u mužů. Aktuálně provozují pouliční prostituci především lidé drogově závislí, bez střechy nad hlavou a s cenou, která reflektuje cenu jedné dávky požadované drogy. Cena za sexuální služby se pohybuje okolo 250 – 500 Kč (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Pro část bezdomovců a bezdomovkyň je prostituování něco, co by udělali pouze v krajní nouzi. Je potřeba si uvědomit, že prostituce znamená obrovský zásah do intimní integrity osobnosti jedince, s čímž bývá spojen úbytek sebeúcty a současně i pokles sociálního statusu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Neobvyklým jevem, který se začíná v naší společnosti objevovat čím dál častěji, jsou závislí bezdomovci, prodávající drogy druhým. Pokud ví, jak drogy vyrábět, nic jim nebrání v tom, je prodávat. Výdělek využívají na nákup jiných drog a obstarání základních životních potřeb. Existují případy, ve kterých jsou bezdomovci vytipováni vyššími osobami z drogového podsvětí, kteří si je vyberou právě z důvodu jejich sociálního postavení ve společnosti a přesvědčí je, aby pro ně pracovali jako drogoví dealeri. Bezdomovci nemají majetek, nemají co víc ztratit. Rizika spojená s prodejem drog pro ně tudíž nejsou tak vysoká (Lopez, 2020, online).

Somrování a žebrání jsou dalšími způsoby získávání prostředků na živobytí, ale i na alkohol, drogy či cigarety. Nelze dát rovnítko mezi somrováním a žebráním (Bruntálová, 2001). Somrování je aktivní formou žebrání, kdy bezdomovec oslovuje kolemjdoucí a žádá je o pár drobných. Tento způsob obživy je typický zvláště u mladších bezdomovců a narkomanů. Běžným místem výskytu somráků jsou dopravní

uzly, kde čekají cestující na spoj a stávají se tak pro ně příležitostí k vydělání peněz. Čas od času jsou somráci u automatů na jízdenky, kde žádají po příchodích pár drobných, které mají v ruce, anebo chodí po parcích, náměstích a jiných veřejných prostranstvích, kde se ptají odpočívajících na lavičkách. Typickými jsou pro somráky historky o potřebnosti a nutnosti získání daru, které kolemjdoucím říkají nebo je jen obyčejně požádají o peníze. U somrování je zásadní interakce mezi dárcem a somrákem. Je potřeba si uvědomit, že většina vyprávěných historek není skutečných, slouží jen jako zástěrka a vydělané peníze využívají dotyční k nákupu alkoholu či drog (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Pasivní formou je žebrání, kdy se bezdomovec například posadí na nádraží s kelímkem a čeká, jestli mu kolemjdoucí hodí nějaké drobné (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). V Praze se vyskytuje zhruba jedna třetina somráků a dvě třetiny žebráků. Pracovní doba žebráka je do té doby, dokud nezíská předem stanovenou částku. Za získané peníze si koupí alkohol či drogu a pokračuje dál v žebrání, aby měl peníze na další dávku. Tento koloběh probíhá každý den a celý den. Výše výdělku závisí na počasí, denní a roční době. Nejlepším časem na žebrání jsou slunečné dny a večery, kdy se ve městě pohybuje velké množství lidí. Obecně platí, že v zimních měsících žebráci vyžebrají méně peněz. Somráci a žebráci se vzájemně nemají rádi a neuznávají způsob obživy toho druhého (Šilhavá, 2008).

Osoby, které se dostanou na ulici, hodně rychle zjistí, kde se dá něco získat zadarmo. Ví, že například na propagačních akcích, koncertech či promítání filmů mohou něco dostat a tak tato místa cíleně vyhledávají. Mimo jiné využívají služeb charitativních organizací, kde se mohou zdarma najíst a provést hygienu. Klienti sociálních služeb si začínou postupem času plánovat dny podle nabízených sociálních služeb. Po tom, co se probudí, si zajdou na kávu do kontaktního centra, v poledne na jídlo do denního centra neziskové organizace Naděje a nakonec doputují až do Armády spásy, kde si dají polévku, která zde po celém dni zbyla. Výdej jídla je jednou z nejdělejších a nejzákladnějších služeb, kterou mohou dobročinné organizace poskytovat (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Se ztrátou střechy nad hlavou je často úzce spjata ztráta zaměstnání. Z pozice bezdomovce není snadné sehnat práci či brigádu a pravděpodobnost, že se jim podaří nalézt pracovní pozici, kam by je přijali, je opravdu nízká. Zpravidla jde o bídě

placené práce, ve kterých se většinou dlouhodobě neudrží, popř. jde o sezónní práce či jednorázové brigády. Dalším problémem jsou práce tzv. na černo, ve kterých jsou svými zaměstnavateli často zneužíváni, protože jsou si vědomi zranitelnosti osob bez domova. Navíc práce „na černo“ je jedinou možností v případě, kdy má jedinec nařízenou exekuci anebo nevládní potřebné doklady k výkonu jiného zaměstnání (např. občanský průkaz). Trh nabízí široké množství nelegálních prací, které se týkají především výrobního a stavebního průmyslu, služeb jako je ostraha či práce u kolotočů, v cirkusu apod. Také neziskové organizace projevují snahu zaměstnávat bezdomovce a nabízejí jim pracovní místa na pozice kuchařů, uklízečů, údržbářů a jiné (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Přespávání na ulici a bydlení

Bezdomovectví je bezprostředně spojeno se zásadním omezením soukromí a kontinuálním bydlením ve veřejném prostoru. Tento fakt nabývá na významu zvláště v noci, kdy by měl člověk spát na nějakém bezpečném místě, měl by tam mít všechny své osobní věci, avšak u bezdomovců je tomu právě naopak. Spánek je možná nejtěžším úkolem, který musí lidé bez domova každý den podstupovat. Bez zázemí se člověk stává na ulici bezbranným, neustále si musí hlídat své osobní věci, aby o ně během nocování nepřišel. Dalšími faktory narušujícími jejich spánek mohou být hluk, horko, zima, mokro a tak dále (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Bezdomovci proto musí často spát zrovna tam, kde se dá a kdy na ně přijde únava a vyčerpání. Lidé, kteří žijí na ulici již delší dobu, ví, že je zbytečné se snažit usnout časně v noci a vstávat brzy ráno, jako to dělají lidé většinové společnosti. Mnohdy si bezdomovci únavu navozují požitím velkého množství alkoholu, aby jejich spánek nenarušovaly okolní vlivy. Když zrovna není kde složit hlavu, bezdomovci naopak ví, jak spánek zahnat. Únavu lze obejít jen jedním jediným způsobem, a to sice pervitinem. Užívání pervitinu udrží člověka vzhůru klidně i několik dní. Až později bezdomovec zjistí, do jaké pasti vlastně spadl, když poprvé zahnal spánek pervitinem (Havlík, 2021).

Spaní na zemi je nejdostupnější variantou, kde může člověk bez přístřeší složit hlavu. Pro větší komfort mu stačí karton, deka či spací pytel. Preference nocování venku může mít různé důvody. V počátcích bezdomovectví se jedná obvykle o absenci jiných alternativ, ale po uplynutí několika let jde již spíše o volbu každého jednoho

jedince (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Velmi oblíbenými místy, kde bezdomovci rádi nocují, jsou výdechy z metra. Jsou to monumentální budovy na odlehlých místech, z nichž proudí teplý vzduch od vyhřívaných strojů.

Domovem se ale může stát i pouhá lavička. Nejčastěji si osoby bez domova vybírají lavičky v parcích, u nádraží, na náměstích. Některá města se snaží zbavovat bezdomovců využívajících lavičky k nocování tím, že mezi jednotlivá místa na sezení umisťují podpěrky na ruce, aby na nich nemohli ležet. Dalším místem, kde často bezdomovci posedávají nebo polehávají, jsou zastávky. Uvědomují si, že se tam lidé alespoň na chvíli zastaví a možná jim dají i pár drobných (Havlík, 2021).

Již méně využívaným místem na spaní jsou v dnešní době kontejnery. Ideálním je kontejner na papír, neboť moc nezapáchá a zároveň papír dobře izoluje teplo. Jedoucí tramvaje jsou dalším místem, kde lze bezdomovce vidět pospávat, protože jim v chladném počasí poskytují uspokojivé zázemí. Bezdomovci volí delší trasy, jezdí z konečné na konečnou a jsou schopni v jakékoli poloze upadnout do hlubokého spánku během několika sekund. Městské dopravní podniky se snaží s bezdomovci bojovat posílením kontrol jízdních dokladů revizory v kooperaci s Městskou policií (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). V roce 2017 zaměstnanci dopravního podniku v Praze vyhodili z tramvaje kvůli zapáchajícímu oblečení a opilství 5821 osob. Na zaplacení pokuty bezdomovci nemají peníze, a pokud ji revizor i tak vypíše, vyvstává tu riziko, že částka za pár let naroste až do výše několika desítek tisíc korun a bezdomovci může v budoucnu zaplacení takové částky velmi znepríjemnit návrat do běžného života (Havlík, 2021).

Místem, kde lidé bez střechy nad hlavou běžně nalézají útočiště, jsou stany. Pokud bezdomovci nechtějí být okolím rušeni, hledají úkryt v přírodě. Stany se hluboko v lesích hledají jen těžce a ve většině případů o nich nikdo neví, dokonce ani policie. Osoby, které si zvolí nocování ve stanech, jsou často samotáři, kteří mají velmi špatné zkušenosti se společným bydlením. Jsou hrdí na svůj způsob života a zpravidla ho nazývají poustevnickým či zálesáckým. O svém útočišti hovoří jako o tajném místě a jeho objevení vnímají jako hrozbu. Ve stanech se dá spát jak v létě, tak i přes zimu, pokud si ho bezdomovci zevnitř zadýchají a nashromáždí si velké množství teplého oblečení a dek. V lesním porostu lze nalézt i tzv. stanová městečka. Jsou to místa až

s deseti stany a obyvatelé se většinou nemají potřebu schovávat (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Součástí stanových městeček jsou velmi často i karavany či přístřešky postavené z různých nasbíraných materiálů (např. igelity, klacky). Karavany znamenají ve světě bezdomovců určitý luxus. Mohou si v nich uschovat nalezené věci, svůj majetek. Pokud si bezdomovec získá odněkud přívěs, často si v něm žije sám a zachová si tak i soukromí. V karavanu se ale může vyspat i několik lidí najednou, a proto často právě karavany slouží jako squaty. Ke karavanu může bezdomovec přijít různými způsoby, může ho nalézt někde a obsadit ho, může ho vlastnit již před propadem na ulici anebo ho dokonce může od někoho dostat (Pech, 2011, online).

Obr. 1 – Přívěs v blízkosti železniční dráhy (z fotogalerie autorky, 2022)

Obr. 2 – Přívěs plný nashromážděných věcí (z fotogalerie autorky, 2022)

V kanálech nacházeli lidé bez domova útočiště již za socialismu. Schovávali se tam před paragrafem příživnictví, neboť za jeho porušení hrozil trest odnětí svobody. Dalším místem, kde mohou bezdomovci přenocovat, je odstavený vagón vlaku. Dráhy mají nedaleko některých stanic odstavené staré vagóny, ve kterých lze v suchu a pohodlí strávit noc. V případě nocování v opuštěných vagónech může dojít ke konfliktu s hlídači, ale ve většině případů ani nezjistí, že někdo ve vagónu nocoval (Havlík, 2021). Dlouhé řady vagónů lákají v letních měsících četné množství bezdomovců. Jeden nákladní vagón může sloužit jako bytová jednotka. Některé vagóny

se dokonce proměnily v plně vybavené byty, v jiných jsou jen položené matrace či haldy odpadků a exkrementů. Ačkoli u zabydlování vagónu hrozí nebezpečí náhlého opuštění, bezdomovci si je i přesto vybavují a často si v nich dokonce instalují kamna a podobně (Kinkor, 2011).

Neobvyklými místy, kde osoby bez domova mohou strávit nejednu noc, jsou opuštěné hrobky či jeskyně. Jeskyně bývají v mnoha případech nedostupné, a proto nehrozí vtrhnutí cizích osob a bezdomovci si tak mohou udržet soukromí. Další jejich výhodou je skutečnost, že v zimních měsících dobře udržují teplo a v létě je v nich naopak poměrně chladno (Havlík, 2021). Dalšími místy, kde mohou lidé bez domova složit hlavu, jsou maringotky, chatky, kůlny, opuštěné tovární haly, garáže, tunely a vodojemy, kapličky, roury, bývalé veřejné záchodky, protiletadlové kryty či sklepy a půdy. Obzvláště do sklepů a na půdu se dá velmi lehce dostat, pokud někdo nezamkne vchodové dveře do domu a nechá tak do něj volný vstup. V takovém případě se ze sklepa či půdy může stát noclehárna, která sice není příliš stabilní ani bezpečná, ale v nouzi bezdomovci postačí. Noclehárny či ubytovny jsou rovněž možností, kde se mohou bezdomovci v teple a suchu vyspat (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Nelze opomenout tzv. squaty. Zpravidla se jedná o opuštěné, mnohdy výrazně zdevastované budovy či chatky, které nejsou určeny k bydlení a vyskytují se na místech vzdálenějších od obytných oblastí. Bezdomovci tato místa vyhledávají, neoprávněně je obsadí a začnou využívat dle svého (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Squatem se mohou stát bývalé zahrádkářské kolonie, trvale opuštěné tovární komplexy či prostory vybudované Českými drahami v blízkosti kolejí či vlakových nádraží. Na takových místech dochází k větší koncentraci lidí bez domova (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Squaty jsou mezi bezdomovci velmi oblíbenými, neboť se svou podobou nejvíce přibližují domovu. Ve squatu má jedinec střechu nad hlavou, místo kam patří a může se tam vracet. Pro bezdomovce jsou squaty relativně stabilním místem pro život (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Ve squatech bývá chladno, není k dispozici elektřina, schází tekoucí voda a jejich obyvatelé ztrácí veškeré soukromí. Žití ve squatu není jednoduché a leckdy se s ním pojí velké množství problémů (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Například spolubydlení se může stát obrovským problémem. Spolubydlíci mohou být na obtíž, pokud žijí ve špíně, vyznačují se silným nelibým zápachem či nedodrží

pravidla stanovená ve squatu. Současně představují riziko z hlediska možného ohrožení na životě či okradení. Obecně lze konstatovat, že čím větší počet osob ve squatu žije, tím vyšší je pravděpodobnost vzniku nějakých problémů. Dalším zdrojem těžkostí může být špína a nepořádek, neboť se na takových místech mohou vyskytovat potkani, myši či nežádoucí hmyz jako jsou blechy nebo vši. Na nepořádek a špínu si spíše stěžují ženy, muži jsou v tomto ohledu lhostejnější (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

V některých squatech se dokonce objevují snahy o sdílení prostředků a podílení se na údržbě daného objektu. Tyto snahy nejsou účinné v případě, kdy se jedná o squat obývaný bezdomovci závislími na alkoholu či drogách, pro které je to naprosto nepřijatelné (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Do squatu se osoba bez domova dostane dvěma způsoby a to tak, že je jí nocleh ve squatu někým nabídnut anebo si nějaký najde sama. V současné době vyhledávají bydlení ve squatech spíše mladí bezdomovci, starší jedince taková místa příliš nelákají (např. z důvodu, že ve squatu pobývali již v minulosti) (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Obr. 3 – Squat v nádražním domku (z fotogalerie autorky, 2022)

Obr. 4 – Vnitřní prostory squatu v nádražním domku (z fotogalerie autorky, 2022)

Nakonec nelze opomenout fenomén rostoucí v naší společnosti a to tzv. bezdomovectví v automobilech. Bezdomovci žijící v automobilových vozidlech nejsou v zahraničí ojedinělým jevem. Nocování v autech se stává novou formou přijatelného bydlení. Některá města po celém světě dokonce spustila takzvané programy bezpečného parkování, které mají pomoci bezdomovcům žijícím v autech. Oproti tomu jiná města tento způsob žití kriminalizují. Ačkoli nelze tento způsob života považovat za dlouhodobé řešení, mnoho zastánců bezdomovecké populace usiluje o místa, která by byla součástí programů bezpečného parkování, a poskytla by tak bezdomovcům útočiště. Jiní označují tyto programy za „náplast na větší problémy“. Bezdomovci nevolí jen malá vozidla, někteří dokonce žijí v autobusech či kamionech (Quinn, 2018, online).

Obr. 5 – *Bezdomovec žijící ve svém autě (z fotogalerie autorky, 2022)*

3.2 Dopady

Život na ulici není snadný a často s sebou nese mnohá úskalí. Bezdomovec nemá peníze na to, aby si kupoval energeticky bohaté potraviny, a když má, tak je raději dá za alkohol či jiné drogy. Faktory jako jsou spaní na zemi v zimě či dešti, nedostačující hygienické návyky v kombinaci se špatnou životosprávou významně ovlivňují jedincův stav. Pouliční rvačky a násilí páchané na těchto lidech členy majoritní společnosti také zrovna nepřispívají k udržení jejich dobrého zdravotního stavu. To, jakým způsobem jedinec na ulici žije, odráží to, jaké důsledky pak jeho bezdomovectví má na něj samotného, ale i na společnost. Podmínky života na ulici se výrazně podílejí na zdravotním, psychickém, sociálním stavu jedince a každý bezdomovec, který si ulicí projde a nějakým způsobem se z ní dostane, neodchází bez následků.

Je nutné si uvědomit, že při posuzování jednotlivých důsledků je rozhodující časové rozpětí. Doba strávená na ulici je určující. Pokud osoba bez přístřeší žije na ulici více let, bude pro ni horší se aktivizovat. Pokud se člověk na ulici dostal v nedávné době a nezůstane na ní příliš dlouho, je jeho cesta k návratu zpět do společnosti snazší. Je samozřejmé, že důsledky budou znatelnější u osob, které na ulici žijí delší dobu (Gulová, 2011).

Důsledky života na ulici je možné hledat ve dvou úrovních, a to sice v rovině celospolečenské a rovině individuální, která se zaměřuje na osobnost bezdomovce. Důsledky na celospolečenské úrovni už vyplývají z počtu osob přímo postižených bezdomovectvím. Dle odhadů provedených na základě výzkumů různých organizací, které se zabývají osobami bez přístřeší, se problematika bezdomovectví týká zhruba 0,34 % obyvatel České republiky. Postihuje tak zhruba několik tisíc osob (Matoušek, Kolářková, Kodymová, 2010).

Z hlediska společenského je bezdomovectví problémem především z důvodu, že drtivá většina osob žijících na ulici, není zaměstnána. Nevytvářejí proto žádné hodnoty a nepřispívají k fungování systému, ba naopak vyžadují od společnosti pomoc, podporu a finanční prostředky. Důsledky individuální pak lze hledat ve třech oblastech, a to sice v oblasti sociální, psychologické a v oblasti zdravotní. Co se týče sociální oblasti, lze konstatovat, že důsledky bezdomovectví jsou obsaženy v pojmu „sociální vyloučení“. Sociální vyloučení a bezdomovectví jsou v každém případě výsledkem působení vícero faktorů, které se objevují paralelně a vzájemně na sebe působí. V takovém případě dochází jak k reprodukci bezdomovectví, tak i k reprodukci sociální exkluze. Dostat se z takového koloběhu je bez pomoci zvenčí, dá se říct, nemožné. Z psychologického hlediska je nutné si uvědomit, že neutuchající reprodukce bezdomovectví prohlubuje u jedince postiženého bezdomovectvím sebevražedné tendence a depresivní stavy. Současně může pobyt na ulici přispět ke vzniku psychotického onemocnění. Tento obtížný životní stav může mít rovněž negativní vliv na emocionální stav a sebehodnocení dané osoby (Vágnerová, 2004). Co se týče zdravotního stavu osob bez střechy nad hlavou, je velmi výrazně podmíněn jejich životním stylem (Nedělníková, 2006).

Zdravotní stav jedince

Zdraví je jednou z nejdůležitějších hodnot života každého člověka. Napříč historií lidské kultury je zdraví stavěno vždy na přední místo v hierarchii hodnot. Životní styl člověka má výrazný dopad na jeho zdraví. Mezi základní složky životního stylu patří fyzická aktivita, stravování, práce, duševní pohoda a sexuální aktivita, sociální vztahy, odolnost vůči stresu anebo různé závislosti. Nejznámější definicí zdraví je definice z roku 1946 publikována Světovou zdravotnickou organizací (World Health Organization, WHO), která říká: „*Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease and infirmity*“, to znamená, že zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody a nejen absence nemoci či vady.

Největší vliv má na zdraví člověka způsob života, to znamená životní styl. Jedinec si může zvolit zdravé alternativy a vyhnout se těm, které zdraví poškozují. Životní styl lze charakterizovat jako výběr chování a životních možností (Čeledová, Čevela, 2010). U osob bez domova se nejčastěji vyskytuje velmi špatný životní styl, který se následně podepisuje na jejich zdravotním stavu. Jejich nutriční stav je negativně ovlivněn nedostačující životosprávou v kombinaci se špatným životním stylem. V důsledku něj se u bezdomovců nejčastěji ve zdravotní oblasti vyskytují takové problémy, jakými jsou alkoholismus a jiné toxikomanie, akutní a chronická infekční onemocnění (tuberkulóza, AIDS, kožní infekce), gastrointestinální problémy, anemie a kardiovaskulární onemocnění (Nedělníková, 2006).

V důsledku absence dostačujícího zázemí bývají velmi často, zvláště v období zimních měsíců, podchlazení. Zpravidla nemoci přecházejí a pomoc vyhledávají jen a pouze v krajních situacích, často jim pomoc shánějí druzí. Špatná životospráva má rovněž vliv na zdravotní stav bezdomovce. V důsledku nepravidelného stravování může u jedince dojít k oslabení imunitního systému, k úbytku tělesné hmoty či k zažívacím obtížím. Nejextrémnějším důsledkem bezdomovectví je smrt. U všech bezdomovců se vyskytuje riziko předčasného úmrtí, v důsledku abúzu jakékoli návykové látky, podchlazení v opilosti, celkového vyčerpání organismu a tak dále (Modes, 2020, online). Mrazy v období zimních měsíců ohrožují bezdomovce na životě. Jejich organismus je celkově oslaben a jsou proto více náchylní k onemocnění. Smrt umrznutím je krutou daní za životní selhání a v naší civilizované společnosti by neměla

vůbec existovat. U některých osob nemusí dojít k úmrtí, ale v důsledku omrzlin jim může být například amputována končetina (Nedělníková, 2006).

Co se týče duševního zdraví, propad na ulici může způsobit propuknutí depresí a sebevražedných tendencí. Takový stav může vézt až ke vzniku psychotického onemocnění. Lze konstatovat, že bezdomovectví obecně má velký vliv na emocionální stránku daného jedince a často se u něj může projevit negativní sebehodnocení. Časté jsou rovněž pocity méněcennosti a úzkosti (Vágnerová, 2004). U bezdomovců je rovněž velmi pravděpodobný vznik schizofrenie (Nedělníková, 2006).

Zdravotní péče o osoby bez domova není v systému zdravotní péče nijak koncepčně řešena a to ani v systému zdravotního pojištění. Vzhledem k jejich způsobu života je jejich zdravotní stav mnohem horší než u členů většinové populace. Vliv na jejich zdravotní stav má zároveň fakt, že se často stávají oběťmi psychického či fyzického násilí a sexuálních útoků. Tyto úrazy mohou mít různý charakter a podobu. Bezdomovci se stávají oběťmi násilí z různých, pochopitelných i nepochopitelných, důvodů. (Šupková, 2007).

Jak již bylo výše zmíněno, mnozí bezdomovci jsou aktivními uživateli různých návykových látek a takové užívání s sebou nese riziko vzniku zdravotních komplikací. Nejrizikovější je injekční aplikace jakékoli látky, neboť při takovém užití drogy dochází k narušení integrity organismu a látka je aplikovaná společně s nežádoucími příměsí a mikroorganismy, které mohou následně způsobit lokální či celkové infekční onemocnění. Ostatní způsoby aplikace drog jsou méně rizikové. U jedinců, kteří užívají látky intranazálně, tzn. bránou vstupu látky je nosní sliznice, bývá velmi častá ztráta čichu a sliznice bývá poškozena. U bezdomovců je častou příčinou, ale také důsledkem bezdomovectví alkoholismus. Alkohol u jedince může způsobit vážné zdravotní potíže: závažné poškození jater (cirhózu), mozku, zánět slinivky břišní či nádorové onemocnění krku a úst. Ne vždy mají bezdomovci dostatek finančních prostředků, aby si mohli koupit alkohol či drogu, náhradu pak nachází v užívání různých léků (hypnotika či analgetika). Mezi bezdomovci je možné nalézt jedince, kteří pijí okenu, či inhalují různá ředidla. Užívání toluenu je velmi rozšířené a především finančně dostupné, a právě z toho důvodu je inhalování různých lepidel a ředidel nejužívanější. Inhalace způsobuje poškození plic, neboť se přes ně látka vstřebává (Kalina a kolektiv, 2008).

V souvislosti se špatným duševním stavem či závislostí může být důsledkem bezdomovectví i hospitalizace v psychiatrické nemocnici z důvodu léčby jak duševních onemocnění, tak závislostí. Někteří jedinci služby těchto zařízení podstupují dobrovolně na doporučení lékaře, jiným to stanoví soud.

Mezilidské vztahy

Je třeba si uvědomit, že existence stabilních rodinných vztahů snižuje riziko propadu na ulici a v případě, že by k němu přeci jen došlo, mohou tyto dobře fungující vztahy sloužit jako opora při návratu do společnosti. Mnohým bezdomovcům proto zpravidla takové vztahy chybí a ve většině případů jsou spíše zdrojem traumat než podpory (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). V některých případech dobré rodinné vztahy neexistují již před propadem na ulici, v jiných se mohou zřít až se vznikem bezdomovectví. Nemusí se jednat jen o vztahy s rodinnými příslušníky, ale i přáteli či známými. Obecně lze říct, že sociální síť osob bez domova je velmi nedostačivá. Ve chvíli, kdy se jedinec dostane do komunity lidí se stejným životním příběhem, mohou být ohroženy i vztahy mezi nimi. Tak jako i v jiných komunitách se můžou i mezi bezdomovci objevit lidé, kteří se nejsou schopni vystát a nemají se rádi, v takových případech dochází ke konfliktům, které mohou skončit i velmi špatně. Bezdomovecké komunity jsou ale i místem, kde mohou vzniknout nová přátelství (Gulová, 2011).

Schopnost žít ve stabilním a harmonicky fungujícím partnerském vztahu je důležitým projevem sociální adaptability. Navázání partnerského vztahu a jeho následné udržení vykazuje jakousi osobnostní vyzrálost a vyrovnanost daného jedince. Partnerské vztahy poskytují člověku jednak zázemí a oporu, ale současně vyžadují ohleduplnost a přijetí určitých omezení. Bezdomovci, jakožto sociálně nepřizpůsobiví lidé, mají problém navazovat partnerské vztahy. Nejsou schopni se orientovat ve vlastních pocitech a zrovna tak nerozumí emocím druhých lidí. Právě jejich neempatičnost, kterou ve většině případů způsobí ulice, je důvodem, proč jsou jejich vztahy neuspokojivé a velmi rychle se rozpadnou (Pěnkava, 2010). U bezdomovců mohou hrát významnou roli kombinace nevhodných osobnostních vlastností v kombinaci s nežádoucími návyky, získanými během života na ulici. Tyto návyky a vlastnosti jsou pak pro potenciální partnery či partnerky nepřijatelné. Nejčastějšími překážkami se jeví užívání alkoholu a drog, neochota pracovat a tendence získávat finanční prostředky asociálním způsobem. Důvodem rozpadu partnerských vztahů může být pochopitelně

také špatný výběr partnera či partnerky, kteří mohou být stejně problematictí, jako jsou oni sami (např. uživatelé drog). Dalším důvodem rozpadu partnerského vztahu může být užívání drog či alkoholu jen jedním z partnerů. Nutno podotknout, že závislost na drogách je závažnější překážkou pro vznik a udržení partnerského vztahu než závislost na alkoholu, neboť se rozvíjí rychleji a z toho důvodu mnohdy dlouhodobý vztah ani nemá šanci vzniknout (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). V případě navázání vztahu pak může být důsledkem života na ulici selhávání v rodičovské roli či absence přátelských vazeb (Pěnkava, 2010).

Někteří bezdomovci po odchodu z ulice nemají zájem žít v partnerství, neboť si nedokázali udržet stabilnější vztah ani před propadem na ulici, ani v prostředí ulice. Dost často o vztahy nestojí v důsledku psychických poruch či osobnostních poruch (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Obnovení rodinných vztahů se ukazuje jako jeden z nejdůležitějších předpokladů návratu mladých bezdomovců zpět do většinové společnosti. V některých případech pomáhají rodiče již v počátcích reintegrace jedince, jindy jsou ochotni obnovit zprerhané vztahy až později, kdy už jedinec nežije v prostředí ulice. V některých případech, kdy rodina selhala a mohla by na jedince působit negativně, je vhodnější hledat náhradu rodinných vztahů jinde (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Výkon trestu odnětí svobody

Na ulici se pohybují osoby, které se staly bezdomovci v důsledku trestní minulosti anebo se z důvodu páchaní trestné činnosti nutně k uspokojení základních potřeb na ulici dostaly do vězení. Výkon trestu odnětí svobody může být jak příčinou propadu na ulici, tak důsledkem bezdomovectví (Gulová, 2011).

Bezdomovci mohou být jak v pozici pachatelů trestných činů, tak v pozici obětí trestné činnosti. Zločinem jsou osoby bez střechy nad hlavou ohroženy mnohem více než členové ostatní populace, ať už jako pachatelé nebo jako oběti. Osoby bez domova nejsou schopné dodržovat společenské normy, a proto jsou různými způsoby trestané. Trestání jim ve většině případů nepomůže a místo toho se dostávají do začarovaného kruhu mezi vězením, azylovým domem, ulicí, úřadem práce a tak dále. V prostředí ulice se pohybují osoby s trestnou minulostí, ale také jedinci, kteří začali páchat trestnou činnost až s propadem na ulici. U první skupiny osob jsou morální a sociální dispozice

nějakým způsobem narušeny a z toho důvodu se u nich dá předpokládat páchaní další trestné činnosti. Jedná se o recidivisty. Tito jedinci nejčastěji páchají majetkovou trestnou činností ve snaze zajistit si základní potřeby. Jak již bylo zmíněno, osoby bez střechy nad hlavou se stávají velmi často oběťmi brutálních trestných činů. Nejčastěji se jedná o osoby, které nocují na veřejných prostranstvích a odmítají se přizpůsobit jakýmkoli pravidlům. Zarážející je skutečnost, která vychází z údajů nasbíraných různými neziskovými organizacemi, které se snaží obětem pomáhat, že pachatelé jsou ti, kteří by měli pachatele stíhat – policie. Ta při řešení problémů s bezdomovci využívá nepřiměřeného násilí. Trestnou činností na bezdomovcích dále páchají organizované skupiny mladých lidí, kteří si na živých terčích jen trénují bojová umění. Za tímto typem trestné činnosti stojí společenská nenávisť. Osoby bez domova jsou velmi často napadány příslušníky etnických a minoritních skupin (Štěchová a kolektiv, 2008).

Návrat do společnosti

Dalším důsledkem delšího pobytu na ulici může být neschopnost vrátit se a žít ve společnosti. Velká část bezdomovců po čase stráveném na ulici rezignuje na resocializaci. Přestanou se pokoušet začlenit zpátky do společnosti, protože v tom nevidí smysl. Tento jev se objevuje zvláště u jedinců, kteří pobývali v prostředí ulice dlouho. Rezignace na život v majoritní společnosti úzce souvisí se ztrátou motivace něco ve svém životě měnit. Bezdomovci si za ta léta už zvykli a nechtějí vynakládat úsilí na to, aby něco měnili. Jedinci, kteří mají zkušenost s bezdomovectvím, mají často velmi nízké životní cíle a zpravidla nemají plány do budoucna. Plánovat začínají až ve chvíli, kdy jsou z ulice pryč delší časové období. Mezi bezdomovci lze nalézt jedince, obvykle se jedná o oběti trestné činnosti ze strany společnosti, kteří ztratili důvěru v lidi a ve fungující systém. Změnili své postoje, protože se k nim společnost chovala nepřátelsky a proto i oni zaujali stejný postoj vůči ní.

Problémem při návratu z prostředí ulice může být stigmatizace ve společnosti. Společnost má vůči bezdomovecké komunitě předsudky a většinou neakceptuje životní styl osob bez přístřeší. Předsudky vůči osobám bez střechy nad hlavou se mohou projevit právě při hledání zaměstnání. „*Nezaměstnanost, jako příčina anebo důsledek bezdomovectví je jedním z nejdůležitějších problémů současného světa. Její výskyt se stává tíživým a znepokojivým*“ (Krebs, 2007, s. 504). Zaměstnavatelé nechtějí zaměstnávat ani bezdomovce, ani osoby, které si ulicí prošly z různých důvodů

(Nedělníková, 2006). Pro společnost může být vnímán problematicky samotný pobyt v azylovém domě a to především v případě, kdy se osoba snaží najít zaměstnání či ubytování jinde. Často se jim zaměstnavatel či pronajímatel bytu již neozve anebo je odmítne pro nespolehlivost (Jelínková, Vašutová, 2017, online). Tito lidé pak mají šanci nalézt práci jen „na černo“ (Nedělníková, 2006).

Dalším důsledkem pobytu na ulici může být ztráta pracovních návyků. Dlouhodobá nezaměstnanost může být problémem z několika důvodů. Jedince nemusí zaměstnavatel přijmout, neboť nemá co nabídnout, zároveň nemusí jedinec chtít. Faktem je, že většina bezdomovců v prostředí ulice zleniví. Problémem při hledání práce může být i zápis v trestním rejstříku, který v očích zaměstnavatele nevypadá nijak zvláště atraktivně. Dalším důsledkem může být ztráta sociálních návyků a neschopnost komunikovat s osobami majoritní společnosti. Velmi častým problémem je tzv. pyrofobie, to je neschopnost komunikovat s úřady. Tato chorobná obava je často spojená s arogantním vystupováním a pohrdáním ze strany úředníků v takových institucích. Zrovna tak neustálé ztráty a krádeže dokladů mohou osobám toužícím dostat se z ulice velmi znepříjemnit jejich návrat. Někteří ztratili své doklady omylem, jiní schválně. Bez dokladů jen těžko seženou tito lidé bydlení či práci (Hradecký, 1996).

Dalším důsledkem bezdomovectví, a současně příčinou, mohou být dluhy. Během času stráveného na ulici mohou jedinci velmi lehce narůst dluhy na různých místech a to může velmi výrazně ztížit jedincův návrat do běžného života ve většinové společnosti. Zároveň, pokud chce mít své vlastní bydlení, může nastat problém s pravidelným hrazením nájemného (Nedělníková, 2006).

4 Možnosti pomoci a prevence

Stávající systém sociálních služeb a jeho členění vychází ze zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů), jenž taxativně definuje druhy sociálních služeb, a to sice sociální poradenství, sociální péči a sociální prevenci. Sociální služby jsou poskytovány jako služby pobytové, ambulantní či terénní. Pobytovými službami se pak rozumí služby, které jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantními službami jsou označovány služby, za kterými osoba dochází anebo je dopravována či doprovázena do zařízení sociálních služeb a jejich součástí není možnost ubytování. Služby, které jsou poskytovány osobě v jejím přirozeném sociálním prostředí (v případě osoby bez domova je přirozeným prostředím ulice), nesou označení terénní. Ve vztahu k bezdomovcům, vedle registrovaných sociálních služeb, ukládá zákon obcím s rozšířenou působností na území svého správního obvodu povinnost realizovat činnost sociální práce a koordinovat poskytování sociálních služeb vedoucích k řešení nepříznivých životních situací osob a následnému sociálnímu začleňování (MPSV, 2013).

Na potřeby bezdomovců reagují zejména tyto služby sociální prevence: nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy, které poskytují osobám v nepříznivé sociální situaci pobytové služby na přechodnou dobu, domy na půli cesty, terénní služby a další služby, které však nejsou primárně určeny pro osoby bez střechy nad hlavou (Kliment, Dočekal, 2016). Dalšími službami, které mohou být využívány i bezdomovci, ale nejsou pro ně primárně určeny, jsou například kontaktní centra, která jsou poskytována s cílem zabránit sociálnímu vyloučení (Lux a kolektiv, 2010).

Hradecký a kolektiv (2012) uvádí jakousi hierarchii uspořádání těchto služeb, které jsou vhodné pro bezdomovce v jedné konkrétní organizaci. První službou je denní centrum, které stojí nad pobytem na ulici. Následuje noclehárna, azylový dům, komerční ubytovna, sociální bydlení s podporou a na konec na vrcholu stojí samostatné nájemní bydlení, jež je srovnatelné s bydlením majoritní populace (nutno zohlednit, zda se nejedná o bezdomovectví potencionální). V České republice představuje současný systém práce s bezdomovci tzv. víceúrovňový model sociálního začleňování bezdomovců, který je postaven na aplikaci zákona o sociálních službách (MPSV, 2013). Jedná se o systém, který velmi efektivně propojuje sociální služby s jinými a nutno podotknout, že přináší výsledky. Silnou stránkou tohoto modelu je právě výše

zmiňovaná návaznost služeb a prostupnost mezi nimi. Vícestupňový model reaguje na akutní potřebu jedince, který náhle ztratil bydlení, svůj domov, a to všemi formami: ambulantní, terénní i pobytovou. Problémem tohoto modelu je skutečnost, že po azylových domech anebo domech na půli cesty chybí navazující služby. Stává se proto, že u osob, které prošly současným vícestupňovým procesem a stále pobývají v azylovém domě či domě na půli cesty, bez možností dalšího postupu, vzniká postupný návyk na sociální služby, který velmi snadno přerůstá do závislosti (Hradecký a kolektiv, 2012). Efektivitu současného modelu tudíž snižuje absence navazujících služeb na azylové domy, což zvláště znamená absenci bydlení s podporou pro znovu začleňující se bezdomovce a následná nedostupnost nájemního bydlení pro ně. Od devadesátých let narůstá přesvědčení společnosti, že užívání našeho vícestupňového modelu dlouhodobě vede k trvalému vyloučení bezdomovců z běžného prostředí a zvyšuje míru bezdomovectví tím, že osoby bez přístřeší udržuje v systému sociálních služeb (MPSV, 2013).

Terénní program reprezentuje službu, která je bezdomovcům poskytována v jejich přirozeném prostředí (nejčastěji na ulici). Osoba bez přístřeší službu sama cíleně nevyhledává, neboť je jí služba nabídnuta pomáhajícími osobami. Pracovníci terénních služeb se snaží snižovat ohrožení, kterému jsou lidé bez střechy nad hlavou na ulici vystaveni a hledají řešení jejich situace (Naděje, 2022, online). Terénní programy mají podpůrný charakter, v nejideálnějším případě jsou určeny všem lidem bez střechy nad hlavou bez ohledu na to, zda dávají najevo ochotu změnit svůj stávající způsob života. Umožňují bezdomovcům uspokojit základní životní potřeby a mohou mít různé podoby, např. poskytnutí čistého oblečení, hygienických služeb, potravinářského balíčku, nabídka zdravotních služeb či poradenských aktivit a v neposlední řadě sociální asistence. V rámci terénních programů je plně zachována anonymita klienta, což může velmi výrazně ovlivnit důvěru mezi klienty (bezdomovci) a pomáhajícími osobami. Poskytování terénních programů má protektivní dopad na zbytek společnosti, která může být chráněna před negativními sociálně deviantními jevy, jež mohou být vázány na bezdomovectví. Příkladem může být eliminace kriminálních aktivit anebo šíření nakažlivých nemocí (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Jakýmsi mezistupněm mezi terénními službami a nízkoprahovým centrem je mobilní služba, která je na určených místech poskytována v pravidelných časech. Pro

výkon mobilní služby jsou využívány dodávky, se kterými lze zajet přímo do terénu. Současně tyto dodávky vytváří pomáhajícím osobám chráněný prostor podobný kanceláři. Mobilní služba poskytuje jak služby sociální, tak i zdravotní (Hradecký a kolektiv, 2012).

Dalšími poskytovanými službami osobám bez střechy nad hlavou jsou nízkoprahová centra, která mají stacionární charakter. Svou činností jsou spíše orientována na podporu svých klientů, nerezignují ale ani na aktivity, pomocí kterých jsou vyhledáváni jedinci, kteří se chtějí z prostředí ulice dostat. Služby nízkoprahových center jsou klientům snadno dostupné a v případě, že nebyla naplněna kapacita služby, tak jsou poskytovány všem příchozím, kteří jejich pomoc potřebují. Služby nízkoprahových center jsou nabízeny blízko místa, kde klienti pobývají a jsou jim poskytovány anonymně. V České republice se lze nejčastěji setkat s nízkoprahovými denními centry. V rámci těchto center je klientům nabízena materiální pomoc a hygienický servis, dále pak zdravotní servis, poskytováno je rovněž sociální poradenství (základní, odborné) či psychologické. Primárním cílem nízkoprahových center je umožnit uspokojení základních potřeb svých klientů a zároveň se podílet na ochraně zbytku společnosti před sociálně deviantními jevy (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Noclehárny spadají, stejně jako všechny ostatní sociální služby, které jsou určeny lidem bez přístřeší, do služeb sociální prevence. Noclehárny představují sociální zařízení pro jedince, kteří chtějí přenocovat jinde než na ulici (Průdková, Novotný, 2008). Tato zařízení se nacházejí na pomezí ambulantních a pobytových služeb. Marek, Strnad a Hotovcová (2012) je zařazují mezi služby pobytové, zatímco Hradecký a kolektiv (2012) je naopak zařazuje mezi služby ambulantní. Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, noclehárny poskytují ambulantní službu osobám bez domova, které mají zájem využít hygienické zařízení a možnost přenocování. Současně má klient možnost vyměnit své staré oblečení za nové. Nutno podotknout, že jsou tyto služby poskytovány jednak zdarma, ale i za úhradu drobné částky. Ve většině případů se jedná o částku ve výši 30 Kč za noc. Podmínkou využití noclehárny je, že příchozí nesmí být pod vlivem alkoholu či jiné omamné látky, nesmí se chovat agresivně a nesmí trpět jakýmkoli infekčním onemocněním. Zařízení nocleháren je skromné, zpravidla se jedná o velkou místnost, která je vybavena několika lůžky (Vacínová, 2006). Ubytování

v noclehárnách využívají osoby bez domova jen zřídka a nepravidelně, s ohledem na aktuální klimatické podmínky (např. sníh, mráz, déšť), finanční stav či momentální nutnost uspokojení základních potřeb. Noclehárny sehrávají spíše podpůrnou roli a dopady sociální práce, které by podporovaly změny ve způsobu života svých klientů, jsou velmi omezené (Kliment, Dočekal, 2006). „*Noclehárna nabízí teplo, sucho, čistotu, postel s dekou, a polštářem, střechu nad hlavou*“ (Průdková, Novotný, 2008, s. 44).

Azylové domy nabízejí svým klientům celodenní ubytování, ve kterých je však pobyt jedince formálně limitován na dobu jednoho roku. Toto časové omezení poskytované služby má motivovat jedince k hledání vyšších forem bydlení, za které lze považovat například bydlení v bytech či ubytovnách. Azylové domy slouží jednak k ubytování, současně ale umožňují svým klientům provádění hygienických úkonů, přípravu jídla a mohou si vyprat své oblečení. Součástí azylových domů je poskytování poradenských služeb. V současné době jsou služby poskytovány mužům, ženám a matkám s dětmi. V současném systému chybí azylové domy určené pro specifické příjemce, jako jsou senioři, osoby se zdravotním postižením anebo bezdomovci žijící v páru (Kliment, Dočekal, 2006).

Domy na půli cesty jsou zařízení určená osobám mladším 26 let a rovněž patří do služeb sociální prevence (Matoušek, 2008). Pobyt zde je limitován na dobu jednoho roku. Domy na půli cesty jsou určeny osobám, které ve věku dospělosti opouštějí totální instituce, jež jsou určeny dětem a mladistvým či jedincům přicházejícím z věznic. Cílem zařízení je pomoci klientům při řešení nastalé obtížné životní situace zajištěním dočasného bydlení a pomáhat jim při uplatňování práv a obstarávání různých osobních záležitostí. Služba se zaměřuje především na rozvoj samostatnosti daného klienta a na hledání řešení jeho životní situace, nebo alespoň zmírnění jejích následků. Ideálně by tato zařízení měla simulovat běžné bydlení a měla by se stát jakýmsi předstupněm běžného bydlení v bytech (Kliment, Dočekal, 2006). Jedná se o vyšší stupeň reintegrace a klienti mívají zpravidla samostatný pokoj (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Nutno zmínit pobytové služby, jejichž existence se na první pohled jeví jako žádoucí, ale zatím pro ně nejsou vytvořeny vhodné podmínky, aby mohlo dojít k jejich odpovídajícímu rozvoji. Absence těchto služeb brání úspěšné inkluzi osob bez přístřeší do většinové společnosti. Jedná se o tzv. bydlení s podporou neboli podporované

bydlení. Bydlení s podporou nese různá označení, může být nazývané tréninkovým bydlením, bydlením postupným, bydlením v sociálních bytech či bydlením na zkoušku. Tyto služby jsou poskytovány jen zřídka, a když, tak mají různé podoby. Zřizovateli těchto služeb jsou mimo jiné neziskové organizace (Kliment, Dočekal, 2006).

Vzhledem k faktu, že spoustu lidí žijících bez domova jsou drogově závislí, je nutné také zmínit kontaktní centra pro drogově závislé, tzv. K-centra. K-centra jsou nízkoprahovými zařízeními, která působí především v oblasti terciární prevence zneužívání návykových látek (Vodáčková, 2009). Cílem K-center je omezit zdravotní a sociální dopad rizikového užívání drog. Tato nízkoprahová zařízení nabízejí svým klientům psychoterapii a poradenství, informace ze sociální, zdravotní a právní oblasti, hygienickou, potravinovou a zdravotnickou pomoc a v případě náročné životní situace i krizovou intervenci. V K-centrech si mohou přichodzí nechat udělat testy na HIV či žloutenku, ženy mají k dispozici i těhotenské testy. V rámci snahy snížit zdravotní rizika spojená s užíváním drog provozují K-centra tzv. harm reduction programy, v rámci kterých jsou uživatelům drog vyměňovány použité injekční stříkačky za nové a jsou jim poskytovány informace o bezpečném užívání drog. Pokud klient projeví zájem o léčbu své závislosti, pracovníci mu nabídnou motivační poradenství a pomoc při zprostředkování léčby. Činnost kontaktních center je opravdu široká a vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o nízkoprahová zařízení, jsou dobře dostupná (lze přijít bez objednání, kdykoli během otevíracích hodin). Služby poskytované kontaktními centry jsou bezplatné a pracovníci zachovávají anonymitu svých klientů. V České republice lze v současné době nalézt desítky kontaktních center (Geisslerová a kolektiv, 2012).

V neposlední řadě je nutné zmínit terapeutické komunity a psychiatrické nemocnice. Četné množství bezdomovců prošlo a stále prochází různými psychiatrickými nemocnicemi a navštěvují terapeutické komunity. Tyto komunity a nemocnice mají za úkol vyléčit syndrom závislosti a zapojit jedince zpátky do společnosti. Čím delší dobu jedinec v takovém zařízení setrvá, tím více se snižuje riziko návratu k návykovému chování (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Léčba závislého zpravidla začíná tzv. detoxifikací, kdy jsou u jedince odstraněny abstinční příznaky. Ty se liší podle druhu užívané psychoaktivní látky. Strategie léčby se vždy řídí psychickým a tělesným stavem pacienta. Detoxifikace trvá zpravidla dva až tři týdny.

U řady závislých může po detoxifikaci postačovat ambulantní odvykáací léčba. V jiných případech může dojít ke stanovení ústavní léčby soudem. Ústavní léčba může být stanovena například osobě bez domova, která je závislá a k tomu aktivně páchá trestnou činnost. Pacient během takové léčby získává informace o své závislosti, jaké důsledky má na jeho současný stav a tak dále. Základem ústavní odvykáací léčby je psychoterapie a to zejména skupinová. V České republice trvá ústavní odvykáací léčba obvykle tři měsíce a dalším jejím stupněm je doléčování, které může trvat i několik let (Hosák a kolektiv, 2015).

Naděje

Organizace Naděje vznikla zcela spontánně v srpnu roku 1990 z potřeby lidí, kteří chtěli pomáhat, a z potřeby lidí, kteří naopak potřebovali pomoc. Do tehdejšího polistopadového Československa tehdy začalo přicházet četné množství uprchlíků z Rumunska. Během horkých dnů v létě zůstávalo na pražských nádražích velké množství lidí. Zakladateli organizace Naděje jsou Vlastimila a Ilja Hradečtí. Právě ti přinesli lidem na nádraží pár kusů oblečení a první hrnec polévky. Následně se snažili pomáhat lidem tím, že se jim snažili zajistit v Praze ubytování a stravování, později i v zřízených uprchlických táborech (např. v Jablonečku u Mimoně či v Bělé pod Bezdězem). Nakonec se Hradečtí rozhodli vytvořit vlastní středisko, které zpočátku poskytovalo pomoc výhradně dobrovolně a bez peněz na provoz. Od počáteční myšlenky pomáhat uprchlíkům se služby postupem času rozšiřovaly pro další skupiny osob, kteří pomoc potřebovali (Hradečtí, 1996).

Bez finanční podpory vyrostla nezisková organizace, která dnes působí po celé České republice a zaměřuje se na pomoc v pěti sférách: pro lidi ve stáří, lidi s handicapem, lidi bez přístřeší, ohrožené rodiny, ohrožené děti a mládež. Naděje nabízí širokou škálu služeb: sociální, duchovní, zdravotní, charitativní, poradenské, vzdělávací a výchovné, humanitární a mnoho dalších doplňkových služeb. Organizace poskytuje ročně 152 000 noclehů lidem bez domova a jako jediná v České republice provozuje pro lidi bez domova stomatologickou, gynekologickou a psychologickou ordinaci. Jednotlivé služby na sebe bezprostředně navazují ve stupních a jejich cílem je opětovný návrat jedince zpět do běžného života. Naděje poskytuje pro bezdomovce služby terénní, denní centra, noclehárny, azylové domy a centra krizové pomoci (maximálně po dobu jednoho týdne). V rámci pracovní terapie Naděje rovněž vytváří krátkodobé

pracovní pozice. Nezisková organizace Naděje dlouhodobě usiluje o tzv. bydlení s podporou, které by umožnilo lidem bez domova znovu se začlenit do společnosti. Aktuálně organizace provozuje celkem 36 tréninkových bytů v různých městech. Služba „lidé bez domova“ je v současné době nabízena v následujících městech: Jablonec nad Nisou, Klášterec nad Ohří, Liberec, Litoměřice, Lovosice, Mladá Boleslav, Plzeň, Praha, Roudnice nad Labem (Naděje, 2022, online).

Armáda spásy

Armáda spásy byla založena v roce 1865 v Anglii metodistickým kazatelem Williamem Boothem. William Booth našel smysl života v pomoci těm nejobožejším lidem, kteří žili na ulici, ve špíně a utápěli se v beznaději a alkoholu. Chtěl jim poskytnout jak střechu nad hlavou (tzv. útulky), tak jídlo, hygienu a duchovní rozměr života. Již tehdy věděl, že pomoc musí být komplexní a proto v roce 1888 vytvořil společně se svými spolupracovníky první ubytovnu Armády spásy pro bezdomovce žijící na londýnských ulicích. Současně Williama Bootha sužovaly pracovní podmínky chudých lidí, a proto se rozhodl založit firmu, ve které nastavil lidské pracovní podmínky (Nešpor, Vojtíšek, 2016). V Československu Armáda spásy zahájila své působení v roce 1919. Tehdy poskytovala nejen církevní činnost, ale i domovy pro bezdomovce a další lidi, kteří se pohybovali na okraji společnosti. Její činnost byla zcela ukončena s příchodem komunistického režimu a velký počet jejich příznivců byl uvězněn. V České republice byla Armáda spásy zaregistrována roku 1990 jako občanské sdružení a v roce 2013 splnila všechny zákonem stanovené podmínky a Ministerstvo kultury ji zaregistrovalo jako církev. V současnosti působí Armáda spásy ve více než 130 zemích po celém světě (Skovajsa, 2010).

Cílem této křesťanské organizace na území České republiky je fyzická, morální, sociální a duchovní podpora všech lidí různých věkových kategorií, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci anebo hledají jakoukoli duchovní pomoc či oporu. Armáda spásy provozuje komunitní centra a sociální zařízení, ve kterých nabízí více než 60 registrovaných služeb. Denně jejich služby využívá přes jeden tisíc znevýhodněných osob. Co se týče lidí bez domova, Armáda spásy nabízí, stejně jako nezisková organizace Naděje, pomoc ve vzájemně na sebe navazujících úrovních, které většinou začínají na ulici a v ideálním případě končí přechodem jedince do samostatného bydlení. Armáda spásy nabízí terénní služby, nízkoprahová denní centra, noclehárny,

azylové domy a mimo jiné se snaží rovněž o službu poskytování sociálních bytů. V této oblasti se zaměřují na samostatnější bydlení v rámci azylových domů anebo poskytují předem vybraným jedincům možnost bydlení v bytech, ve kterých uzavře s pronajímatelem podnájemní smlouvu Armáda spásy. Současně se organizace zaměřuje na tzv. sociální rehabilitaci, která spočívá v posilování schopností a dovedností určitého jedince tak, aby mohl později fungovat v přirozeném prostředí sám, bez pomoci (Armáda spásy, online, 2022). Činnost Armády spásy je financována z dobrovolných darů a sbírek, zároveň na ní často přispívají státní, občanské a veřejné organizace, které se aktivně věnují sociální péči (od Ministerstva práce a sociálních věcí až po nejrůznější nadace) (Nešpor, Vojtíšek, 2016). Na našem území působí Armáda spásy v následujících městech: Praha, Ostrava, Brno, Opava, Karlovy Vary, Havířov, Krnov, Přerov, Jirkov, Šumperk, Frýdek Místek, Kopřivnice, Chodov a Bohumín (Armáda spásy, online, 2022).

Prevence

Bezdomovectví je jevem společensky nežádoucím. Osoby bez domova nejsou chtěnými v naší společnosti, a právě z toho důvodu je nutné se zaměřit na prevenci. Vždy je lepší problému předcházet, než později řešit jeho důsledky. Stejně jako je tomu u jiných patologických jevů, i vzniku bezdomovectví se dá předejít. Společnost se snaží lidem bez střechy nad hlavou pomáhat různými způsoby. Co se týče prevence, v obecné rovině lze rozlišovat tři její druhy, jedná se o prevenci primární, sekundární a terciární. Primární prevence spočívá v aktivitách, které mají zabránit vzniku nežádoucího negativního jevu, v tomto případě bezdomovectví. Tyto jednotlivé aktivity mohou být zaměřeny na celou společnost. Jejich cílem je budování a posílení samostatnosti u jedince, který jedná a rozhoduje se proaktivně, s vizí vlastní seberealizace a identifikace možných nesnází objevujících se v blízké či vzdálené budoucnosti. Významnou roli v těchto souvislostech hrají politická rozhodnutí odrážející se v podobě sociálního, ekonomického, vzdělávacího či právního systému. Ovšem primární prevence může být cílena i na jedince, kteří jsou přímo ohroženi sociální exkluzí, čili vznikem bezdomovectví. Může se jednat o jedince nezaměstnané anebo zastávající nestabilní zaměstnání, osoby, které žijí za podpory sociálních dávek, seniory, ale také neúplné rodiny, osamělé, mnohdy zadlužené, zdravotně znevýhodněné, žijící

v lokalitách, které jsou anebo se mohou snadno stát vyloučenými (Hradecký a kolektiv, 2012).

Zásadní pro předcházení vzniku bezdomovectví je bezpochyby osvěta, to znamená cílené působení na širokou veřejnost. Nejefektivnější prostředkem prevence se osvěta stává ve chvíli, kdy je přítomna již od dětských let. Je nezbytné vědět o rizicích, právech, povinnostech a možnostech pomoci v nepříznivé situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. Také cílené dlouhodobé působení na instituce, které s bezdomovci pracují anebo se tímto jevem zabývají, je důležité. Prvotním cílem je odstranit z naší společnosti předsudky a zábrany. Použití osvěty, edukace a podpory není efektivní jen v prostředí, ve kterém se osoby bez střechy nad hlavou nacházejí, ale velký význam hrají i u osob, které se mohou stát bezdomovci v budoucnu.

V oblasti vzdělávání o problematice bezdomovectví se jen zřídka setkáváme s dobrou praxí na školách, která spočívá v seznamování se se situací bezdomovců, jejich životem či důvody vzniku jejich situace. Takové vzdělávání bezesporu pozitivně přispívá jak k prevenci vzniku bezdomovectví, tak ke zlepšení vnímání lidí bez přístřeší širokou veřejností. Takové preventivní programy však školy využívají jen zřídka a místo nich raději volí aktivity, které žáky vzdělávají např. v oblasti šikany či domácího násilí (MPSV, 2013).

Sekundární prevence se zaměřuje na pomoc osobám, které již přišly o střechu nad hlavou. Je určena všem, kteří propadli podpůrnými sociálními sítěmi, a důsledkem tohoto propadu byla ztráta domova. Společným znakem těchto osob je neochota a neschopnost se přizpůsobit nově vzniklému stavu. Současně jsou tyto jedinci motivováni ke změně nastalé životní situace. Sekundární prevence má druhotně pomoci zastavit proces sociální exkluze a v rámci sociální pomoci podpořit proces reintegrace bezdomovců do společnosti (Kliment, Dočekal, 2016). Proces reintegrace lze vnímat jako komplexní resocializaci osoby bez domova. Jedinec přestává být sociálně vyloučeným a opětovně se stává právoplatným členem společnosti. Jedná se o dlouhodobý proces, jenž začíná na ulici a končí až několik let po opuštění ulice (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Terciární prevence je postavena na předpokladu, že v naší společnosti existuje skupina bezdomovců, kteří se adaptovali na nově vzniklou situaci a odmítají ji řešit. Nejsou motivováni k aktivitám, pomocí kterých by mohli transformovat svůj život

bezdromovce v život člena většinové společnosti. Cílem terciárně preventivních aktivit je snížení dopadů tohoto jevu jak na nositele (bezdromovce), tak i na zbytek společnosti. Terciární prevence se nejčastěji odráží v terénních programech anebo při vytváření různých nízkoprahových center, v nichž jsou uspokojovány nejzákladnější potřeby lidí bez domova (Kliment, Dočekal, 2016).

Lze se setkat i s jiným pojetím sekundární a terciární prevence. Sekundární prevencí je chápána pomoc určená jedincům, kteří jsou vznikem bezdromovectví ohroženi, zatímco za terciární prevenci lze považovat veškerou pomoc vynakládanou lidem bez přístřeší (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

V oblasti prevence je nutné se zaměřit na širší okruh problémů, který člověka dostal na ulici. Především při řešení finančních obtíží (např. dluhy, špatné hospodaření s penězi) je důležité dbát na finanční gramotnost obyvatel. S finančními problémy úzce souvisí ztráta bydlení (Kliment, Dočekal, 2016). Na středních školách fungují preventivní programy, které mají za úkol vzdělávat mladé lidi v oblasti finanční gramotnosti a dokonce se tato prevence začíná více prosazovat i na školách základních. Prevence v oblasti finanční gramotnosti je však jevem poměrně novým a ve školách se objevuje jen posledních pár let. Její efektivnost tedy bude možné zaznamenat až v budoucích letech. Do té doby budou osoby ohrožené ztrátou bydlení využívat již existující nástroje. Jedním z nástrojů, kterými se řeší dostupnost bydlení u osob, které jsou ohroženy jeho ztrátou, jsou dávky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení) a dávky pomoci v hmotné nouzi (doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc). Jedná se o nástroje, které řeší výhradně finanční nedostačivost určitých jedinců či domácností, které definují zákony č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Problémem je, že bezdromovci, kteří žijí dlouhodobě na ulici, mají mnohdy sociální a komunikační bariéry a proto často zcela rezignují na konfrontaci s úřadem či o možnosti požádat o dávku hmotné nouze ani nevědí (MPSV, 2013).

V České republice zatím neexistuje ucelený systém prevence zaměřený na udržení bydlení. Absence tohoto systému se projevuje jednak rostoucími počty osob ohrožených ztrátou bydlení, ale také zvýšením výdajů při řešení později vzniklých situací a následně přenášením zátěže do jiných oblastí (např. zdravotnictví, soudnictví, vězeňství, některé typy pobytových sociálních služeb). V případě ohrožení ztrátou bydlení je důležitým

nástrojem sociální práce, která se snaží stabilizovat nastalou sociální situaci jedince a to takovým způsobem, aby jedinec neztratil bydlení anebo aby ho co nejdříve znovu získal. Mezi skupiny domácností ohrožených ztrátou bydlení patří nízkopříjmové domácnosti a osaměle žijící osoby ze skupiny seniorů, osoby se zdravotním postižením či bezdomovci. Současně existují také skupiny osob, které jsou pronajímateli ubytování vnímány jako riziko (jedná se například o bezdomovce, osoby žijící v azylových domech, vícedětné rodiny, příslušníci menšin a migranti aj.). Zároveň ale ani trh s bydlením není schopen v současné době reagovat na potřeby výše zmíněných skupin osob (MPSV, 2013).

Velkým problémem může být nedostatečná kvalifikace, málo odborných znalostí a zkušeností či nízký stupeň vzdělání. V případě, kdy se jedinec vyznačuje alespoň jednou z výše uvedených charakteristik, může být pro něj problematické nalézt zaměstnání. V takovém případě je více než žádoucí napomáhat rozvoji vzdělávání a měly by se vyvinout snahy vytvářet nové pracovní příležitosti. Prevence bezdomovectví rovněž spočívá v kvalitním rodinném prostředí, které se vyznačuje vhodnými výchovnými prvky. Jak bylo uvedeno v kapitole druhé, rodinné prostředí je důležité pro správný rozvoj osobnosti dítěte a učí se v něm společenským normám a hodnotám. Do rodiny se člověk narodí a vztahy v ní ho formují po celý život. Právě z toho důvodu jsou kvalitní rodinné vztahy založené na lásce, pochopení a snaze vybudovat bezpečné prostředí, žádoucí pro správné fungování rodiny a správný rozvoj dítěte v ní. V případě správného fungování a výchovy se pak dá předejít sociální exkluzi (Baláš a kolektiv, 2010).

Neopomenutelnou součástí prevence jevu bezdomovectví je sociální poradenství. Většina osob, která se na ulici pohybuje, není schopna svou situaci vyřešit sama. Mnohdy neví, co a jak mají udělat, aby jejich stav mohl skončit. Často se i tito lidé bojí o pomoc či radu požádat. Úkolem sociálního poradce je pomoci jedinci nalézt cestu k řešení svého problému tak, aby ho byl schopen vyřešit vlastními silami. Sociální poradce by měl být jen pouhým průvodcem, nikoli rádcem (Schwarzová, 2005). Osoba ohrožená ztrátou střechy nad hlavou potřebuje slyšet, že její situace má východisko a dá se vyřešit, ale musí také vědět, že bez její snahy a chuti se z ulice dostat nejde. Bezdomovcům se může dostat odborné a kvalitní pomoci, jen o ní musí stát (Průdková, Novotný, 2008).

5 Empirická část

5.1 Průzkum příčin a důsledků života na ulici

Cíl

Cílem výzkumu je zmapovat život na ulici, jaké jsou příčiny, které vedou ke vzniku bezdomovectví, jak vypadá samotný život na ulici a jaké může mít bezdomovectví důsledky.

Výzkumné otázky

1. Jaké jsou příčiny života na ulici?
2. Jak vypadá život na ulici?
3. Jaké jsou důsledky života na ulici?

Metoda

Pro svou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum. Stěžejní výhodou kvalitativního přístupu je získání detailních popisů jednotlivých případů. V rámci výzkumu se nezůstává na povrchu tématu, nýbrž se jde do jeho hloubek. Kvalitativní výzkum lze provádět různými technikami a já jsem jako metodu pro své šetření zvolila polostrukturovaný rozhovor, u kterého je výhodou, že jsou na začátku stanoveny otázky základní, ale tazatel je může rozšířit o další. Před prováděním rozhovoru je nutné, aby si výzkumník stanovil seznam otázek či témat, která chce v rámci rozhovoru probrat. Tento návod slouží tazateli k tomu, aby si v průběhu rozhovoru zajistil, že se skutečně dostane na všechna potřebná témata. Tazateli zůstává volnost ve formulování jednotlivých otázek dle situace.

Pro svou práci jsem zvolila fenomenologický typ rozhovoru. Tento typ rozhovoru se zaměřuje na historii života dotazovaného jedince a má 3 části: první rozhovor, druhý rozhovor a třetí rozhovor. První rozhovor se snaží zmapovat historii života daného člověka. Pomocí tohoto rozhovoru tazatel zjišťuje biografický kontext prožitků člověka. Hlavním úkolem tazatele je dát zkušenosti dotazovaného do kontextu tím, že se od něj pokusí zjistit co nejvíce informací ve vztahu ke zkoumanému tématu. V rámci druhého rozhovoru se tazatel snaží získat podrobnosti o zkušenostech dotazovaného. V tomto

rozhovoru se odhalují konkrétní detaily zkušenosti. Tazatel se svými otázkami zaměřuje jak na minulost, tak i na současnost života jedince. Poslední částí je třetí rozhovor, ve kterém je dotazovaný požádán, aby reflektoval svou zkušenost (Hendl, 2016).

Pro své dotazování jsem si zvolila celkem 19 základních otázek, které jsem v průběhu rozhovoru doplňovala o další, které vyplývaly z vedeného rozhovoru. Tyto otázky jsem rozdělila do tří kategorií, které odrážejí znění výzkumných otázek. V první kategorii otázek jsem se snažila zmapovat život jedince před propadem na ulici a příčiny, které ke vzniku bezdomovectví vedly. Ačkoli do této kategorie spadaly jen první dvě otázky, byly vyžadovány delší odpovědi vzhledem k obecnosti těchto otázek. Druhá kategorie otázek měla za úkol zjistit, jak vypadá život na ulici. Do této kategorie spadaly otázky č. 3 – 10. Cílem otázek ve třetí kategorii bylo zmapování důsledků bezdomovectví. Do této kategorie spadaly otázky č. 11 – 19.

Průběh

Pro výzkum týkající se příčin a důsledků života na ulici jsem jako respondenty zvolila pacienty hospitalizované v Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě, kteří si ve svém životě prošli bezdomovectvím. Pro svůj výzkum jsem si respondenty hospitalizované v tomto zařízení zvolila z několika důvodů. Abych byla schopná zmapovat jak příčiny, samotný život na ulici, i dopady bezdomovectví, kontaktovala jsem několik organizací (např. domy na půli cesty, azylové domy), které pomáhají lidem, kteří se již na ulici nevyskytují, a bezdomovectví je pro ně jen vzpomínkou. Opakovaně jsem byla odmítnuta těmito organizacemi, neboť v období, kdy jsem sbírala data pro empirickou část mé bakalářské práce, většina organizací neumožňovala setkání z důvodu šíření onemocnění COVID – 19. Posledním a úspěšným pokusem bylo kontaktování Psychiatrické nemocnice v Havlíčkově Brodě. Hospitalizovaní pacienti byli vhodnými respondenty, neboť se v současné době již nenacházejí na ulici, a byli proto schopni zodpovědět otázky týkající se důsledků bezdomovectví. Pro kvalitativní výzkum je typický menší počet respondentů, a proto jsem zvolila pro svou práci sedm respondentů – 6 mužů a jednu ženu. Původně jsem chtěla mít stejné zastoupení mužů a žen, ale vzhledem k obecně nízkému výskytu žen bezdomovkyň na ulici, nebylo možné tento záměr uskutečnit. Výběr vhodných respondentů probíhal zprostředkovaně přes lékaře v Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě. Vzhledem k velmi specifické skupině respondentů byl výběr velmi omezen.

Rozhovory jsem vykonávala v psychiatrické nemocnici na jednotlivých odděleních (1, 3A, 5), v soukromých kancelářích, aby byla zachována anonymita sdělovaných informací. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon se souhlasem respondentů. Uvedená jména respondentů nejsou skutečná z důvodu zachování jejich soukromí. Všichni respondenti byli na počátku rozhovorů informováni, že v případě položení pro ně nepříjemné otázky nemusí odpovídat.

Charakteristika respondentů

Kateřina: žena ve věku 38 let, nejvyšší dosažené vzdělání základní, hospitalizována na oddělení 3A, uživatelka subutexu, na ulici žila půl roku

Luboš: muž ve věku 38 let, nejvyšší dosažené vzdělání: vyučený autoelektrikář, hospitalizován na oddělení 1, uživatel heroinu, na ulici žil 6 – 7 měsíců

Tomáš: muž ve věku 25 let, nejvyšší dosažené vzdělání: střední odborné učiliště instalatér, hospitalizován na oddělení 5, uživatel pervitinu, na ulici žil dvakrát: jednou skoro rok, podruhé 3 – 4 měsíce

Jakub: muž ve věku 44 let, nejvyšší dosažené vzdělání: umělecký truhlář a kameník, hospitalizován na oddělení 5, alkoholik, na ulici žil půl roku

Martin: muž ve věku 42 let, nejvyšší dosažené vzdělání: vyučený dělník sklářské výroby, hospitalizován na oddělení 1, uživatel různých drog, na ulici žil 4 měsíce

Roman: muž ve věku 45 let, nejvyšší dosažené vzdělání: 2 výuční listy: obor zedník obkladač a strojní obráběč, hospitalizován na oddělení 1, uživatel pervitinu, opiátů a alkoholu, na ulici žil 3 roky

David: muž ve věku 40 let, nejvyšší dosažené vzdělání: základní škola, hospitalizován na oddělení 5, uživatel pervitinu, na ulici žil 6 let

Charakteristika zařízení

Psychiatrická nemocnice v Havlíčkově Brodě (PNHB) poskytuje zdravotní služby dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném znění. Jedná se o státní příspěvkovou organizaci a jejím zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Svou činností Psychiatrická nemocnice

v Havlíčkově Brodě navazuje na Zemský ústav pro choromyslné jedince, který byl založen v Německém Brodě roku 1928. PNHB má k dispozici celkem 688 lůžek, které jsou průměrně využívány z 90%. Ročně Havlíčkobrodskou psychiatrickou nemocnicí projde v průměru 2400 lidí a je rozdělena do 11 primariátů a má 23 lůžkových oddělení a jeden samostatný ambulantní primariát, kde jsou nově příchozí pacienti přijímáni. Má nadregionální působnost a jejím spádovým územím je oblast východních Čech s větším počtem obyvatel, než je 1,1 milionu, avšak v případě volných lůžek lze hospitalizovat pacienty napříč celou Českou republikou. V Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě je kladen velký důraz na lidskou a odbornou kvalitu zdravotnického personálu. Na všech odděleních je léčba komplexní a zahrnuje jak komunitní, tak i skupinovou psychoterapii, vzdělávání, sportovní, pracovní a volnočasové aktivity.

Oddělení 1.

Na oddělení 1 probíhají léčby návykových nemocí. Jsou tam přijímáni pacienti ze všech koutů České republiky, ženy a muži, starší osmnácti let, kteří jsou závislí na návykových látkách (alkohol, marihuana, pervitin, opiáty, halucinogeny a jiné) anebo jsou patologickými hráči. Na oddělení 1 je pacientům nabízena šestitýdenní stabilizační léčba, ve které je zahrnuta i detoxifikace. Za detoxifikaci je považováno léčení odvykacího syndromu neboli abstinčních příznaků, které jsou spojené s náhlým přerušením užívání určité návykové látky. Primárním cílem detoxifikace je stabilizovat pacienta jak po stránce tělesné, tak psychické, aby byl schopen nastoupit na ústavní odvykací léčbu anebo do terapeutické komunity. Je potřeba si uvědomit, že detoxifikace neznamená konec závislosti jako takové, nýbrž je jen počátkem léčebného procesu. Doba trvání detoxifikace není zpravidla delší než 14 dnů.

Oddělení 3A

Jedná se o příjmové oddělení, které je určené pro akutní psychiatrickou léčbu žen a mužů ve věku 18-65 let. Ve výjimečných případech mohou být na tomto oddělení hospitalizovány i nezletilé pacientky ve věku 15-18 let či pacienti starší 65 let, pokud jejich duševní stav neumožňuje hospitalizaci na jiném oddělení. V případě mužů jsou na tomto oddělení hospitalizováni pacienti s těžkými depresemi, psychózou či sebevražednými tendencemi. V případě žen jsou pak na tomto oddělení hospitalizovány ženy se sebevražednými tendencemi či depresemi, ale i pacientky agresivní či trpící

jinou závažnou poruchou chování. Ve většině případů probíhá hospitalizace na tomto oddělení bez souhlasu pacientů a vždy jí přezkoumává soud. Na tomto oddělení jsou rovněž zahajovány ochranné léčby nařízené soudem. Je tam možná i hospitalizace dobrovolná se souhlasem daného pacienta. Délka hospitalizace na tomto příjmovém oddělení zpravidla trvá 2 – 4 týdny. Po stabilizování stavu pacienta může být přeložen na jiné oddělení dle diagnózy, aktuálního stavu a potřeby další péče anebo je propuštěn do ambulantní péče.

Oddělení 5

Na oddělení 5 je pacientům poskytována komplexní střednědobá odvykávací léčba v trvání 4 – 6 měsíců. Ta navazuje na detoxifikaci, kterou pacient podstupuje na oddělení 1 a je určena pro osoby závislé na alkoholu či jiných drogách a gamblingu (sázení, hraní na automatech). Není zaměřena pouze na abstinenci, ale také na duševní a tělesný stav člověka, řešení aktuální sociální situace, na problémy v mezilidských a partnerských vztazích a na mnoho dalších oblastí života člověka. Jednotliví pacienti s ohledem na druh jejich závislosti jsou rozděleni do komunit, ve kterých si mají napomáhat k dosažení stanovených cílů. V rámci léčby si každý pacient píše deník, ve kterém si může urovnat myšlenky a najít souvislosti mezi minulostí a jeho současným stavem. Patologičtí hráči docházejí do gamblerské skupiny a snaží se naučit svědomitému spravování vlastních financí. Pacientům jsou nabízeny i nepovinné programy, jako je arterapie, hipoterapie či kurz asertivního chování (Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod, 2022, online).

5.2 Analýza a interpretace rozhovorů

Rozhovor s Kateřinou

Na úplném začátku rozhovoru mě zajímalo, jak vypadal Kateřinin život před tím, než se dostala na ulici. Kateřina pochází z úplné rodiny a má jednoho sourozence - bratra. Kateřina nechtěla hovořit o své primární rodině, jen zmínila, že v ní byly problémy, když vyrůstala. Před propadem na ulici měla Kateřina manžela, se kterým měla syna, kterému je v současné době dvacet let. Před dvěma lety jí zemřel manžel a Kateřina tuto situaci identifikuje jako příčinu svého propadu na ulici. O počátcích života na ulici Kateřina hovořila jako o hrozném zážitku: „...*jsem neměla kde spát,*

neměla jsem co jíst. Takže jsem spala po různých křovích, po různých prostě opuštěných barácích a tak...“ Najíst se chodila Kateřina většinou ke své matce a během pobytu na ulici byla stále v kontaktu se svým synem. Kateřina začala užívat subutex, což je návyková psychotropní látka, která má velmi podobné účinky jako heroin. Kateřina si chodila ke své matce prát oblečení, jedla u ní a občas jí matka dala i nějaké peníze. Byla schopná si ale i jídlo kupovat sama, protože se živila krádežemi aut. Za tyto krádeže byla Kateřina dva roky ve výkonu trestu odnětí svobody v ženské věznici ve Světlé nad Sázavou. U žen bezdomovkyň je častým zdrojem peněz prostituce, ale Kateřina s prostitucí zkušenost nemá. *„Já jsem se tomuhle vyvarovávala. Tohle bych nikdy neudělala. To už je taková pro mě... jak to mám říct... už pod hranicí prostě pro mě.“* Kateřina žila na ulici převážně sama, ale občas se stýkala se skupinkou bezdomovců, se kterými například poobědvala. Během svého bezdomovectví se nesešla s žádnými jinými ženami bezdomovkyněmi. Kateřiny dny na ulici vypadaly všechny velmi podobně. Ráno vstala a šla hledat automobil, který by byl vhodný na prodej a který se zrovna ve velké míře poptává. Odpoledne tento vůz ukradla, odvezla ho na místo předání a dostala za něj peníze, za které si šla koupit subutexy. Načež už byl večer a tak si šla najít místo, kde mohla na noc složit hlavu. Život na ulici jí sužoval, ale pomoc se nesnažila vyhledat a ani jí nebyla nabídnuta. Kateřina žila na ulici půl roku a dostala se z ní díky výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Pobyt ve věznici hodnotí jako: *„Já jsem to brala tak, že to mám za trest prostě no. Byly to prostě šílený dny tam. Všechno bylo hrozně dlouhý. Buzerace je tam hrozná. Prostě šílený a nepřeju to nikomu.“* Na mou otázku, co myslí tou buzerací, Kateřina odpověděla: *„Bachařky se tam prostě povyšují. Třeba tam nadávaly cikánkám, že jsou černý a takový věci.“* Bezdomovectví mělo dopady především na zdravotní stav Kateřiny. Má žloutenku typu C, závislost na opiátech a infekční endokarditidu, což je zánět povrchu srdce čili endokardu a ve 20 – 30 % případů vede toto onemocnění k úmrtí jedince. Prostředí ulice u Kateřiny podpořilo páchaní trestné činnosti a užívání návykových látek, které velmi rychle přerostlo v závislost. V Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě byla Kateřina v době našeho rozhovoru hospitalizována teprve 10 dní a měla v plánu se po propuštění vrátit do Tisvic, kde vlastní rodinný dům. Léčba byla Kateřině nařizena soudem a neočekává od ní žádné výsledky: *„Já jsem tady de facto zbytečně, se dá říct.“* Kateřina se do nemocnice dostala nikoli z důvodu své závislosti, ale protože doma jen ležela a nechtěla jíst, tak o ní dostal syn strach, zavolal záchrannou službu a ta jí

odvezla do Havlíčkovobrodské psychiatrické nemocnice. Na závěr našeho rozhovoru mě zajímalo, jak vnímá Kateřina bezdomovce z pohledu člověka, který si ulicí prošel. Nemá vůči bezdomovecké komunitě předsudky, ba naopak si myslí, že by se jim mělo pomáhat. Potenciál vidí ve výstavbě většího množství azylových domů.

Shrnutí: U Kateřiny byla příčinou propadu na ulici smrt manžela. Žila na ulici půl roku, spávala po různých křovích či opuštěných domech, stala se aktivní uživatelkou subutexu, jídlo si kupovala anebo se chodila stravovat ke své matce. Ta jí občas dala i nějaké peníze a vyprala jí oblečení. Kateřina se pohybovala v prostředí ulice sama a čas od času se stýkala s mužskou komunitou bezdomovců. Pomoc se vyhledat nepokusila, ani jí nebyla nabídnuta. Z ulice se dostala jen díky výkonu trestu odnětí svobody na dva roky ve věznici ve Světlé nad Sázavou, kam se dostala z důvodu krádeží automobilů a jejich následného prodeje. Bezdomovectví mělo dopady především na zdravotní stav Kateřiny. Má žloutenku typu C, závislost na opiátech a infekční endokarditidu. Prostředí ulice podpořilo páchání trestné činnosti a užívání návykových látek. Kateřina nemá vůči bezdomovectví předsudky.

Rozhovor s Lubošem

Lubošovo dětství nebylo nijak zvlášť problematické. Vyrůstal jen se svou matkou, která se o něj dobře starala. Biologického otce nikdy nepoznal. Jeho matka měla za svůj život několik partnerů a z toho důvodu se často stěhovali. Nakonec skončili v malé vesnici, kde se Luboš skamarádil se špatnou partou, ve které začali experimentovat s drogami. Zkoušeli marihuanu, pervitin, lysohlávky, extáze a heroin. Heroin se stal pro Luboše osudným a stal se na něm velmi rychle závislý. Luboš postupem času ztratil zaměstnání a matka ho vyhodila na ulici, když našla v jeho džínech zástavní smlouvu od nějakého zlata. Za hlavní příčinu vzniku bezdomovectví považuje Luboš užívání heroínu: „... *jsem přišel o práci a postupem času i o nějaký to zázemí doma. Začal jsem krást, abych měl na ty drogy a víceméně se celej můj život otočil. Já jsem do té doby fungoval, ale ten heroin mě prostě tak semlel, že jsem to už nezvládl. Takže, díky tomu heroínu jsem skončil na ulici, no. To braní a shánění peněz na to, to mi zabralo spoustu času a bylo s tím spojeno spoustu problémů.*“ Když se dostal na ulici, bylo mu třiatdvacet let, měl s sebou jen batoh a pořádně nevěděl, co bezdomovectví obnáší. Nocoval v jedoucích tramvajích, za hezkého počasí na lavičkách či ve squatech. Nejvíce času však strávil v katakombách kousek od Staroměstského náměstí. Spal na zemi vystlané papírovými

krabicemi, přikrytý dekou. Matka nad ním úplně nezanevřela a prala mu špinavé oblečení. Když si nemohl Luboš vyprat u matky, využíval veřejné pračky, které byly tehdy na několika místech v Praze. Sprchovat se chodil na vlakové nádraží, kde tehdy sprchy stály dvacet korun českých. Peníze si Luboš obstarával krádežemi a zpravidla si za vydělané peníze kupoval především heroin. Za zbylé peníze si každý večer koupil pár rohlíků a lahvičku marmelády a to bylo jediné jídlo, které denně jedl. Luboš trápil jeho stav a tak se svou situací snažil několikrát řešit: „*Já jsem věděl, že to je v háji a že takhle prostě nemůžu dlouho vydržet a žít. A že mě to prostě ani nebaví. To bylo prostě jako hrozný období. Fakt jsem se úplně nenáviděl. Ale dycky jsem se prostě vrátil k tomu heroinu.*“ Třikrát podstoupil léčbu své závislosti, ale vždy po propuštění recidivoval. Lubošovi nebyla nabídnuta pomoc, ale během pobytu na ulici využíval kontaktní centra, kam si chodil měnit injekční stříkačky. Vzhledem k životnímu stylu, který Luboš vedl, byl několikrát stíhán za krádeže, které páchal a nakonec mu byl udělen i zákaz pobytu na území Prahy. Luboš nevyhledával společnost jiných bezdomovců, ale vždy jednou za 14 dní se scházel s jedním kamarádem, který byl bezdomovcem „napůl“ a pomáhal mu krást. Lubošův běžný den vypadal tak, že si ráno nastavil budíka a jel do hobby marketu, kde chtěl krást, ukradené věci v průběhu dne prodal a za vydělané peníze si celé odpoledne sháněl heroin. Navečer si koupil jídlo, když bylo hezké počasí, posadil se někam na lavičku, když nebylo, tak zalezl do katakomb a tak to bylo každý den po celou dobu jeho bezdomovectví. Lubošovo bezdomovectví skončilo odsouzením k výkonu trestu odnětí svobody na 14 měsíců, kdy dva měsíce strávil ve vazební věznici na Pankráci v Praze a zbytek trestu ve věznici v Pardubicích. Odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody předcházela situace, kdy: „*šel do krámu a tam mě chytli. Sice jsem zrovna nic neukrad, ale jak už mě znali, zavolali na mě policajty. Narvali mi do košíku nějaký věci, co jsem fakt ani neukrad a za to mě vodsoudili a šel jsem si vlastně sednout no.*“ Luboš strávil na ulici šest či sedm měsíců a po propuštění z vězení se na ní již nevrátil. Bezdomovectví Lubošův život ovlivnilo v mnoha směrech. Co se týče fyzického zdraví, tak je naprosto zdravý, dle Luboš je to způsobené tím, že byl na ulici v mladém věku a tělo se s těžkými podmínkami zvládlo vypořádat. Ačkoli ulice nezasáhla Lubošův fyzický stav, velmi výrazně se podepsala na psychické stránce jeho osobnosti: „*Připadal jsem si méněcennej. Ale úzkosti jsem měl až pak víc v tom výkonu trestu než na té ulici. Byl jsem teda hrozně depresivní z toho svého života samozřejmě. Z toho každodenního vstávání, kradení a brání heroinu...*“

Prostředí ulice ho také podpořilo v páchání trestné činnosti a v užívání většího množství návykových látek. Dalším důsledkem je hospitalizace v Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě, kde podstupoval léčbu dobrovolně, aby se pokusil dosáhnout abstinence. Luboš jsem v nemocnici zastihla den před propuštěním ze šesti týdenní léčby a tak mě zajímalo, jaké pocity ohledně propuštění má tentokrát: „*Většinou jsem z léčeben odcházel sebevědoměj a nabašenej informacema a s pocitem, že to zvládnou, ale tentokrát je to trošku jiný v tom, že se docela dost obávám toho, jak to venku budu dávat. Ale jako věřím si v tom, že pokud udělám nějaký ty změny v tom životě a tak dále a tak dále, tak že to snad dopadne tentokrát.*“ Na úplném konci rozhovoru mě zajímalo, jak vnímá Luboš bezdomovce, když část život bezdomovcem sám byl. Luboš na bezdomovce nepohlíží skrz prsty, protože si uvědomuje, že se na ulici může dostat opravdu každý. Stojí si za tím, že by se lidem bez střechy nad hlavou mělo pomáhat, ale zároveň jsme se shodli, že nelze pomoci někomu, kdo o pomoc nestojí.

Shrnutí: Příčinou vzniku bezdomovectví bylo u Luboše užívání tvrdých drog a to především heroinu. Luboš strávil na ulici celkem šest až sedm měsíců. Přespával v jedoucích tramvajích, na lavičkách, ve squatech ale nejvíce času strávil v katakombách poblíž Staroměstského náměstí v Praze. Spal na kartónových krabicích přikrytý dekou. Na ulici se pohyboval sám a občas se vídal s jedním kamarádem, který byl napůl bezdomovcem. Živil se krádežemi, z vydělaných peněz si kupoval heroin a něco málo k jídlu. Během bezdomovectví byl v kontaktu s matkou, která mu prala špinavé oblečení. Několikrát se snažil dostat ze své závislosti, ale tyto pokusy byly vždy neúspěšné. Z ulice ho dostalo až odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody na dobu 14 měsíců, kdy dva měsíce strávil ve věznicí na Pankráci v Praze a zbytek trestu vykonal ve věznicí v Pardubicích. Ulice poznamenala především psychickou stránku jeho osobnosti, podpořila ho v páchání trestné činnosti a v užívání většího množství drog. Za důsledek lze rovněž považovat jak výkon trestu odnětí svobody, tak hospitalizaci v psychiatrické nemocnici. Luboš nemá vůči bezdomovcům předsudky.

Rozhovor s Tomášem

Tomášovo dětství bylo velmi problematické. Narodil se do rodiny, ve které byl otec alkoholik a s matkou se rozvedl, když byly Tomášovi čtyři roky. Od tohoto věku ho vychovávala jen matka. Tomáš pochází z početné rodiny, má celkem tři sourozence – dva bratry a jednu sestru. Tomáš si není jist, ale často přemýšlí nad tím, jestli neměla

absence mužského vzoru v rodině vliv na jeho další vývoj a chování. Již v šestnácti letech věku poprvé užil pervitin a to bylo spouštěčem mnoha problémů. Začal zanedbávat školu a veškeré povinnosti, nechodil domů (např. i na týden), vypínal si mobilní telefon, aby se mu matka nemohla dovolat a poflakoval se venku s kamarády. Našel si skupinu přátel a začal s nimi experimentovat s různými drogami. Vyzkoušel alkohol, marihuanu, extázi, pervitin a heroin. Zajímalo mě, jestli bylo obtížné v tak útlém věku sehnat drogy, na což mi odpověděl: „*Já jsem to měl přes ty kamarády, se kterými jsem se stýkal. Oni byli třeba o čtyři nebo pět let starší. Prostě v tom byli zběhlý. Takže jsem neměl problém s tím to sehnat.*“ Ve druhém ročníku na středním odborném učilišti se rozhodl ukončit studium, protože ho nic nebavilo. Když bylo Tomášovi čerstvých osmnáct let, našla si jeho matka přítele, se kterým si Tomáš nerozuměl. Matka se s ním rozhodla odstěhovat a oznámila Tomášovi, že není v novém bydlení vítaný. Tomáš proto šel bydlet ke svým prarodičům. Jeho dědeček byl vážně nemocný, měl rakovinu a to motivovalo Tomáše dát se dohromady. Začal znovu chodit do školy a tentokrát byl odhodlaný studium dokončit. Toto odhodlání mu vydrželo zhruba tři měsíce a pak opětovně začal chodit za školu, vídal se se špatnými lidmi, a když to jeho babička zjistila, vyhodila ho na ulici. Poprvé se tak Tomáš ocitl na ulici. Za vše, co se Tomášovi v životě stalo, přisuzoval vinu své matce. Nakonec ale došel k sebereflexi: „*Říkal jsem jí, že to je její vina všechno, že za to může ona. Ale uvědomil jsem si vlastně, že je to všechno z mojí blbosti.*“ Za hlavní příčinu vzniku bezdomovectví považuje Tomáš užívání drog, které naprosto ovládly jeho život. Počátky na ulici byly pro Tomáše jednodušší, protože měl stále kamarády a známé, u kterých mohl přespávat, vysprchovat se apod. V některých případech našel nocleh ze známosti, jindy platil drogami. Časem zůstal Tomáš na svou tíživou životní situaci sám. Přespával na vlakovém nádraží, na chodbě bytového domu, kde dříve bydlel se svou matkou či ve vlacích. Snažil se chovat slušně a nedělat nepořádek. Když chtěl přespát ve vlaku, koupil si dokonce i lístek. Tomáš si potrpěl na své vizáži a bylo pro něj důležité si udržet hygienické návyky. Pravidelně navštěvoval kontaktní centra, kde si měnil injekční stříkačky, sprchoval se a pral si špinavé oblečení. Během bezdomovectví měl několik brigád, ze kterých ale vždy nakonec sešlo, neboť nebyl schopen chodit včas do práce a často zaspával. Až si jednoho dne Tomáš našel známého, který prodával marihuanu a pervitin a začal pro něj pracovat. Vydělával si prodejem těchto drog a z vydělaných peněz si kupoval jídlo a ostatní potřebné věci. Tomášův běžný den na

ulici vypadal tak, že vstal a první, co ho zajímalo, bylo to, kde si aplikuje dávku pervitinu. Potom našel hospodu, kde si dal jídlo nebo jen pivo a nabil si telefon, aby se mu dovolali známí, kteří potřebovali drogy. Takhle tam seděl klidně i půl dne, než sehnal někoho, kdo chtěl od něj koupit zboží. Mimoto se Tomáš scházel se svými přáteli, se kterými se poflakoval a chodil do hospod, kde popíjeli alkohol. K večeru začal přemýšlet, kde složí hlavu a jestli si nemá dát ještě jednu dávku, aby vydržel co nejdéle vzhůru. Občas se Tomášovi stalo, že nespal celou noc a někdy byl vzhůru i pět dní v kuse. V kontaktním centru byla Tomášovi nabízena pomoc. Nakonec ale přišla pomoc od matky Tomáše, která mu pod podmínkou, že bude pracovat a že se bude chovat slušně, nabídla ubytování v domě, kde bydlela se svým přítelem, neboť se jí Tomáš po dlouhé době ozval: *„Napsal jsem jí, jak se mají a co dělají a takový. No a došlo na to, jak se mám spíš já. Že o mně slyšela, že jsem zase na ulici, že už nejsem ani u té babičky a došla na to prostě řeč. Napsali jsme si. No a vlastně ještě ten den, co jsme si psali, tak jsem se dostal do Žďáru, tam si mě vyzvedla. A mohl jsem bydlet u ní vlastně.“* Tehdy přestal Tomáš užívat drogy a abstinovat tři roky. Začal žít plnohodnotný život, našel si práci a koníčky, pomáhal obstarávat domácnost. *„Tak nějak jsem si uvědomil, že už nechci skončit na té ulici. Že už nechci podruhé zklamat v té rodině.“* Tomáš byl na ulici dvakrát, poprvé v osmnácti letech, kdy strávil na ulici skoro rok. Podruhé byl na ulici tři až čtyři měsíce a bylo to pro něj mnohem těžší, protože se rozešel se svou tehdejší přítelkyní, se kterou má dvouletou dceru, a která ho jen využívala. Druhá zkušenost měla velký vliv na Tomášův psychický stav a na rodinné vztahy. *„Jak jsem byl s babičkou zadobře, tak teď se vůbec nebavíme. Děda před sedmi rokama umřel. Takže ten už to díkybohu neví, co jsem všechno dělal. Naštěstí to teď docela i funguje mezi mnou a mou přítelkyní, ex přítelkyní teda. Nejdřív mě malou nechtěla ani ukázat.“* Co se týče psychického stavu, Tomáš se pokusil pod vlivem drog spáchat sebevraždu z důvodu rozchodu se svou přítelkyní, která mu odepírala kontakt s dcerou, ztratil touhu žít. Životní styl na ulici poznamenal i fyzický stav Tomáše. Hospitalizaci v psychiatrické nemocnici lze rovněž označit za důsledek jeho bezdomovectví. Tomáš je hospitalizován v Havlíčkobrodské psychiatrické nemocnici již podruhé a je zde dobrovolně. Po první léčbě recidivoval a dostal se právě znovu na ulici. To byla ta 3 – 4 měsíce dlouhá etapa, kdy byl na ulici. Tehdy byl vyloučen z důvodu výlučného vztahu. Za necelé dva měsíce Tomáš opětovně zažádal o léčbu a přijali ho. Tentokrát si Tomáš přišel pro odpovědi na své problémy: *„Proč*

mám furt tu potřebu užívat ty drogy. Co je se mnou špatně. Většina lidí tady říká, že za to můžou ty drogy. Ale já si myslím, že si za to můžu sám. Že každéj si za to může sám, že začne pít nebo brát ty drogy. Tady jsem už 5 měsíců a na hodně věci jsem si přišel.“

Po skončení léčby v Havlíčkobrodské psychiatrické nemocnici chce nastoupit do komunity nacházející se v Mníšku pod Brdy, do Magdaleny, kde chce prohloubit to, co získá v této léčbě a následně by chtěl začít žít plnohodnotný život. Pro Tomáše znamená vést plnohodnotný život následující: *„Abych měl práci. Chtěl bych napravit vztahy s rodinou, který mám na vlásku. Víc se zajímat o malou. Mít ji pak třeba u sebe na víkendy. To je pro mě takovej hlavní cíl.“* V závěru našeho rozhovoru s Tomášem mě zajímalo, jak vnímá bezdomovectví z pohledu člověka, který si ulicí prošel. Tomáš vnímá bezdomovectví jako pro lidi velmi obtížnou a stresující situaci. Věří, že na ulici jsou jak zlí, tak i slušní lidé, kteří si za svou situaci nemohou a myslí si, že by se jim mělo pomáhat. Nemá vůči lidem bez střechy nad hlavou předsudky.

Shrnutí: Za hlavní příčinu propadu na ulici považuje Tomáš užívání tvrdých drog, především pak pervitinu. Celkem se Tomáš ocitl na ulici dvakrát. Poprvé to bylo téměř na jeden rok, podruhé na 3 – 4 měsíce. Nocoval na vlakovém nádraží, na chodbě bytového domu, kde dříve bydlel se svou matkou či ve vlcích. Živil se prodejem drog. Pravidelně navštěvoval kontaktní centra, kde si měnil injekční stříkačky, sprchoval se a pral si oblečení. Bezdomovectví ovlivnilo jeho život v mnoha směrech. Došlo k narušení rodinných vztahů, důsledkem nedostatečného stravování nezdravě zhubnul, psychický stav se zhoršil, pokusil se dokonce spáchat sebevraždu. Prostředí ulice podpořilo Tomáše v páchání trestné činnosti a nadměrném užívání drog. V neposlední řadě lze za důsledek bezdomovectví považovat opakovanou hospitalizaci v psychiatrické nemocnici. Tomáš nemá vůči bezdomovectví předsudky.

Rozhovor s Jakubem

Jakubovi rodiče se rozvedli, když mu byly 3 roky, ale žili spolu až do jeho čtrnácti let. Když bylo Jakubovi čtrnáct let, otec od rodiny odešel a našel si přítelkyni. *„A máma, protože mi dávala za vinu, že jsem po tátovi, mě vyhodila z baráku.“* Od té doby bydlel u své babičky, která se o Jakuba starala až do devatenácti let. Když byl Jakub na vojně, poprvé tam přišel do styku s marihuanou a pervitinem. Nechtěl se stát závislým, a proto z vojny utekl. Během mladistvých let vyzkoušel na festivalech i jiné drogy (např. lysohlávky či LSD). Těm se ale ve starším věku začal vyhýbat, protože si

uvědomoval možná rizika jejich užívání. Jakub strávil během svého života jeden rok ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici v Pardubicích z důvodu neplacení alimentů, neboť měl dítě, které sice nikdy neviděl, ale byl registrován jako jeho biologický otec. V minulosti měl přítelkyni, která od něj utekla, když byla těhotná. I přesto bylo pro Jakuba překvapení, když mu přišel dopis, že má dluh na alimentech, protože mu před odchodem řekla, že po něm nic chtít nebude a ať ji nechá být. Výkon trestu odnětí svobody Jakub vnímá jako cennou zkušenost. Zhruba ve 31 letech si našel jinou přítelkyni, se kterou po čtyřech letech vztahu počali dceru. Společně žili v domě po jeho babičce, než se tam přestěhovala Jakubova matka. *„Moje máma je nepříjemnej člověk a donutila nás se vystěhovat. Přestěhovali jsme se k tchýni – k mamince přítelkyně.“* Zanedlouho přišla Jakobovi exekuce na plat, a jelikož nebyl schopen se dál starat o rodinu, byl nucen je opustit. Začal bydlet u kamaráda, který hodně pil a Jakub začal pít s ním. Časem skončil v práci skladníka a všechny peníze, které mu nechávala exekuce, posílal rodině. Jakub si našel zaměstnání načerno. Začal pracovat jako kameník, dlaždič. *„Při týhle práci se hodně pije, takže jsem pil i v práci. A začal jsem hodně pít i mimo práci.“* Za hlavní příčinu propadu na ulici považuje Jakub pití alkoholu. Jakub jezdil kvůli práci daleko, pil tam, a z práce se vracel pozdě a hodně opilý. Nechtěl se vracet do vesnice, ve které kdyby si šel koupit další alkohol do obchodu: *...tak to druhej den bude vědět celá vesnice, protože paní krámská je místní rozhlas.“* Přestal se proto vracet. Jednou potkal pár lidí, o kterých věděl, že jsou bezdomovci a přisedl si k nim. Vyptával se jich, co dělají a kde bydlí, až mu jeden z nich řekl: *„Jestli se ti nechce jít domů, můžeš jít k nám“.* Jakub s nimi šel do vybydleného domu bez elektriky, ve kterém přebývali. Ve squatu žilo několik lidí a všichni byli závislí na alkoholu. Žila tam i jedna žena, která byla starší než ostatní a ve squatu velela a o všechny přichozí se starala. *„Pravidlo bylo takový: můžeš přijít, můžeš si lehnout, vyber si matraci, můžeš na ní spát, musíš přinést nějaký tabák a něco k pití. To je všechno.“* Jakub tam s nimi žil zhruba půl roku, než si našel vlastní bydlení. *„Jeden čas jsem si dokonce i koupil stan a spacák, abych nemusel domů. Vždycky jsem šel k Labi, tam jsem si postavil stan, udělal jsem si ohýnek, opek jsem si burty.“* Stan se spacákem si schovával do křovisek poblíž. Jednoho dne mu ho však ukradl rybář. Pomalu, ale jistě se začal Jakub přesouvat do squatu k ostatním bezdomovcům. Někdy přespával i v parku na lavičce, když bylo hezké počasí. Co se týče oblékání, tak si Jakub s sebou nosil v batohu dvoje oblečení – jedno čistý, kdyby musel jít do společnosti

a jedno pracovní. Čas od času si šel domů vyprat špinavé oblečení, anebo když se mu domů nechtělo, vyhodil ho a šel si koupit jiné do secondhandu. Co se týče jídla, oběd měl Jakub v práci, a když se z ní vrátil, většinou zalil žaludek jen vínem. Tehdy moc nejedl, protože trpěl nechutenstvím. Jakubův běžný den vypadal tak, že ráno vstal a odjel do práce. Tam se najedl, dal si pár piv a nabil si mobilní telefon. V práci skončil v pět hodin odpoledne, ale domů se dostal třeba až o dvě hodiny později. Došel si do obchodu koupit jeden tabák a čtyři litry vína, dva litry pro sebe a dva litry pro ostatní bezdomovce. Cesta do squatu vedla přes vlakové nádraží, na kterém většina bezdomovců celý den somrovala peníze. Byli schopní vysomrovat i 300 či 500 korun českých za jeden den. Využívali k tomu různé finty (např. já nemám na lístek na vlak). Postupem času tam začali na Jakuba čekat a společně se pak vydávali do nádražního domku, kde přebývali. Matrace byly opřené o stěny, aby přes den nenachytaly vlhkost od země a každý si lehnul na své místo. Jakub si s sebou nosil vlastní deku, kterou si dával na svoji matraci, protože si byl jistý tím, že se ve squatu přes den jistě vystřídal několik dalších lidí. Většinou jich tam spalo pět. *„Já jsem tam přišel, teď už jsem tam viděl ty hladový krky, tak jsem jim tam hodil buřty a bochník chleba, postavil jsem mezi všechny víno a měl jsem tam tabák. Všechno se to seběhlo. Já jsem se zavrtil, vzal jsem si mobil, pustil jsem film. Oni si tam sedli kolem mě všichni do kolečka a všichni koukali. Promítání! Teď se každé ptal: „Jakej bude film?“ Tak jsem musel stáhnout pokaždý nějaký film, aby bylo promítání... No prostě, ty lidi jsou takový, na nic si nehrajou, nemaj to zapotřebí.“* Občas se stalo, že se museli uprostřed noci všichni zvednout a jít na nádraží, protože v Kolíně se bezdomovci stávají velmi často oběťmi násilí. Ať už jsou nepřiměřeně trestáni policií, nebo se občas stanou oběťmi skupinek opilých mladých lidí, kterými jsou bezdomovci vnímáni jako jednoduché terče. Většinou pro napadeného bezdomovce šli na nádraží: *„Tak jsme ho vytáhli, většinou byl dobitej jak kuň, celej vod krve, zlámaný žebra. A tak jsme ho odnesli k nám do squatu.“* Raněný dostával ve squatu přiděly zadarmo (tabák, alkohol) a zmiňovaná starší žena se o něj starala, dokud se nezotavil. Jakub se s ní postupem času spřátelil a měl tam „VIP místo“, které s sebou neslo mnohá privilegia (např. nikdo jiný nesměl ležet na jeho matraci). V Kolíně byly celkem 3 squaty v nádražních domcích, ale Jakub se zdržoval jen v tomto, neboť to byl jediný squat alkoholiků. Zbylé dva byly squaty narkomanů. Občas se stalo, že k nim přišel prosit bezdomovec z jiného squatu, jestli u nich může přespat. *„Teda zase se ho ptali: Máš tabák? Ne, mám akorát vajgly. Kolik máš vajglů?“*

Noooo, tak na tři cigára. Tak jim ty vajgly dal a mohl se tam vyspat... “ Postupem času Jakub ovládnul jejich squat, protože jako jediný vydělával peníze. Dalším důvodem bylo, že měl Jakub kurz sanitáře, a proto když se někomu něco stalo, věděl, zda je potřeba dotyčného odvézt do nemocnice anebo to zvládne ve squatu. *„Když měl zlámaný jen žebra, tak to přestane časem bolet... V nemocnici s ním stejně nic neudělaj. Ale když mu šla pěna vod pusy krvavá, tak už mu to píchá na plíce. Tak se zavolala sanitka. Takže jsem se tam nějaký ten čas i vo ně staral.“* I přesto, že se stal vůdcem tohoto squatu, byl obezřetný. Jakub si uvědomoval, že se může velmi lehce stát obětí krádeže, protože měl u sebe jako jediný peníze, které si však pečlivě schovával: *„Takže z ba’ohu jsem si udělal polštář, měl jsem takovou silnou vojenskou bundu, nacpal jsem se pod deku, schoulil jsem se, aby mi nikdo nemoh do kapes, a prachy jsem měl strčený v trenkách... úplně takhle hluboko... že bych vopravdu věděl, kdyby někdo něco chtěl zkoušet.“* Jakub měl ve squatu možnost zažít mnohé. Neměl rád narkomany úmyslně inhalující těkavé výpary toluenu. Výpary toluenu vdechují tito lidé nejčastěji v nevětraných prostorech, pod dekou či v igelitovém sáčku přetaženém přes hlavu. Je velmi obtížné stanovit bezpečné dávkování, a proto jsou s inhalací toluenu spojená častá úmrtí. Jakub je vnímal jako: *„... nebezpečný lidi, nekontrolujou se a já jsem to pak i řekl tý holce, že když se tam nějaký objeví, ať ho nepouští dovnitř. Vopravdu nikdy neví člověk, co udělá. Zažil jsem tam, že někomu tam rozmlátili hlavu a ještě se ho snažili podřezat.“* Když do jejich squatu někdo takový přišel, Jakub ho vyhnal. Jakub nikdy nekradl a ani krást nechtěl, styděl by se. Obdivoval ale kreativní techniky, které někteří jeho přátelé využívali, aby něco získali. *„Přišli jsme do penny marketu a on vzal basu piv. Normálně z ní začal vyndávat ty lahvičky a já si říkal, co to sakra dělá. No a on vzal tu basu a vrátil jí do okýnka, kde se vracej basy a jemu vyjel lístek za stovku. Za tu stovku tam naházel pití a vyšli jsme ven. A já jsem čuměl! Že vlastně tohle by mě v životě nenapadlo. Že to jsou velice vynalézavý lidi.“* Zajímalo mě, jestli se během života na ulici snažil Jakub vyhledat pomoc anebo mu byla nabídnuta. Jakub věděl, že v Kolíně existují organizace, které pomáhají osobám bez střechy nad hlavou, ale shodou okolností v jedné z nich pracovala jeho přítelkyně. Nechtěl jí udělat ostudu, a tak tam nikdy nešel, aby využil poskytovaných služeb. Potvrdil však, že ostatní ze squatu tam pravidelně chodili např. se vysprchovat, převléknout se či najíst. Jakubův život bezdomovectví ovlivnilo v mnoha směrech. Špatná životospráva způsobila, že má Jakub problémy se žaludkem a nedostačující hygienické návyky měly vliv na zhoršení stavu

jeho chrupu. Bezdomovectví ovlivnilo i jeho psychický stav. Jakub má deprese a panickou hrůzu z představy, že by se měl vrátit zpět na ulici. Za nejhorší důsledek bezdomovectví Jakub považuje skutečnost, že se nemohl vidat se svou dcerou. Hospitalizaci v psychiatrické nemocnici lze považovat za důsledek taktéž. Hospitalizaci v Havlíčkovobrodské psychiatrické nemocnici předcházela situace, ve které se Jakub dostal do konfliktu s mužem, který na ulici ubližoval ženě. Jakub chtěl dotyčné pomoci, proto pomocí vlastní síly zpacifikoval agresora. Ten ale, když ležel na zemi, vyskočil a bodl do Jakubova břicha nůž. Jakuba odvezla záchranná služba do nemocnice, kde mu udělali několik vyšetření a zjistili, že má delirium, protože viděl černou kočku na svém klíně. Následně Jakuba převezli do Havlíčkovobrodské psychiatrické nemocnice. Měsíc byl na příjmovém oddělení, pak ho přeložili na další měsíc a půl na jiné oddělení a nakonec se Jakub rozhodl podstoupit šestiměsíční léčbu. Má za sebou již dvě tříměsíční léčby v Bohnicích, které byly naprosto neúčinné. Tentokrát je však Jakub motivován svou závislost pokořit. Po propuštění z léčby půjde na dobu jednoho měsíce bydlet ke své matce a následně se přestěhuje do penzionu. Až si našetří dostatek peněz, pořídí si vlastní bydlení. Jeho představa je taková, že opět půjde do kamenické firmy a vydělá si alespoň nějaké peníze do začátků. Ačkoli si uvědomuje možná rizika, je přesvědčen o tom, že tam nastoupit musí. Má finančního poradce a společně se domluvili, že Jakobovi udělají insolvenční, aby mu alespoň část peněz zůstávala a mohl si najít stálé bydlení. Insolvenční mu však neudělají, pokud někde nebude pracovat déle než tři měsíce. Dostává se opět do smyčky a neví, jak z ní uniknout ven. Současně je Jakobovým hnacím motorem jeho osmiletá dcera, se kterou nechce ztratit kontakt. Z rozhovoru bylo znát, že má svou dceru opravdu rád: *„Je hrozně krásná, je talentovaná. Já jsem přemluvil přítelkyni, ta ji přihlásila do nějakýho kroužku zájmovýho. Podařilo se mi teda, že i když jsem byl na té ulici, tak jsem měl vždycky peníze na to, abych jí koupil kolo a něco... Aby prostě vždycky všechno měla.“* Vizi o budoucnosti má Jakub velmi jasnou: *„...chci garsonku. Udělám si všude poličky na knihy, protože jsem notorickéj čtenář. Mám minohledačku, jezdím po Evropě. Teď jsem byl ve Francii a hledám, kde byly bojiště, artefakty. Takže tenhle koníček si chci udržet, protože mě fakt baví. Hrozně rád bych dělal tuhle práci kameníka, že bych si udělal živnost, ale hrozně rád bych si ho udělal sám – osamostatnil se od těchle lidí, protože pijou a je to pro mě prostě hrozně rizikový.“* Nakonec našeho rozhovoru mě zajímalo, jak Jakub vnímá bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici část života prožil.

Jakub by rozdělil bezdomovce na dvě skupiny, na lidi, kteří své životní strasti začali řešit alkoholem a dostali se tak do jakési smyčky, ze které se nemohou dostat ven, ale chtěli by. Ta druhá skupina lidí jsou jedinci, kteří už jinak a jinde než na ulici žít nechtějí: „*Kterejm vyloženě stačí to, co si vysomrujou, a který tam dřív nebo pozdějc taky umřou.*“ Jakub vidí smysl v tom dát té první skupině osob příležitost. Dle jeho názoru by byla vhodnou příležitostí pracovní pozice. Jakub nemá vůči bezdomovcům předsudky a rád by jim pomohl. „*Já jsem o tom přemyslel, že bych si ty, co potřebují příležitost, vzal s sebou do práce. Jenomže já potřebuju kvalifikovaný lidi na tohle. Nemůžu si dovolit tam mít někoho, kdo netuší. To bych potom vydělával já na ně.*“

Shrnutí: Za příčinu vzniku svého bezdomovectví považuje Jakub pití alkoholu. Jakub byl na ulici půl roku. Nocoval hlavně ve squatu v nádražním domku, a když bylo hezké počasí, přespával v parku na lavičce. V prostředí ulice si našel bezdomoveckou komunitu, ke které se připojil. Po celou dobu, kdy byl na ulici, chodil do zaměstnání. Oblečení si pral anebo špinavé vyhodil a v secondhandu si koupil jiné. Co se týče jídla, oběd měl Jakub v práci, a když se z ní vrátil, většinou už zalil žaludek jen vínem. Nekradl a nepáchal v prostředí ulice žádnou trestnou činnost. Co se týče zdravotního stavu, Jakub má problémy se žaludkem a jeho chrup je ve špatném stavu. Trpí depresemi a má panickou hrůzu z návratu na ulici. Za nejhorší důsledek bezdomovectví považuje Jakub ztrátu kontaktu se svou dcerou. Důsledkem je nepochybně také vznik závislosti na alkoholu a hospitalizace v psychiatrické nemocnici. Jakub o pomoc nepožádal, ani mu nebyla nabídnuta. O pomoc nepožádal z důvodu, že jeho přítelkyně pracovala v organizaci, která poskytovala bezdomovcům pomocnou ruku, a nechtěl jí udělat ostudu. Jakub nemá předsudky vůči bezdomovcům a rád by pomohl těm, kterým jen chybí příležitost.

Rozhovor s Martinem

Martin pochází z neúplné rodiny a otec mu zemřel před dovršením jedenácti let. Již ve čtrnácti letech poprvé užil pervitin. Mezi čtrnáctým a patnáctým rokem života měl Martin jakousi krizi, kdy začal intravenózně užívat návykové látky. Tehdy měl již zkušenosti s opiáty. Zajímalo mě, kde Martin sháněl drogy a jestli to pro něj vzhledem k útlému věku bylo obtížné. Odpověděl mi: „*Takhle, v té době byl heroin poměrně levnej, pervitin vyráběl jeden rodinnej známej... Byl to jakoby strýc. A když to tak řeknu, já jsem to napojení na tuhlenctu subkulturu jako fakt měl.*“ Od patnácti let byl Martin

ve výchovném ústavu, kde se vyučil a začal pracovat ve sklárnách. V devatenácti letech se vrátil zpátky domů do Poděbrad za svou matkou. Zanedlouho začal Martin páchat majetkovou trestnou činnost. Ve dvaadvaceti letech se oženil a ve stejnou dobu se začal život výrobou a distribucí drog. Odstěhoval se z Poděbrad ke své novomanželce, která byla současně aktivní uživatelkou drog. *„Nějak jsme se vzali, záhy jsme se rozvedli a do dneška, je mi dvaadvacát let a mám tam trvalý bydlíšť. No a od tý doby žiju po ubytovnách, výkony trestu, život po ubytovnách a tak dál a tak dál... Vobčas jsem byl měsíc třeba někde ve squatu a takhle pořád dokola.“* Po rozvodu si Martin našel jinou přítelkyni, se kterou si pronajal byt. Martin přímo na ulici delší dobu nestrávil. Vždy byl natolik sociálně zdatný, aby si zašel na úřad práce a zařídil si ubytovnu. Mezitím se však občas stalo, že skončil na ulici (na měsíc například), ale to se mu údajně tolikrát nestalo. Během těchto období trávil noci v bytech svých kamarádů či ve squatech. Martin definuje bezdomovectví jako: *„Já už beru za bezdomovectví jen ten život po ubytovnách. I to je pro mě katastrofa jako. Z mýho pohledu to je fakt katastrofa, když si vybavím některý ty ubytovny, jak vypadaly. Třeba i v tom Kolíně. Anebo i to lítání po kamarádech, který se s vámi baví jenom kvůli tomu, že jim občas někde něco dáte.“* Vedla jsem s Martinem delší rozhovor o významu bezdomovectví a tom, jak ho oba vnímáme a co pro nás znamená. Shodli jsme se, že bezdomovcem může být i jen člověk, který nemá útočišť, kde by se cítil v bezpečí, místo, kam by se mohl vracet a cítil by se tam doma. *„Je mi dvaadvacát a 15 let jsem strávil po výkonech trestů. Teď jsem tady osmej měsíc a vykonávám tady soudem nařizenou ústavní léčbu. Nic nemám. V podstatě se nemám kam vracet. Jediný co mám, je támhle to oblečení, který dám do tašky a půjdu. S tím, že teda mám zajišťenou práci a bydlení pak, ale to je všechno.“* Střídat bydlení začal mezi třidvaceti a čtyřidvaceti roky života. Poprvé se do squatu dostal až ve 38 letech. Bydlení ve squatu hodnotí Martin následovně: *„Věřte mi, že to byl pro mě opravdu děsivej zážitek. Zjistil jsem, že jsem dost pohodlnej. A není to nic pro mě. Strávil jsem tam tak 3 týdny, než jsem se zase nějakým způsobem odpíchmul. Špinavá místnost, všude stříkačky a lidi, se kterejma se vlastně ani nechci bavit. Fakt nic moc.“* Jako příčinu propadu na ulici Martin identifikuje užívání drog. *„Jako ty drogy, kolem toho se mi točil svět. Mě byl nějakej život úplně jedno. Jsem byl úplně prázdnej.“* Postupem času přešel Martin z užívání pervitinu na benzodiazepiny a opiáty. Benzodiazepiny se řadí mezi velmi často předepisovanou skupinu psychofarmak a to zvlášť z důvodu jejich rychlé účinnosti

a jsou vhodné pro pacienty s úzkostnými a fobickými poruchami, poruchami spánku atd. Opiáty jsou návykovými látkami, které mají převážně tlumivé účinky a mezi nejčastěji užívanými zástupci patří heroin, kodein, morfin či braun. Během svého života Martin prodával jak pervitin, tak postupem času začal obchodovat spíše s opioidními analgetiky, subutexem či jinými léky. Ačkoli se v životě Martina střídala lepší a horší období, vždy si zakládal na své vizáži. Oblečení bylo důležitou součástí jeho života a uvědomoval si, že je zásadní při kontaktu s členy majoritní společnosti. *„Když člověk chce, aby mu léky předepisovali lékaři, tak musí právě nějak vypadat. Takže oblečení je potřeba řešit při tomhle.“* Oblečení se stalo důležitou součástí jeho životy. Vydělané peníze stačily Martinovi na pokrytí základních potřeb. Jídlo si buď kupoval anebo kradl. Při krádežích Martin opět přikládal význam oblečení, neboť pokud je člověk hezky oblečený, není podezřelý a spíše mu krádež projde. Zajímalo mě, jak vypadal Martinův běžný den, když byl na ulici a on si vybral den z roku 2017, kdy byl, dle jeho slov, úplně na dně. Bylo to období, kdy skončil ve sklárnách a poprvé se dostal do squatu. Z práce Martina propustili dohodou, neboť ho doběhla exekuce. *„Klasickéj příklad finanční negramotnosti. Prostě jsem se o to vůbec nestaral. Ale přišli na mě docela pozdě. Přišli asi po třičtvrtě roce, co jsem tam dělal.“* Tato událost odstartovala v Martinově životě velmi těžké období. Byl březen, nocoval na ulici na různých místech ve spacáku, denně si intravenózně aplikoval 6 až 7 injekcí subutexu a během dne prodával drogy. Během života na ulici nevyhledával Martin jiné osoby se stejným životním stylem. *„Ale oni mě i rádi vyhledávali, protože věděli, že když nemám zrovna léky, tak mám dycky recepty. Takže oni se o mě dycky rádi starali. Až mi to bylo dost slizký.“* Martin se pohyboval na ulici v Kolíně, kde je i poměrně dost squatů. O většině z nich dokonce ví i policie a často tam chodí na obhlídky a právě z toho důvodu nechtěl Martin na takových místech setrávat delší dobu. Martin si nemohl dovolit, aby ho policie v takovém squatu našla, protože byl dvacetkrát soudně trestaný. Musel se proto schovávat. Martin si na ulici našel jednoho kamaráda, uživatele, ale jinak se v prostředí ulice pohyboval sám. Vydržel se schovávat klidně i dva měsíce, aniž by o něm kdokoli cokoliv věděl: *„Já jsem si vybíral, koho potkám, koho nepotkám a tak...“* Zajímalo mě, jestli se Martin snažil vypořádat se svou životní situací a pokusil se vyhledat pomoc, anebo mu byla pomoc nabídnuta od nějaké organizace či blízkých osob. Řekl mi: *„Snažil. Ale tyhle věci jsem řešil až ve chvíli, kdy jsem měl rozjetý nějaký trestný stíhání.“* Martin má dobré zkušenosti s kontaktním centrem v Kolíně, kde mu pomohli

a poradili, vždy když potřeboval. Také s Úřadem sociálního zabezpečení, kde mu pomohli především, když byl naposledy propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a pracovníci mu sehnali ubytovnu, kam ještě ten den mohl jít bydlet. *„Zrovna byl prosinec, na ulici bych umrzl.“* Ačkoli Martin ve vězení pracoval a vydělával si peníze, na zajištění vlastního bydlení to nestačilo. Martin žil bez střechy nad hlavou dohromady zhruba 4 měsíce. Z ulice se zpravidla dostával jen, když šel do výkonu trestu odnětí svobody. Převážnou část trestů vykonal v Jiřicích, Plzni, Vinařicích, Karlových Varech a v mnoha dalších věznicích. Za svůj život mu byly soudem nařizeny dvě ústavní léčby a dvě ambulantní. Za hlavní důsledek bezdomovectví považuje Martin vytržení ze společnosti. *„Člověk nemůže nic, prostě není. Protože veškerý čas, kterej by mohl věnovat jiným věcem, tak se musí věnovat tomu, aby živil svoje návyky.“* Zároveň měl v prostředí ulice větší spotřebu drog. Co se týče zdravotního stavu, ať už fyzického či psychického, nemyslí si, že by se doba strávená na ulici nějakým výrazným způsobem podílela na jeho zhoršení. Dlouhodobě užívá léky na úzkosti, které měl již před propadem na ulici. *„Ale ta úzkost je pořád stejná. To je věčná kamarádka.“* Co se týče Martinova současného stavu, byla mu soudem opět nařizována ústavní léčba, a tentokrát je hospitalizován v psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě. V době, kdy jsem s ním vedla rozhovor, tam byl již 8 měsíců a zažádal si o přeměnu ústavní léčby na ambulantní. Když Martin na léčení nastoupil, byl velmi problémových klientem. *„Nenáviděl jsem to tady. Dvakrát jsem tady zrecidivoval. Porušoval jsem všechno, co se porušovat dalo...“* Postupem času, trpělivým přístupem zaměstnanců v Havlíčkobrodské psychiatrické nemocnici změnil přístup k léčbě a začal dosahovat požadovaných výsledků. *„Mně se začalo líbit to, jakej takhle jsem. Já jsem v tomhle našel docela i zalíbení. Víím, že tady jsem schovanej, pěkně ve skleničku, ale přes dvacet let jsem bral heroin, zkusím to jinak. Nejde jenom o drogy. Já jsem se po 20 letech zbavil chronický hepatitidy. Před dvanácti rokama jsem měl rakovinu... Tak to bych musel bejt úplně hloupej, kdybych se do toho teď trošku neopřel.“* Po skončení léčby bude mít Martin ještě dvě doléčování a dokonce má jisté zaměstnání v oblasti, ve které již pracoval: *„... ve výkonu trestu jsem dělal telefonního operátora, pak jsem dělal prodejce energií. A když nic jinýho, byl jsem poměrně slušnej prodejce. Ta společnost má zájem se mnou spolupracovat dál, otevřela mi prostě ty možnosti.“* Stejně jako tomu bylo u předchozích respondentů, na závěr jsem chtěla zjistit, jak vnímá bezdomovectví z pohledu člověka, který si bezdomovectvím prošel. Martin nemá předsudky a je

přesvědčen o tom, že na ulici jsou jak lidé, kteří si jen svou leností mohou za svůj stav, tak i lidé, kterým nic jiného než jít na ulici nezbylo.

Shrnutí: Za příčinu vzniku bezdomovectví považuje Martin užívání drog. Na ulici žil v nepravidelných intervalech napříč celým svým životem, dohromady tuto dobu odhadnul na 4 měsíce. Bydlel hlavně po bytech svých kamarádů, ve squatech. Na ulici žil sám. Živil se výrobou a prodejem drog. Velmi svědomitě dbal na svůj vzhled. Jídlo si Martin buď kupoval, anebo kradl. Pomoc se nesnažil vyhledat, ani mu nebyla nabídnuta. Využíval kontaktní centra. Martin má za sebou několik výkonů trestu odnětí svobody, dvě ústavní léčby a dvě ambulantní. Současně byly výkony trestů vždy jediným způsobem, jak se z ulice dostával. Bezdomovectví mělo vliv na jeho život především takový, že užíval mnohem více drog a byl vytržen ze společnosti. Za důsledek bezdomovectví lze rovněž považovat opakované výkony trestů odnětí svobody a hospitalizace v psychiatrických nemocnicích. Martin nemá vůči bezdomovecké komunitě předsudky.

Rozhovor s Romanem

Roman vyrostl v nefunkční rodině, ve které o něj matka nejevila zájem a tak se ho nakonec ujali prarodiče. Alkohol začal ve velkém množství konzumovat již v 15 letech, od 19 let začal užívat pervitin a postupně vyzkoušel všechny drogy, které jsou u nás na trhu dostupné. Drogy byly příčinou Romanova prvního propadu na ulici. Pohyboval se v Praze, sháněl si drogy a spal pod mostem. Také hodně cestoval půlnočním vlakem načerno. Poprvé se Roman ocitnul ve výkonu trestu odnětí svobody na 12 a půl let za spáchání vraždy. Svůj trest vykonal ve věznici v Nechanicích. Roman se mi během rozhovoru přiznal, že ve výkonu trestu prodával drogy. Zajímalo mě, jakým způsobem se drogy do věznice dostávají, a Roman mi tuto otázku zodpověděl: „...*si to strkají do prdele. A to je jediný místo... Někdo to tam dostává a někdo to pak prodává. A někdo z toho profituje... Já jsem se tam setkal s více druhy drog než venku.*“ Ve výkonu trestu Roman i pracoval, brousil litinu na těžkých strojích. Po propuštění se Roman vrátil za svými prarodiči a oženil se. V té době již žil jen Romanův dědeček, o kterého se staral až do jeho smrti. Roman zdědil dům po svých prarodičích. Našel si přítelkyni, se kterou se později oženil. Jeho manželka si chtěla vzít úvěr kvůli své rodině a Roman jí ručil zděděným domem. Netušil však, že úvěr manželka nesplácela, a tak o svůj dům přišel. Romanova manželka se ho bála, a tak ho opustila a odstěhovala se ke své sestře. To

bylo poprvé, kdy se Roman dostal na ulici. Přespával u kamaráda v autě a za hezkého počasí ve stanu. Nakonec se k Romanovi jeho manželka přeci jen vrátila a společně se přestěhovali k její sestře. *„Chtělo by asi dodat, že manželka je cikánka. Takže mě vlastně vodtáhla do Mladé Boleslavi u Bakova, do takovýho ghetta cikánského. Tam jsem si připadal, že žiju na smetáku, žilo nás 14 lidí ve dvou místnostech.“* Pro Romana bylo velmi těžké žít na tomto místě. Všiml si špatného fungování rodiny: *„Tam většina těch cikánů má odmalička důchody... Takový ty na postižení. Ale oni postižení nejsou, jen to prostě nahrajou. Tam prostě ten, kdo má důchod, tak nemusí nic dělat.“* Dle Romana to má fatální dopady i na děti, kterým je odmalička vštěpováno, že je škola zbytečná a že se učit nemusí. Jeho dcera měla samé jedničky, dokud se nepřestěhovali do Bakova: *„... má trojky, stěží čtyřky a chodí do zvláštní. Během jednoho roku propad neskutečněj. Ale ono je to kvůli tomu, že ty děti to viděj u těch druhých prostě. A řeknou si: Proč já bych se učila, když ostatní nemusej?“* Roman byl jediný, kdo z celé rodiny chodil do práce a vnímal jí jako útěk z reality. Později začal chodit i bratr Romanovi manželky a společně měli uživit zbylých 13 lidí v domácnosti. Nezůstávalo mu moc peněz a postupem času Roman zjistil, že všechny vydělané peníze, které své manželce dával a které měli být později použity na nové společné bydlení, utratila. Chodila se svou rodinou hrát automaty, když byl Roman v práci. *„A když ke mně přišel tříletý syn a řekl: „Táto, já tě zabiju, ty mrdko pojebaná.“, tak jsem se odtamtud sebral a odešel jsem... I pod tou podmínkou, že budu na ulici, jsem radši šel pryč.“* Hlavní příčinou vzniku bezdomovectví bylo u Romana zklamání v rodině. Po 14 dnech, co byl na ulici, se pokusil spáchat sebevraždu. Policie ho stáhla z mostu, protože chtěl skočit a skončit tak svůj život. Zajistil si tak hospitalizaci v psychiatrické nemocnici na půl roku. Nejprve byl měsíc v Hradci Králové a následně v Žamberku na pět měsíců. Okamžitě po propuštění šel Roman ke svému kamarádovi a koupil si od něj drogy: *„Tři roky abstinence, teda vlastně 3 a půl i s tou psychiatrií, přišly vniveč. Strašně rychle jsem zase do toho spadnul a teď v tom lítám.“* Roman nocoval na lavičkách, na ubytovnách načerno, ve squatu, pod mostem. Většinou spal na molitanu nebo polystyrenu, aby mu bylo od země teplo a přes sebe si přetáhnul igelit. Převážně se zdržoval v místě, kde dřív vlastnil dům, neboť věděl, jak to tam funguje. *„Když u nás měl nějaký uživatel barák a už umřel a nebyl žádný dědic anebo bylo zdlouhavý dědický řízení, tak v tom baráku jsme spali.“* Chvilí také přespával u svých kamarádů narkomanů. Již v úplných počátcích života na ulici si Roman začal pohrávat s myšlenkou na sebevraždu.

V prostředí ulice Romanova závislost na návykových látkách eskalovala. Oblečení mu prala kamarádka a někdy mu koupila i nové. Někdy ho naopak rovnou vyhodil, když bylo příliš umazané a koupil si jiné v secondhandu. Roman nosil na zádech krosnu a v ní nosil všechno svoje oblečení a věci. *„Horší to bylo s hygienou, třeba mytí zubů. Člověk si koupí limonádu a vypláchne si pusou tím.“* V zimě se vždy osprchoval u nějakého kamaráda, na nádraží, na benzínových pumpách anebo na městských záchodech. Stejně jako u ostatních mě zajímalo, jak vypadal Romanův běžný den na ulici, od probuzení až do doby, kdy šel spát. Pojmenoval svůj den jako běžný den narkomana. *„Člověk pořád shání tu dávku. A dalo by se říct, jak to beru dlouho, že žádný množství není dostačující.“* Dny trávil u kamarádů na ubytovně, hráli hry na počítači, a když nebyly drogy, pili alkohol. S bezdomovci se moc přátelit nechtěl. Na ulici žil Roman raději sám. Během svého bezdomovectví se jednou pokusil najít zaměstnání. Dostal nabídku od kamaráda, že by mohl dělat údržbáře na drůbeží farmě. S užíváním drog to však nešlo dohromady a musel v práci skončit. Během života na ulici neměl Roman potřebu krást, protože si peníze obstarával prodejem drog. Pomáhala mu i jeho kamarádka, která mu občas donesla jídlo či tabák. Roman si uvědomuje, co pro něj všechno udělala a moc si jí za to váží. Romanovo bezdomovectví lze rozdělit do tří časových období: poprvé se dostal na ulici po vojně, podruhé, když ho opustila manželka a to byl na ulici půl roku a potřetí to bylo, když manželku opustil on sám a to trvalo rok. Dohromady strávil na ulici 3 roky. Bezdomovectví se na Romanově životě projevilo v několika oblastech. Co se týče zdravotního stavu, tak po fyzické stránce se u něj v důsledku nadměrného užívání návykových látek v prostředí ulice objevily bolesti kloubů a onemocnění karpálních tunelů. Karpální tunely jsou onemocněním postihujícím zápěstí rukou, které se projevuje brněním prstů či celých dlaní, mravenčením a celkovou slabostí rukou. Co se týče psychického stavu, ulice v něm vyvolala maniodepresivní poruchu a úzkosti. Dalším důsledkem života na ulici jsou dluhy, které mu narostly v důsledku neplacení alimentů na děti a současně neplacením sociálního a zdravotního postižení. A v neposlední řadě má zpřetrhané kontakty se svou rodinou a zvláště těžce vnímá narušení vztahů se svými dvěma dětmi. Za následek bezdomovectví lze také považovat opakované hospitalizace v psychiatrické nemocnici. Roman se z ulice naposledy dostal díky své kamarádce: *„Ta mi řekla, ať si najdu nějakou ubytovnu, že bych se měl postavit na nohy. Věčně mi nadávala, že už jsem dost starej na to, abych takhle žil.“* Pomoc se nesnažil vyhledat a nabídnuta mu byla jen ve

třetí etapě bezdomovectví. V současné době je hospitalizován v psychiatrické nemocnici z důvodu pokusu o spáchání sebevraždy. Otrávil se na ubytovně a našli ho. „*Já mám za tenhle rok 6 pokusů. Hodně. Mě ten život prostě úplně přestal bavit. Jsem recidák. Taky skrz ty děti asi. Viděl jsem budoucnost v těch dětech a zanechal jsem je tam a mrzí mě, že teď za nima ani nemůžu. Už mě tam ti cikáni do toho ghetta ani nepustí. Vlastně jenom já a moje děti byly bílý, jinak všechno černý.*“ V Havlíčkově Brodě podstupuje léčbu své závislosti na pervitinu, opiátech a alkoholu. Zajímalo mě, jaké výsledky očekává od léčby. Nemyslí si, že by se mohl vyléčit ze své závislosti: „*Já jsem si to představoval včera a pak mi došlo, že 30 let fetuju. Třicet let se prostě pohybuju v nějakých návykových látkách a závislostech. Což je prostě hrozně dlouhá doba a nějakých 6 týdnů to nemůže změnit. Vždycky budu alkoholik, narkoman. Maximálně abstinující, když to půjde.*“ Jeho hlavním cílem je naučit se v životě řešit krizové situace. Rád by po skončení léčby nastoupil do Azylového domu v Hradci Králové, našel si práci a zaplatil všechny své dluhy. V závěru našeho rozhovoru mě zajímalo, jak Roman pohlíží na bezdomovectví, když si sám ulicí prošel. Podle něj je řešením bezdomovectví zrušení nutnosti zaplacení kaucí a záloh za bydlení. Setkal se s mnoha bezdomovci, kteří jsou na ulici jen proto, že nemají na zaplacení těchto kaucí. A protože nemají bydlení, nemohou chodit ani do práce a nevydělávají peníze, dostávají se tak do začarovaného kruhu. Roman tvrdí že: „*...oni pijou jen z toho důvodu, že jsou bez naděje, že neví kudy kam.*“ Užívání drog a alkoholu u nich způsobuje, že se jim svět začne zdát hezčím místem. Spadnou do závislosti a přestanou se snažit hledat bydlení či zaměstnání. „*Oni mají stan a je jim takhle dobře. Já znám spoustu lidí, kterým třeba i bylo nabídnuto jít bydlet do nějakýho azyláku nebo tak, ale oni už zanevřeli na ten lidský řád. Radši jsou venku.*“ Roman nemá předsudky vůči bezdomovectví.

Shrnutí: Hlavní příčinou Romanova propadu na ulici bylo zklamání v rodině. Celkem byl na ulici třikrát. Poprvé se dostal na ulici po vojně, podruhé, když ho opustila manželka a to byl na ulici půl roku a potřetí to bylo, když manželku opustil on sám a to trvalo jeden rok. Dohromady strávil na ulici tři roky. Byl jednou ve výkonu trestu odnětí svobody na 12 a půl let za spáchání vraždy. Na ulici si vydělával prodejem drog. Jídlo si kupoval anebo ho dostával od kamarádky. Oblečení si povětšinou někde vypral, anebo ho vyhodil a koupil si jiné v secondhandu. Nocoval na různých místech: pod mostem, ve squatu, na ubytovnách, ve vlcích atd. V prostředí ulice žil sám. Důsledky Romanova bezdomovectví: onemocnění karpálních tunelů, bolesti kloubů,

maniodepresivní stavy a úzkosti, sebevražedné tendence, dluhy, užívání nadměrného množství návykových látek, páchaní ilegální činnosti spojené s distribucí drog a opakovaná hospitalizace v psychiatrických nemocnicích. Pomoc se nesnažil vyhledat a nabídnuta mu byla jen ve třetí etapě bezdomovectví od jeho kamarádky. Roman nemá předsudky vůči bezdomovectví.

Rozhovor s Davidem

Na začátku našeho rozhovoru se David velmi barvitě rozmluvil o svém dětství. Narodil se do úplné rodiny a má o 8 let staršího bratra. Do 8 let věku bylo Davidovo dětství harmonické, než začal vnímat násilí páchané v rodině a začal se ptát, proč tomu tak je. Otec fyzicky ubližoval matce Davida a v jejich domácnosti byl velmi často slyšet křik a pláč: *„Já tam vždycky přiběhl a brácha přiběhl za mnou, protože byl starší a odvedl mě pryč.“* David si po těchto incidentech začal všimnout různých matčiných úrazů. Kolem Davidova desátého roku života začal chápat, že je otec agresorem. David byl velmi živé a energické dítě a chodil na základní školu v tzv. brněnském Bronxu: *„Takže 90% Romů, což já nejsem ani xenofob ani rasista, takže mně to nevadilo. Spíš naopak jsem tam tihl k těm lumpárnám. Byl jsem prostě hodně živý dítě, takže jsem se těch lumpáren účastnil a některý jsem i vymýšlel.“* Školou procházel s trojkami, čtyřkami, ale nikdy nepropadl. Z chování začal mít horší známky již ve čtvrté třídě a kolem 7. a 8. třídy za ním začala do školy jezdit dokonce i policie. Zajímalo mě z jakého důvodu a David mi odpověděl: *„Jako například jsme vykradli u kamaráda doma trezor rodičům jeho. Z toho byly problémy no.“* David si tehdy ani nepřipouštěl možnost, že by mohl být trestaný za činy, které páchal a neměl zábrany v páchání podobných. Když bylo Davidovi třináct let, jeho rodiče se rozvedli. Do péče dostala Davida matka, ale nevezala si ho k sobě, protože si v té době našla přítele, který Davida doma mít nechtěl. *„Prostě se na mě vykašlala v té době.“* Davidův bratr se v oné době už osamostatnil a našel si bydlení se svou tehdejší přítelkyní. Ačkoli měl David bydlet u matky, zůstal u otce, který však postupem času začal ve velké míře konzumovat alkohol: *„Protože byl asi nějaký zhrzený z toho rozvodu. Takže já jsem z toho bytu utekl.“* David začal přespávat u svých kamarádů, začal hojně navštěvovat diskotéky, kluby a začal přespávat po různých domech v Brně. K otci se zpočátku vracel David jen jednou za měsíc a postupem času začal otec nechávat klíče ve dveřích, aby se nemohl dostat dovnitř. *„Tak jsem se třeba vyspal do rána na rohožce přede dveřma. Byla zima*

a tak, tak jsem šel někam, kde mi bylo mnohem líp. Což bylo někde u kamarádů nebo někde v klubu, v teple prostě. A mezi lidma.“ David se dostal na ulici v pouhých čtrnácti letech a příčinou bylo selhání role matky. Počátky Davidova života na ulici nebyly snadné. Poprvé vyzkoušel marihuanu, o rok později poprvé užil pervitin a stal se na něm ihned závislý. Užíval ho denně. Přespával všude, kde se dalo: v bytech kamarádů, v autech, v prázdných domech anebo občas vykopl dveře u panelového domu a zalezl si na půdu nebo do sklepa. Ne vždy musel David dveře vykopnout, mnohdy byly otevřené a tak si vyšel po schodech až k půdě, protože tam nikdo v noci nechodil a usnul tam. Spánek však nikdy netrval déle než dvě až tři hodiny: *„Ono je potom na té chodbě zima a tvrdý to je, to si pamatuju. Zima mi teda byla skoro všude, to si taky pamatuju, třeba i v létě.*“ Postupem času se začal zdržovat jen na jednom místě: *„Pak jsem našel takový sídlo ilegality v Brně. Tam se scházeli lidi s podobným osudem, jako jsem měl já... To byla diskotéka, uprostřed herna, nahoře bar. Bylo to takový třípatrový zábavní centrum.*“ Našel v tomto centru zázemí. Tenkrát David hodně kradl, zvláště se zaměřoval na herny a začal uzavírat s majitelem toho zábavního centra ilegální obchody. Rozměňoval u něj nakradené drobné a prodával mu ukradené zboží. Majitel podniku mu nechával otevřený účet na baru, mohl tam i přespávat a dohromady tam strávil rok nebo dva. *„Tam se slejzala veškerá verbež, co mohla. A já mezi nima byl taky.*“ Davidovi záleželo na jeho vizáži a oblečení bylo to první, co si šel vždy koupit, jakmile dostal peníze za ukradené věci. Davidovi dny na ulici byly velmi jednotvárné. Přes den se snažil sehnat někde peníze většinou vykrádáním aut, večer si našel místo na spaní, tam poležel pár hodin a když si přes den vyhlídnul hernu, která nebyla nonstop v provozu, během noci ji vykradl. A takhle pořád dokola. Někdy se šel místo spánku bavit do klubů, to patřilo k jeho mladistvému stylu života. Pomoc se David nesnažil vyhledat, protože mu tehdejší životní styl vyhovoval: *„... našel jsem si v něm něco, co mě uspokojovalo.*“ Současně mu ani pomoc nebyla nabídnuta. David strávil na ulici šest let. Během svého bezdomoveckého života byl povolán na rok na vojnu, a když se z ní vrátil, tak byl v Čechách populární heroin. Vyzkoušel ho a stal se na něm závislý na 14 měsíců až do prvního výkonu trestu odnětí svobody. Poprvé byl David odsouzen na pět let, ale protože to byl jeho první trest a byl blízko věku mladistvému, tak ho v půlce výkonu trestu propustili. Dva roky strávil ve vazební věznici v Brně, posléze byl chvíli ve vazební věznici ve Znojmě a nakonec jen půl roku ve věznici ve Všehrdech, neboť stihnul polovinu svého trestu strávit po vazebních věznicích. Davidovi bylo po skončení

prvního trestu 21 let a našel si přítelkyni, která měla být v Brně a tak tam spolu začali bydlet: „*S ní jsem bydlel necelý čtyři roky a páchal jsem každý den spoustu trestných činů. Každý den prostě nějakou trestnou činnost. To byla prostě moje práce. My jsme tomu říkali vydělávání peněz. Já jsem i lidem kolem říkal, že chodím do práce, protože pro někoho je práce uklizení, pro mě to bylo páchání trestný činnosti.*“ David považuje svůj návrat zpět do Brna za příčinu opětovného páchání trestné činnosti a myslí si, že kdyby se odstěhoval jinam, mohl začít žít jiný život. „*Neměl jsem peníze a potřeboval jsem je prostě. A jediný, co jsem znal, bylo tohle. Nějak jsem se s tím osudem kriminálního nějak smířil prostě no.*“ Netrvalo moc dlouho a Davida chytila policie při páchání trestné činnosti a dostal trest odnětí svobody ve výši 7 a půl let. Trest vykonával dva roky ve věznici v Brně a zbytek ve věznici v Kuřimi. Ve vězení David pracoval šest let a dělal různé práce např. chodbaře (podával jídlo ostatním vězňům) a získal tak pracovní návyky. Z platů si zaplatil dluhy, a když Davida propouštěli, odcházel bez dluhů. Druhý výkon trestu odnětí svobody měl velký vliv na Davidův život. Přestal páchat trestnou činnost, našel si zaměstnání a bydlení. Davidův současný stav vypadá tak, že podstupuje léčbu své závislosti dobrovolně, na šest měsíců v Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě. Zajímalo mě, co David očekává od léčby a bylo vidět, že je namotivovaný leccos ve svém životě změnit: „*V plánu mám tak nějak chráněný bydlení, ale v Praze nebo v Plzni. Pro mě je hlavní nevrátit se do Brna. To pro mě byla zásadní chyba vždycky. Neháže mě to Brno a ty lidi tam na správnou cestu. S nima to se mnou nikdy neskončí dobře.*“ David chce začít žít lepší život, aktivnější. Za největší důsledek života na ulici považuje David páchání trestných činů, ve kterém ho prostředí ulice motivovalo. Následné výkony trestů odnětí svobody jsou rovněž důsledky Davidova bezdomovectví. Co se týče zdravotního stavu, David je zdravý, akorát jeho chrup je ve špatném stavu, na čemž se podílelo užívání návykových látek v kombinaci se špatným životním stylem. Jedinou jeho nemocí je závislost. Na závěr našeho rozhovoru mě zajímalo, jak vnímá David bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici část života prožil. David zaujímá postoj, že pokud jsou na ulici děti, tak ty tam nemají co dělat a mělo by se jim pomoci, ale pokud se jedná o dospělé jedince, mohou si za svůj stav sami. David nemá rád bezdomovce a má předsudky vůči bezdomovecké komunitě. Náš rozhovor zakončil slovy: „*Já jsem asi trochu jinej bezdomovec.*“

Shrnutí: David považuje za příčinu svého bezdomovectví selhání role své matky. Od útlých let je uživatelem návykových látek. Nocoval po bytech svých přátel a známých, na půdách, ve sklepech a občas přespával v zábavním centru uprostřed Brna, které bylo sídlem páchání ilegální činnosti. Na ulici se přidal k lidem se stejným životním osudem. Našel zalíbení v páchání trestné činnosti a svobodě, kterou život bez domova nabízí. Za vydělané peníze si kupoval jídlo a oblečení. Dvakrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody. Na ulici žil celkem 6 let. Během svého bezdomovectví se David nepokusil vyhledat pomoc, ani mu nebyla nabídnuta. Z ulice se dostal jen díky výkonu trestu odnětí svobody. Mezi důsledky Davidova bezdomovectví lze zařadit špatný stav chrupu, páchání trestných činů podnícených prostředím ulice, opakované výkony trestů odnětí svobody. V neposlední řadě nelze opomenout závislost na pervitinu. David má vůči bezdomovecké komunitě předsudky a nemá bezdomovce rád.

5.3 Shrnutí

1. výzkumná otázka: Jaké jsou příčiny života na ulici?

Z mého šetření vyplývá, že ze všech sedmi případů bylo nejčastější příčinou vzniku bezdomovectví užívání návykových látek. Celkem ve čtyřech případech byla závislost hlavní příčinou propadu na ulici. Čtyři respondenty spojovala závislost, avšak užívané látky se lišily případ od případu. U jednoho dotazovaného se jednalo o závislost na alkoholu, u jiného šlo o pervitin, u dalšího byl zdrojem závislosti heroin a u posledního respondenta šlo o kombinaci různých látek. Příčiny vzniku bezdomovectví u zbylých tří dotazovaných byly rozmanité. V jednom případě byla příčinou smrt manžela, u dalšího respondenta šlo o zklamání se v rodině, kdy musel opustit svou rodinu, neboť v ní byl dotazovaný nešťastný. U posledního respondenta bylo příčinou propadu na ulici selhání role jeho matky, která se o něj nechtěla starat a nechala ho v pouhých čtrnácti letech napospas světu.

2. výzkumná otázka: Jak vypadal život na ulici?

Pro osoby bez střechy nad hlavou je typické, že nemají stálé místo pobytu a bez přestání se pohybují. Tuto skutečnost mi respondenti potvrdili při popisování míst, kde přespávali. Zpravidla jich každý respondent vyjmenoval hned několik. Nejvyužívanějším místem pro nocování byly squaty, ve kterých spalo během života na

ulici celkem pět respondentů. Hromadné dopravní prostředky využili tři dotazovaní. Dva respondenti uvedli jako místo nocování lavičky umístěné na různých místech (v parcích, na náměstích atd.). Ve dvou případech, kdy nedošlo se vznikem bezdomovectví k narušení vztahů s přáteli či známými, přespávali dotazovaní v bytech těchto osob. Dva respondenti uvedli, že nocovali na ubytovnách. Zmíněna byla i další místa využívaná pro nocleh, ale vždy se dané místo objevilo zpravidla jen u jednoho respondenta. Těmito místy byly: katakomby, křoviska, vlaková nádraží, spaní pod mostem, půdy, sklepy a chodby bytových domů či zábavní centrum. Udržování čistoty a hygieny je v prostředí ulice obtížné a všichni respondenti, bez výjimky, potvrdili, že se jejich hygienické návyky s životem na ulici výrazně zhoršily. Co se týče oblékání, v pěti případech si chodili respondenti vyprat své oblečení na různá místa (např. do kontaktního centra) anebo špinavé oblečení vyhodili a koupili si jiné (např. v secondhandu). Ve dvou zbylých případech si chodili dotazovaní práť špinavé oblečení domů ke svým matkám.

Obstarávání obživy je předním tématem při řešení problematiky bezdomovectví. Z mého šetření vyplývá, že v pěti případech si respondenti kupovali jídlo v supermarketech anebo ho tam kradli. Ve zbylých dvou případech se jeden dotazovaný stravoval ve své práci a ve druhém případě se respondentka stravovala u své matky. Ve všech sedmi případech šlo opět o kombinaci různých způsobů obstarávání obživy, vždy s ohledem na aktuální situaci. S obstaráváním obživy úzce souvisí získávání finančních prostředků v prostředí ulice. V šesti případech bylo zdrojem získávání peněz páchání kriminální činnosti. Z toho ve čtyřech případech šlo o kriminální činnost spojenou s ilegální distribucí drog, ve zbylých dvou případech šlo o majetkovou trestnou činnost. Vymyká se jeden případ, kdy respondent chodil do zaměstnání, ve kterém si vydělával peníze na obstarání základních potřeb. Během mého zkoumání mě rovněž zajímalo, zda respondenti užívali v prostředí ulice drogy či alkohol. Ve všech sedmi případech mi bylo potvrzeno, že ulice dokonce zvýšila konzumaci alkoholu či jiných návykových látek (např. pervitin, heroin, subutex). Jen jeden ze sedmi respondentů byl závislý na alkoholu.

Další zkoumanou oblastí v mém výzkumu bylo, zda se respondenti chtěli připojit v prostředí ulice k lidem se stejným životním osudem, anebo preferovali život o samotě. Z mého šetření vyplývá, že ze všech sedmi případů se jen dva dotazovaní připojili ke

komunitě lidí se stejným životním stylem. Ve zbylých pěti případech chtěli respondenti žít raději sami a nevyhledávali kontakt s jinými bezdomovci. V rámci mého šetření jsem chtěla taktéž zjistit, zdali se respondenti pokusili v prostředí ulice vyhledat pomoc anebo jim byla nabídnuta např. od neziskové organizace. Ze všech sedmi případů byla pomoc nabídnuta jen jednomu respondentovi a to od jeho kamarádky. Ve dvou případech se dotazovaní snažili vyřešit svou tíživou životní situaci a vyhledali proto pomoc. V jednom případě bylo znemožněno z osobních důvodů vyhledání pomoci, neboť respondentova partnerka pracovala v zařízení napomáhající lidem bez střechy nad hlavou.

3. výzkumná otázka: Jaké jsou důsledky života na ulici?

Z mého šetření vyplývá, že v sedmi případech ulice podpořila vznik závislosti a z toho v šesti případech šlo o závislost na tvrdých drogách a v jednom případě na alkoholu. V důsledku nadměrného užívání návykových látek, které bylo podmíněno prostředím ulice, byli všichni respondenti alespoň jednou hospitalizováni v psychiatrické nemocnici z důvodu léčby závislostí. Z toho čtyři respondenti potvrdili opakovanou hospitalizaci v psychiatrických nemocnicích. V šesti případech podpořilo bezdomovectví jedince v páchání trestné činnosti, které u dvou dotazovaných zapříčinilo opakované výkony trestů odnětí svobody. V rámci mého výzkumu jsem chtěla rovněž zmapovat kvalitu rodinných vztahů, a zda nedošlo k jejich narušení se vznikem bezdomovectví. Ze sedmi dotazovaných čtyři respondenti vypověděli, že ulice velmi významně narušila jejich mezilidské vztahy. Ve dvou případech se jednalo o ztrátu kontaktu s vlastními dětmi, u dalšího respondenta šlo o narušení vztahů s celou rodinou a u čtvrtého respondenta pociťoval jakési vytržení ze společnosti a ztrátu kontaktu s celým systémem.

Dalším záměrem šetření bylo zmapování zdravotních důsledků bezdomovectví. Co se týče zhoršení fyzického stavu, ze sedmi dotazovaných potvrdilo pět respondentů vznik tělesných problémů v důsledku doby strávené na ulici. Zdravotní dopady bezdomovectví se u každého respondenta lišily (např. onemocnění karpálních tunelů, žloutenka typu C, infekční endokarditida), ale u dvou respondentů se objevil špatný stav chrupu. Zhoršení psychického stavu potvrdili čtyři respondenti (např. deprese, maniodepresivní stavy a úzkosti). Tři respondenti se pokusili v prostředí ulice spáchat sebevraždu. Ze sedmi dotazovaných dva respondenti uvedli za důsledek života na ulici

vznik dluhů. V závěru mého šetření mě zajímalo, jestli mají osoby, které si prošly bezdomovectvím předsudky vůči tomuto jevu. Ze sedmi případů má jen jeden respondent předsudky a nemá rád bezdomoveckou komunitu. Z mého šetření vyplývá, že ve všech sedmi případech byla zkušenost s životem na ulici vnímána respondenty jako hrůzný zážitek.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo teoreticky popsat problematiku bezdomovectví, jaké jsou příčiny jeho vzniku, jak vypadá samotný život na ulici a jaké může mít důsledky. Teoretická část bakalářské práce byla rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole byl čtenáři představen samotný pojem bezdomovectví, historie tohoto sociálně patologického jevu a jeho formy. Nechybí ani popsání pojmů úzce spjatých s tímto jevem a genderové rozdíly mezi bezdomovci.

Ve druhé kapitole byly popsány faktory ovlivňující vznik bezdomovectví a nejčastěji se objevující příčiny. Byl zde rovněž popsán proces hledání příčin, který je velmi problematický a současně důležitý, neboť je klíčový pro budování prevence tohoto jevu.

Třetí kapitola se zaměřovala na samotný život na ulici. Rozebíranými oblastmi bylo oblékání a dodržování hygienických návyků, získávání finančních prostředků v prostředí ulice (somrování, žebrání, páchání kriminální činnosti aj.) a místa, kde mohou osoby bez střechy nad hlavou složit hlavu. Tato kapitola je současně doplněna o autorské fotografie pořízené v okolí Havlíčkobrodsko, které ukazují, jak mohou vypadat místa, ve kterých bezdomovci přebývají.

Poslední teoretická kapitola se věnovala možnostem pomoci a prevenci. V České republice funguje systém sociálních služeb, v rámci kterého jsou osobám bez střechy nad hlavou nabízeny služby pobytové, ambulantní a terénní. Fungování, výhody a nevýhody tohoto systému jsou popsány právě v této kapitole. Zároveň je v této kapitole čtenáři představen tzv. víceúrovňový model sociálního začleňování bezdomovců, který má zajistit prostupnost a návaznost služeb poskytovaných bezdomovcům. V rámci této kapitoly jsou také charakterizovány dvě významné organizace, pomáhající osobám bez střechy nad hlavou, a to sice Armáda spásy a nezisková organizace Naděje. Vzhledem ke skutečnosti, že je bezdomovectví vnímáno společností jako nežádoucí jev, podstatnou součástí této práce bylo pojednání o prevenci. Stejně jako tomu je u jiných sociálně patologických jevů, i vzniku bezdomovectví se dá předejít. V této části jsou zahrnuty všechny druhy prevence: primární, sekundární i terciální.

Cílem empirické části bylo zmapovat příčiny a důsledky života na ulici a popsat, jak může vypadat život bezdomovce. Výzkumné šetření probíhalo metodou polostrukturovaného rozhovoru a výzkumné otázky byly zodpovězeny. Výpovědi respondentů doplnily teoretickou část práce o cenné informace.

Při zjišťování příčin vzniku bezdomovectví bylo nejčastější příčinou užívání různých návykových látek. U některých respondentů sehrály roli při propadu na ulici sociální faktory (smrt manžela, zklamání v rodině, selhání role matky). Všichni respondenti popsali život na ulici jako velmi obtížný. Člověk na ulici je neustále v pohybu, často střídá místa na přespání z různých důvodů a získávání finančních prostředků k zajištění nejnutnějších životních potřeb, často osoby bez přístřeší nutí k páchání trestné činnosti. Všichni dotazovaní, bez výjimky, zvýšili dávky užívaných drog, protože se jim tak život v prostředí ulice začal zdát hezčím místem na žití. Všichni respondenti hodnotili své bezdomovectví jako velmi obtížnou a traumatizující zkušenost, která měla mnoho dopadů na jejich další život. Když byly respondentům položeny otázky týkající se důsledků, vyjmenovaly velké množství dopadů. Bezdomovectví mělo nejčastěji vliv na jejich zdraví, ať už fyzické či psychické. Všichni, do jednoho, jsou závislí na drogách či alkoholu. Opakované výkony trestů odnětí svobody a hospitalizace v psychiatrických zařízeních se rovněž často opakovaly jako důsledky. Zmiňované bylo také narušení mezilidských vztahů a vytržení ze společnosti. Kromě jednoho respondenta, všichni z důvodu zkušenosti s bezdomovectvím nemají v současné době předsudky vůči bezdomovecké komunitě.

Co se týče přínosu, bakalářská práce může poskytnout hlubší porozumění problematice bezdomovectví všem lidem z řad široké veřejnosti, které tato problematika zajímá. Širší rozhled v teoretické části práce poskytuje čtenáři, spolu s autentickými fotografiemi, bohatý text, ve kterém nalezne vše potřebné pro porozumění danému tématu. Současně může být práce zžitkována jako jakási příručka při hledání možností pomoci a prevence, při řešení krizové životní situace. Hlavní limity této bakalářské práce, ale především provedeného šetření, spočívají v tom, že jednotlivé závěry nelze vztáhnout na celou bezdomoveckou populaci z důvodu zvolení kvalitativního výzkumu, který je charakteristický malým vzorkem respondentů a také z důvodu, že příčiny, život na ulici a důsledky nelze předvídat a u každého jsou rozdílné.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče, 1. díl*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. 240 s. ISBN 978-80-247-5147-4.

BALÁŠ, Ondřej a kolektiv. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství: Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Brno: Centrum sociálních služeb, 2010. 78 s. ISBN 978-80-254-9015-0.

BRUNTÁLOVÁ, Miriam. *Bezdomovectví v Praze se zaměřením na sociální svět lidí bez domova*. Praha, 2001. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd.

ČELEDOVÁ, Libuše, ČEVELA, Rostislav. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. 126 s. ISBN 978-80-247-3213-8.

FITZPATRICK, Suzanne; KEMP, Peter; KLINKER, Susanne. *Bezdomovství: Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. 96 s. ISBN 80-86625-15-X.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny šílenství: Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. 212 s. ISBN 80-7106-085-2.

GEISSELOVÁ, Eli; HODAČ, Tomáš; VÁŇOVÁ, Viviana. *Mít přehled: Průvodce informačními a poradenskými službami pro mládež v ČR*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2012. 252 s. ISBN 978-80-87449-02-8.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.

HACAPERKOVÁ, D. *Sociální politika*, 2003, roč. 29, s. 16. ISSN 0049-0962.

HAVLÍK, Tony. *Homeless Guide: Jak přežít na ulici a užít si to*. Praha: Albatros Media a.s., 2021. 253 s. ISBN 978-80-265-0885-4.

HAYCOCK, Kate. *Shelter*. Hove: Wayland, 1993. 48 s. ISBN 0750206411.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

- HOSÁK, Ladislav; HRDLIČKA, Michal; LIBIGER, Jan a kolektiv. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015. 648 s. ISBN 978-80-246-2998-8.
- HRADECKÁ, Vlastimila; HRADECKÝ, Ilja. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: občanské sdružení Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
- HRADECKÝ, Ilja a kolektiv. *Co znamená pro společnost bezdomovectví? Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice*. Sborník. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. 158 s. ISBN 978-80-7421-094-5.
- JANEBOVÁ, Radka. Gender aspekty v sociální práci s rizikovou mládeží: *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 52-66 s.
- KAHOUN, Vilém a kolektiv. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II*. Praha: Triton, 2007. 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.
- KALINA, Kamil a kolektiv. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-7010-9.
- KLIMENT, Pavel, DOČEKAL, Vít. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 122 s. ISBN 978-80-244-5007-0.
- KOCMÁNKOVÁ, D.; PĚNKAVA, P. *Expertiza o situaci osob bez přístřeší a ostatních zranitelných skupin v hl. m. Praze: monitoring Národního akčního plánu sociálního začleňování 2006-2009*. Praha: Praha, 2007. 56 s. ISBN 978-80-7421-080-8
- KOZÁKOVÁ, Jana. „Bezdomovství“ – specifická forma bydlení a životního stylu. *Geografické rozhledy*. Hradec Králové. 1997-1998, 3.
- KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*, 4. vydání. Praha: ASPI a.s., 2007. 505 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- LUX, Martin; MIKESZOVÁ, Martina; SUNEGA, Petr. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením - mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
- MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: V kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. 176 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MARKSOVÁ, Michaela; JERMANOVÁ, Jaroslava; HANZLÍKOVÁ, Jana. *Sborník z konference: Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. 121 s. ISBN 978-80-7421-094-5.

MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2011. 200 s. ISBN 978-80-262-0041-3.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla (eds.). *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. 317 s. ISBN 978-80-7367-002-3.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. 58 s. ISBN 978-80-7421-072-3.

NEDĚLNÍKOVÁ, Dana; POLÁČKOVÁ, Lýdia. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 201 s.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2005. 256 s. ISBN 80-7178-831-7.

NEŠPOR, Zdeněk; VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha: Karolinum, 2016. 656 s. ISBN 978-80-246-3315-2.

PĚNKAVA, Pavel. *Výchovně vzdělávací prvek v sociální práci s cílovou skupinou osob bez přístřeší*. Praha, 2010. 145 s. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Kristina Koldinská.

PRŮDKOVÁ, Táňa; NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

PRUDKÝ, Libor; ŠMÍDOVÁ, Michaela. *Kudy ke dnu – Analýza charakteristik klientů Naděje*. Praha: Socioklub, 2010. 135 s. ISBN 978-80-86140-68-1.

SCHWARZOVÁ, Gabriela. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, Oldřich., KOLÁČKOVÁ, Jana., KODYMOVÁ, Pavla. (eds.). *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-0.

SKOVAJSA, Marek. *Občanský sektor*. Praha: Portál, 2010. 376 s. ISBN 978-80-7367-681-0.

ŠILHAVÁ, Dana. *Prague Beggars like New York Cabbies?* Prague, 2008. 38 s. Bachelor thesis. University of economics in Prague. Faculty of Economics and public administrativ. Thesis supervisor Ladislav Novák.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta: Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy. *Kriminalistika* 4/2009, str. 265-277. Praha: MVČR, ISSN 1210-9150.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta; LUPTÁKOVÁ, Marina; KOPOLDOVÁ, Bedřiška. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 110 s. ISBN 978-80-7338-069-4.

ŠUPKOVÁ, Danuše. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. 62 s. ISBN 978-80-247-2245-0.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

VACÍNOVÁ, Tereza. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006. 141 s. ISBN 80-7044-769-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2012. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie; CSÉMY, Ladislav; MAREK, Jakub. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. 338 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, Marie; MAREK, Jakub; CSÉMY, Ladislav. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2018. 303 s. ISBN 978-80-246-4054-9.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: Krize v životě člověka*. Praha: Portál, 2009. 544 s. ISBN: 80-7367-342-8.

Elektronické zdroje

Armáda spásy [online]. Praha: Armáda spásy V České republice, 2016 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/>.

BANDIT, Rad. Šílenství bez domova [online]. In: *Nový prostor*, 2013, 426 s. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://novyprostor.cz/clanky/426/silenstvi-bez-domova>.

EDGAR, B. 2009. *European Review of Statistics on Homelessness* [online]. Brussels: Feantsa. [cit. 2022-01-01]. Available from: <https://www.feantsa.org/en>.

FEANTSA. *ETHOS – Typology on Homelessness and Housing Exclusion* [online] 2016. [cit. 2022-01-01]. Available from: <https://www.feantsa.org/en>.

FITZPATRICKOVÁ, Suzanne; PAWSON, Hal; BRAMLEY, Glen; WILCOX, Steve; WATTS, Beth. *The homelessness monitor: England 2016* [online]. London: Crisis, 2016. 18 s. [cit. 2022-03-09]. ISBN 978-1-78519-026-1. Available from: https://www.crisis.org.uk/media/236829/the_homelessness_monitor_england_2016_es.pdf.

GREENE, Jody; ENNETT, Susan; RINGWALT, Christopher. Prevalence and Correlates of Survival Sex Among Runaway and Homeless Youth. In: *American Journal of Public Health* [online]. 1999, 89 s. [cit. 2022-01-02]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1508758/pdf/amjph00009-0102.pdf>.

HECZKOVÁ, Eduarda. Bezdomovci a my. In: *Getsemany* [online]. 2001 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/292>.

JELÍNKOVÁ, Ivana; VAŠUTOVÁ, Lenka. Neviditelní bezdomovci. In: *Sociální služby* [online]. 2017, 38 -39 s. Dostupné z: <https://www.socialnisluzby.eu/ckfinder/userfiles/files/Neviditeln%C3%AD%20bezdomovci.pdf>.

KINKOR, Ondřej. Squat, ateliéry, demolice. Co bude s nákladovým nádražím na Žižkově? In: *iDNES.cz* [online]. 2011 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/bydleni/stavba/nakladove-nadrazi-zizkov.A110210_153230_reality_bdp_web.

LOPEZ, Jamie. Lancashire dealer who start selling drugs after becoming homeless. In: *LancsLive* [online]. 2020 [cit. 2022-01-02]. Available from: <https://www.lancs.live/news/lancashire-news/lancashire-dealer-who-start-selling-19477750>.

MAKOVCOVÁ, Kristýna. Když se otevře brána vězení [online]. In: *Ministerstvo vnitra České republiky*, 2010 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/kdyz-se-otevire-brana-vezeni.aspx>.

MARTIJN, Claudine; SHARPE, Louise. Pathways to Youth Homelessness. In: *Social science and medicine* [online]. 2006, vol. 62, no. 1, pp. 1 – 12 [cit. 2022-03-09]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/7759247_Pathways_to_Youth_Homelessness.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. 50 s. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/strategiepz2020.pdf/a666485c-355f-3d35-4fe7-0692661e271a?fbclid=IwAR2IyoXxr9uZOAeJumvyuY1oUtn5pSVS4qFSzVH9Kyh0ayxexJzGZTA8gC8>.

MODES, Jakub. Co je to bezdomovectví [online]. In: *azylaky.cz*, 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://azylaky.cz/co-je-to-bezdomovectvi/>.

Naděje [online]. Praha: Naděje, 2013 – 2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/>.

NAEH. 2012. *Changes in the HUD Definition of „Homeless“* [online] 2012. [cit. 2022-01-01]. Available from: <https://endhomelessness.org/>.

PECH, Pavel. Radek: Život na ulici mi vyhovuje. In: *Most k naději* [online]. 2011 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <http://www.mostknadeji.eu/liberecky-kraj/clanek/na-ulici-je-dobre/>.

Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod [online]. Havlíčkův Brod: Antee s.r.o, 2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.pnhb.cz/>.

QUINN, Mattie. 'It's the New Form of Affordable Housing': More People Are Living in Their Cars. In: *Governing: The future of states and localities* [online]. 2018 [cit. 2022-01-02]. Available from: <https://www.governing.com/archive/gov-homeless-shelter-car.html>.

Spektrum zdraví. Nemoc zvaná gamblerství – jak se projevuje a jak ji léčit [online]. In: *Spektrum zdraví*, 2017 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.spektrumzdravi.cz/rozvoj-osobnosti/rozvoj-osobnosti-nemoc-zvana-gamblerstvi-jak-se-projevuje-a-jak-ji-lecit>.

VANGEEEST, Jonathan; JOHNSON, Timothy. Substance Abuse and Homelessness: Direct or Indirect Effect? In: *National Library of Medicine* [online]. 2002 [cit. 2022-01-02]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12377422/>.

VAŠÁT, Petr. Mezi rezistencí a adaptací: každodenní praxe třídy nejchudších. In: *Sociologický časopis* [online]. 2012, 247-283 s. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/mezi-rezistenci-adaptaci-kazdodenni-praxe-tridy-nejchudsich>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Constitution. *World Health Organization* [online]. 1946. Available from: <https://www.who.int/about/governance/constitution>.

Legislativa

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=z%C3%A1kon+%C4%8D.+108%2F2006+Sb.%2C+ve+zn%C4%9Bn%C3%AD+pozd%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADch+p%C5%99edpis%C5%AF>.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995->

117?text=%C4%8D.+117%2F1995+Sb.%2C+o+st%C3%A1tn%C3%AD+soci%C3%A1ln%C3%AD+podpo%C5%99e.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372?text=%C4%8C.+372%2F2011+Sb.%2C+o+zdravotn%C3%ADch+slu%C5%BEb%C3%A1ch+a+podm%C3%ADnk%C3%A1ch+jejich+poskytov%C3%A1n%C3%AD>.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111?text=%C4%8D.+111%2F2006+Sb.%2C+o+pomoci+v+hmotn%C3%A9+nouzi>.

Ostatní

[Přívěs plný nashromážděných věcí]. In: fotogalerie autorky. Pořízeno: 1. 2. 2022.

[Přívěs v blízkosti železniční dráhy]. In: fotogalerie autorky. Pořízeno: 1. 2. 2022.

[Squat v nádražním domku]. In: fotogalerie autorky. Pořízeno: 5. 3. 2022.

[Vnitřní prostory squatu v nádražním domku]. In: fotogalerie autorky. Pořízeno: 5. 3. 2022.

LITTERA, Ondřej. [Bezdomovec žijící ve svém autě]. In: MAFRA [online]. 1. 4. 2010 [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/bydleni/na-navsteve/prisel-o-dum-proto-pres-rok-zije-v-aute-podivin-ale-jine-bydleni-odmita.A100331_111821_dum_osobnosti_web.

Seznam obrázků

Obr. 1 – Přívěs v blízkosti železniční dráhy (z fotogalerie autorky, 2022).....	40
Obr. 2 – Přívěs plný nashromážděných věcí (z fotogalerie autorky, 2022).....	40
Obr. 3 – Squat v nádražním domku (z fotogalerie autorky, 2022)	42
Obr. 4 – Vnitřní prostory squatu v nádražním domku (z fotogalerie autorky, 2022)	42
Obr. 5 – Bezdomovec žijící ve svém autě (z fotogalerie autorky, 2022).....	43

Seznam příloh

Příloha A: Vzor polostrukturovaného rozhovoru

Příloha B: Přepis rozhovoru s Kateřinou

Příloha C: Přepis rozhovoru s Lubošem

Příloha D: Přepis rozhovoru s Tomášem

Příloha E: Přepis rozhovoru s Jakubem

Příloha F: Přepis rozhovoru s Martinem

Příloha G: Přepis rozhovoru s Romanem

Příloha H: Přepis rozhovoru s Davidem

Přílohy

Příloha A: Vzor polostrukturovaného rozhovoru

Polostrukturovaný rozhovor jsem se rozhodla rozdělit do 3 kategorií:

1. Kategorie: příčiny života na ulici
2. Kategorie: život na ulici
3. Kategorie: důsledky bezdomovectví

1. Kategorie: příčiny života na ulici

Představím se a řeknu, čeho se bude týkat má práce a základní informace o ní. Oznámím, že bude rozhovor nahráván a zeptám se, zda s tím respondent souhlasí. Poprosím respondenta, zda by mi mohl odpovědět na několik základních otázek (pohlaví, věk, vzdělání). Budou následovat otázky týkající se první kategorie – tzn. příčin života na ulici.

Otázka č. 1: Můžete mi vyprávět svůj životní příběh předtím, než jste se ocitl/a na ulici, prosím?

Otázka č. 2: Co si myslíte, že byl hlavní důvod, že jste se dostal/a na ulici?

2. Kategorie: život na ulici

Pomocí otázek v této kategorii chci zjistit, jak vypadal respondentův život na ulici - jaké byly jeho počátky, jak rychle se respondent přizpůsobil životu na ulici. Zajímá mě rovněž, jak si obstarával základní lidské potřeby, tzn., kde přespával, jak si sháněl jídlo atd. Rovněž bych chtěla zjistit, zda se respondent snažil vyhledat pomoc anebo mu byla nabídnuta například od nějaké organizace. Otázkami v této kategorii bych zkrátka chtěla zmapovat respondentův životní styl v prostředí ulice.

Otázka č. 3: Jak vypadaly počátky vašeho života na ulici?

Otázka č. 4: Kde jste žil/a? Kde jste přespával/a?

Otázka č. 5: Jak jste se oblékal/a? Kde jste sháněl/a oblečení?

Otázka č. 6: Kde a jakým způsobem jste sháněl/a jídlo?

Otázka č. 7: Můžete mi, prosím, popsat, jak vypadal Váš běžný den.

Otázka č. 8: Žil/a jste na ulici sám/sama nebo jste se připojil/a ke komunitě lidí se stejným životním stylem?

Otázka č. 9: Snažil/a jste se vyhledat pomoc? Vyřešit svou životní situaci?

Otázka č. 10: Byla Vám nabídnuta pomoc? (např. organizace, sociální služby)

3. kategorie: Důsledky života na ulici

Otázky poslední kategorie se týkají důsledků, které přišly s respondentovou zkušeností s bezdomovectvím. Chtěla bych zjistit, jak vypadá současný životní styl respondenta a zda si respondent uvědomuje, jaké důsledky ulice zanechala například na jeho zdravotním stavu či jakým způsobem poznamenala jeho sociální život. Na závěr bych se chtěla zaměřit na to, jak vnímají respondenti bezdomovectví, když si jím prošli.

Otázka č. 11: Jak dlouho jste žil/a na ulici?

Otázka č. 12: Jak jste se dostal/a z ulice?

Otázka č. 13: Jaké důsledky má vaše zkušenost s životem bez domova na váš současný život?

Otázka č. 14: Měl život na ulici vliv na váš zdravotní stav?

Otázka č. 15: Můžete mi, prosím, říct, jak vypadá vaše současná situace?

Otázka č. 16: Jak dlouho jste hospitalizován/a v Psychiatrické nemocnici v Havlíčkově Brodě?

Otázka č. 17: Nastoupil/a jste se sem dobrovolně?

Otázka č. 18: Jaké výsledky očekáváte od léčby?

Otázka č. 19: Jak nahlížíte na bezdomovectví z pozice člověka, který na ulici část života prožil?

Následuje poděkování za možnost vést s respondentem rozhovor. Nabídnu možnost nahlédnutí do výsledků výzkumu. Rozloučím se.

Příloha B: Přepis rozhovoru s Kateřinou

doba trvání rozhovoru: 13:02 minut

Tazatelka: Mohla byste mi říct, jak vypadal Váš život před tím, než jste se dostala na ulici?

Kateřina: Já jsem měla rodinu, měla jsem manžela a syna mám dvacetiletýho. Jenomže před dvěma rokama se mi zabil manžel a mě to prostě dostalo do takový situace, že mi to bylo jakoby náh tak všechno jedno. Kromě syna teda. Syn ten měl všechno, byl zabezpečenej. Měl úplně všechno, co chtěl.

Tazatelka: A co se týče rodiny, ve které jste vyrůstala. Pocházíte z úplné rodiny?

Kateřina: Ano.

Tazatelka: Máte sourozence?

Kateřina: Mám bráchu.

Tazatelka: Byly ve Vaší rodině nějaké problémy, když jste vyrůstala?

Kateřina: Byly no.

Tazatelka: Nemusíme se o tom dále bavit, pokud nechcete...

Kateřina: Nechci no.

Tazatelka: Hlavním důvodem, proč jste se tedy dostala na ulici, byla smrt Vašeho manžela?

Kateřina: Jo.

Tazatelka: Dobře. Teď se tedy přesuneme na otázky týkající se života na ulici. Můžete mi, prosím, říct jak vypadaly samotné počátky na ulici?

Kateřina: No hrozný jako. To jsem neměla, kde spát, neměla jsem, co jíst. Takže jsem spala po různých křovích a různě tak. Na jídlo jsem chodila k mámě většinou. No ale jako hrozný no.

Tazatelka: Se synem jste byla v kontaktu?

Kateřina: Jo. My jsme se vídali každěj den, takže to bylo jediný pozitivum na těch mejch dnech.

Tazatelka: A užívala jste nějaké drogy?

Kateřina: Jo.

Tazatelka: Jaké?

Kateřina: Subutex. To je jako heroin. A tak.

Tazatelka: Dobře. Dále by mě zajímalo, kde jste přespávala. Vy už jste to částečně načala.

Kateřina: Jo, po různých křovích, po různých prostě opuštěnejch barácích a tak.

Tazatelka: Dobře. Dále by mě zajímalo, jak jste se oblékala, kde jste sháněla oblečení?

Kateřina: No já jsem chodila k mámě, máma mi prala. To jsem měla jako docela na to štěstí, protože jinak bych byla úplně... To bych jako nevěděla co s tím. Takže máma mi prala, máma mi vařila. Občas mi dala nějaký peníze, když jsem měla třeba navíc ještě nebo tak. No hroznej život, to se nedá popsat.

Tazatelka: Rozumím. Vy jste zmínila, že jste teda chodila na jídlo ke své matce, ale mě by zajímalo, jak jste si sháněla jídlo jinak?

Kateřina: Jo, kupovala jsem si svoje jídlo.

Tazatelka: A jak jste si vydělávala peníze?

Kateřina: Tak různě. Já jsem většinou kradla auta, pak jsem za to dva roky byla zavřená. Takže já jsem měla peníze z těch aut docela velký no.

Tazatelka: Hm, dobře. A jak probíhá taková krádež auta, jestli se můžu zeptat? Teď jsem si představila, jak to vypadá ve filmech. Ale to tak asi nefunguje i ve skutečnosti, ne?

Kateřina a tazatelka: (smích)

Kateřina: No tam jsou takový drátky a to se nastartuje.

Tazatelka: Aha, tak to jo.

Kateřina: Jako není to až takhle jednoduchý. Ale tak zhruba.

Tazatelka: A za to jste tedy byla odsouzená do výkonu trestu?

Kateřina: Jo.

Tazatelka: Na dva roky jste říkala, že?

Kateřina: Jo.

Tazatelka: U žen, které se dostanou na ulici je častým zdrojem peněz prostituce...

Kateřina: Ne vůbec. Ne! Ne! Ne!

Tazatelka: Rozumím, že může být tato otázka nepříjemná...

Kateřina: Jde o to, že já s tím zkušenost nemám, jo... Já jsem se tomuhle vyvarovávala. Tohle bych nikdy neudělala. To už je taková pro mě... jak to mám říct... už pod hranicí prostě pro mě.

Tazatelka: V pořádku. Já se na to potřebovala zeptat, protože je to u žen časté. Tak se omlouvám, jestli...

Kateřina: V pohodě. Jasný, já to chápu. Já s tím ale zkušenost nemám.

Tazatelka: Dále by mě zajímalo, jestli jste žila na ulici sama anebo jste se připojila k nějaké komunitě lidí?

Kateřina: Nene, sama. Ale jako měla jsem partu, kam jsem chodila... Byli to kluci všecho. Ale že bych s nima jako spala nebo tak... To fakt ne. Přes den jsem se s nima viděla, nebo na jídle třeba. Ale jen tak no...

Tazatelka: A setkala jste se během pobytu na ulici i s dalšími ženami bezdomovkyněmi?

Kateřina: Ne, vůbec.

Tazatelka: Dobře. Mohla byste mi teď popsat nějaký Váš běžný den z období, kdy jste žila na ulici?

Kateřina: No, tak ráno jsem vstala. Musela jsem si najít auto, který prostě bude vhodný na prodej, který se prostě shání. To jsem musela najít ten typ toho auta a tu značku vlastně. To jsem našla během dopoledne. Odpoledne jsem to auto udělala. Odvezla jsem ho. Na večír jsem měla peníze, takže jsem si šla sehnat subutexy, co jsem potřebovala. No a bylo tak deset nebo jedenáct hodin a potřebovala jsem si sehnat, kde budu spát žejo a takovýchle věci. Takže jsem si sehnala bydlení, místo na přespání a šla jsem si lehnout. A takhle to bylo každé den.

Tazatelka: Hm. A snažila jste se vyhledat pomoc během toho života na ulici?

Kateřina: Ani ne.

Tazatelka: Hm. Vám to vyhovovalo ten životní styl?

Kateřina: Nevyhovovalo. Ale tak nějak jak mi to bylo prostě všechno jedno, tak mi to nějak zaplnilo ten celý den takovým stylem, že jsem na něj nemyslela. Že prostě jsem měla v hlavě jen to, abych se postarala sama o sebe. Synovi abych dovezla peníze, aby měl. A nějak mě to prostě nutilo přemýšlet nad manželem.

Tazatelka: Rozumím. A i když jste se Vy sama nesnažila vyřešit tu svojí životní situaci, byla Vám nabídnuta pomoc například od nějaké organizace?

Kateřina: Ne.

Tazatelka: Ani Vaše matka se Vám nesnažila pomoci?

Kateřina: Ne.

Tazatelka: Dobře. Teď bych se chtěla zaměřit na otázky týkající se důsledků života na ulici. Můžete mi říct, prosím, jak dlouho jste na ulici žila?

Kateřina: Asi půl roku nebo tak nějak.

Tazatelka: Jak jste se z ulice dostala?

Kateřina: No, řekla jsem si, že už to stačí. To bylo potom, co mě zavřeli. Tak mě vlastně rovnou z ulice zavřeli. Takže jsem si vodseděla ty dva roky. Pustili mě a šla jsem normálně hned domů.

Tazatelka: A jestli se mohu zeptat, v jaké věznici jste byla?

Kateřina: Hm. Ve Světlý nad Sázavou.

Tazatelka: A jak vnímáte ten pobyt tam?

Kateřina: Jako, takový jako... Já jsem to brala tak, že to mám za trest prostě no. Byly to prostě šílený dny tam. Všechno bylo hrozně dlouhý. Buzerace je tam hrozná. Prostě šílený a nepřeju to nikomu.

Tazatelka: A mohu se zeptat, co myslíte tou buzerací?

Kateřina: Bachařky se tam prostě povyšujou. Třeba tam nadávaly cikánkám, že jsou černý a takový věci.

Tazatelka: Dobře, děkuji. Potom by mě zajímalo, jaké důsledky má ta Vaše zkušenost s bezdomovectvím na Váš současný stav?

Kateřina: Mám žloutenku céčkovou a infekční endokarditidu. A tak nějak závislost na opiátech no.

Tazatelka: Ovlivnila ulice nějakým způsobem Vaše psychické zdraví?

Kateřina: To mám v pořádku, naštěstí. To mě ulice nijak nezasáhla. To jsem úplně v pořádku.

Tazatelka: Dobře. Dále by mě zajímalo, jak dlouho jste tu hospitalizovaná?

Kateřina: 10 dní.

Tazatelka: A budete tu jak dlouho?

Kateřina: Mezi svátkama bych měla jít domů.

Tazatelka: A domů znamená kam?

Kateřina: Zpátky do Tisvic.

Tazatelka: Za Vaší matkou?

Kateřina: Ne, tam mám barák rodinnej.

Tazatelka: Takže tady neexistuje možnost, že byste se chtěla vrátit za matkou?

Kateřina: Ne, vůbec. To už nechci opakovat tohleto. To vopravdu ne.

Tazatelka: Chápu. Dále bych se chtěla zeptat, sem jste nastoupila dobrovolně?

Kateřina: Ne to ne.

Tazatelka: Takže Vám to bylo nařizeno soudem?

Kateřina: Jo.

Tazatelka: A jaké výsledky očekáváte od téhle léčby?

Kateřina: Jako žádný. Já jsem tady de facto zbytečně, se dá říct.

Tazatelka: Vy si nemyslíte, že Vám tu mohou pomoci? Jste tu kvůli léčbě Vaší závislosti, ne?

Kateřina: Ne. Já jsem týden ležela doma a ani jsem nevylezla z postele a ani jsem se nezvedala na jídlo nebo tak. Tak syn dostal strach a zavolal záchranku a ta mě dovezla sem.

Tazatelka: Aha. A vy už tedy nejste aktivní uživatelkou drog?

Kateřina: Akorát toho subutexu.

Tazatelka: Aha.

Kateřina: Ale to píše psychiatr. To je jakoby, jak to mám říct... To je jakoby náhražka heroinu, ale jsou to léky. Že vlastně je to prášek a já ho mám třeba na čtyři dny. Ten jeden prášek, jo. Ale jak to mám říct... Ono to jakoby zažene tu krizi, že nemám chuť na ten heroin. A je mi prostě dobře. Nemám prostě známky toho, že jsem závislá a tak no.

Tazatelka: Hm. Dále by mě zajímalo, jak vnímáte bezdomovectví z pohledu člověka, který si ulicí prošel?

Kateřina: Jako mělo by se těm lidem nějak pomoci rozhodně, bych řekla. Že třeba azylových domů je málo nebo tak.

Tazatelka: Hm.

Kateřina: Třeba v Kolíně. Kolín je docela velký město dá se říct a máme tam jen jeden azylový dům, kterej má čtyři byty. Takže to je jako prostě... Mi to přijde prostě úplně nefér. Protože ty, co jsou na ulici, tak nemají kam jít prostě. Oni Vám řeknou, jděte na azylák, ale jak máte jít na azylák, když je jeden azylák pro celej okres.

Tazatelka: Takže vy na to bezdomovectví nepohlížíte negativně?

Kateřina: Určitě ne. Nemám předsudky vůči tomu.

Tazatelka: Dobře. Děkuji.

Příloha C: **Přepis rozhovoru s Lubošem**

doba trvání rozhovoru: 18:05 minut

Tazatelka: Tak tedy začněme. Nejdříve bych Vás chtěla poprosit, zda byste mi mohl popsat Váš život před tím, než jste se dostal na ulici?

Luboš: Jo. Tak já jsem vyrůstal víceméně s mamkou jenom. Tátu jsem víceméně nepoznal vlastního. Pak tam byli nějaký otčimové nebo jeden... Jo, ale nemyslím si, že bych měl nějak problematický dětství. Mamka nás určitě vychovávala hezky, ale postupem času jsme se stěhovali a stěhovali, až jsme se přestěhovali do jedny vesničky, kde jsem se chytl asi takový špatný party. A víceméně jsme začali experimentovat s drogama a tak dále a tak dále. Až jsem vlastně zůstal u heroinu a víceméně jsem postupně ztratil práci. Tohleto a támhleto. No, ve finále jsem se vrátil k mamce, ale jednou mi prostě v džínách našla zástavní smlouvu od nějakýho zlata. A nevěděla, jak s tím naložit. A tak mě prostě vyhodila na ulici.

Tazatelka: Hm, hm. Dobře. Pokud bych se mohla vrátit ještě k té fázi, kdy jste experimentovali s těmi drogami, můžete mi některé vyjmenovat, prosím? Nebo mi říct, čím jste třeba začínali. Většinou mladí lidé začínají marihuanou...

Luboš: Tak určitě marihuana. Pak houbičky – lysohlávky. Pervitin samozřejmě. Pak nějaký extáze taky, žejo. No a to asi bude tak ňák všechno.

Tazatelka: Dobrý, děkuji. To mi stačí. Kdybyste mi mohl tedy vypíchnout jeden hlavní důvod, proč jste se dostal na ulici, jaký by to byl?

Luboš: Tak hlavní příčina bylo to, že jsem přišel o práci a postupem času i o nějaký to zázemí doma. Začal jsem krást, abych měl na ty drogy a víceméně se celej můj život otočil. Já jsem do té doby fungoval, ale ten heroin mě prostě tak semlel, že jsem to už nezvládl. Takže, díky tomu heroinu jsem skončil na ulici, no. To braní a shánění peněz na to, to mi zabralo spoustu času a bylo s tím spojeno spoustu problémů... Takže tak.

Tazatelka: Hm, hm. Dobře, děkuji. To mi stačí k těm příčinám.

Luboš: Jo, tak super.

Tazatelka: Teď bych se svými otázkami chtěla zaměřit na samotný život na ulici. Vzpomínáte si, jak vypadaly ty počátky toho života na ulici?

Luboš: Jo, ty počátky... To si pamatuju, že jsem si sbalil bágel doma, v práci jsem ho měl tak nák sbalenej, protože jsem tak nák pendloval mezi Prahou a Čáslaví furt, dá se říct. Ale ty začátky... No jako, já jsem tak nějak nevěděl. Mě bylo tehdy třiatdvacet let, tak jsem samozřejmě spal v tramvajích, jo... A jezdil jsem celou noc v tramvaji. Když bylo hezký počasí, tak jsem si přichrápl i na lavičce. No a to se táhlo... tak plácnu, třeba měsíc. Pak jsem jeden čas spal asi u kamaráda v nějakým squatu. No, to asi jako ani nebyl squat, to se nedá říct. Ale tam to nějak nešlo postupně. Pak mi nějaký kamarád sehnal nějaký katakomby kousek od Staroměstského náměstí nebo nějaký sklepy... Ale spíš to byly katakomby, vypadaly tak. Tam jsem vlastně spal taky tak... no tam jsem přežíval vlastně nejvíc z toho času, kdy jsem na té ulici vlastně byl. No, nějaký ty tři nebo čtyři měsíce asi. Samozřejmě ale bez nějakýho toho sociálního zázemí a no prostě... Ve sklepech no prostě, na zemi a nazdar no.

Tazatelka: A mohl byste mi, prosím, popsat, jak jste spal? To jste měl nějaký molitan?

Luboš: Jo, to jsem měl papírový krabice a nákou deku si pamatuju.

Tazatelka: Dobře, děkuji. Protože jste zmínil, že Vám v té době, kdy jste pobýval na ulici, bylo třiatdvacet let, tak by mě zajímalo, jestli jste nějakým způsobem řešil svou vizáž anebo jste to neřešil?

Luboš: Samozřejmě mi to nebylo jedno, jo. V té době jsem věděl, že jsem v háji úplně a sháněl jsem různé léčky jo. Takže během té doby, co jsem byl na té ulici, vím, že jsem párkrát zkoušel detox tady v Jihlavě, ale tam jsem to po čtrnácti dnech zabalil, protože jsem si myslel, že jsem v pohodě a vrátil jsem se do Čáslavi a myslel jsem si, že to bude dobrý, ale nebylo no. Samozřejmě jsem si hned vzal heroin a zase se to opakovalo. Pak jsem zkoušel ještě Apolináře v Praze, ale tam mě taky nák vyhodili, už ani nevím proč. A ještě jsem zkoušel, no... Prostě já jsem s tím samozřejmě chtěl něco dělat, ale bohužel vždycky jsem se vrátil k tomu heroinu a zase jsem se vrátil prostě úplně zpátky tam, kde jsem prostě byl.

Tazatelka: Hm, hm. Dobře. Ta moje otázka spíš byla směřovaná na Vaše oblékání.

Luboš: Jo, takhle. Jojojo. To jsem měl našťestí štěstí, že vlastně mamka nade mnou úplně nezanevřela a třeba jednou za čtrnáct dní jsem k ní jezdil si vyprat. Anebo fungovaly v Praze na dvou místech veřejný pračky v té době. A sprchovat jsem se chodil na vlakáč no, na hlavní nádraží. Tam byly sprchy za dvacku v té době. Takže tak no.

Tazatelka: Hm, dobře. Pak by mě tedy zajímalo, jak jste si sháněl jídlo? Nezmínil jste zatím žádnou práci, kde byste si mohl vydělat peníze.

Luboš: Hmm, jo. No, já jsem právě krad. Dost. Ale víceméně veškerý ty peníze, co jsem si nakrad, tak šly vlastně do heroinu. A jediný, co jsem si vždycky večer koupil, bylo prostě pět rohlíků a lahvička marmelády. No, to je tak nějak všechno, co jsem jedl.

Tazatelka: A kromě toho heroinu, užíval jste i jiné drogy, např. alkohol?

Luboš: Ne, v té době ne.

Tazatelka: Dobře. Dále bych Vás chtěla poprosit, jestli byste mi mohl popsat nějaký Váš jeden běžný den z té doby, kdy jste pobýval na ulici?

Luboš: Noo, tak když to vezmu třeba v polovině toho mého období... Jak jsem byl závislej, tak to bylo v podstatě už takový, že to už jsem měl za sebou nějaký ty rozsudky taky samozřejmě za ty krádeže a tak dále, a to už jsem nesměl ani do Prahy, protože jsem měl zákaz Prahy. A to si vzpomínám, že to jsem si musel ráno nařídit budík a prostě jsem každý den vstával prostě do práce, se dá říct. Musel jsem jezdit třeba do Plzně, prostě do těch hobby marketů, abych tam prostě něco ukrad. Což mě zabralo třeba půl dne a pak další část dne mi třeba zabralo shánění toho heroinu. Takže víceméně třeba já jsem od rána od 7 třeba do 3 nebo do čtyř jenom vlastně někam jel, abych něco ukrad, pak jsem někam jel, abych to mohl prodat dobře, a pak jsem vlastně strávil dvě hodiny sháněním toho heroinu a to bylo třeba 4 až 5 hodin. Pak jsem si akorát koupil něco k tomu jídlu. Když bylo hezky, tak jsem si někde sednul. Když ne, tak jsem si prostě zalezl do těch katakomb a takhle prostě každé den no.

Tazatelka: Jo, aha. Dobře, děkuji. Jinak, jak jste zmínil tu Vaši kriminální činnost, byl jste tedy ve výkonu trestu odnětí svobody?

Luboš: Ano. To moje bezdomovectví skončilo vlastně tím, že když jsem si zařizoval nějakou léčbu... To už možná dokonce bylo už sem. No to je jedno, to sem vlastně ani nepatří... No prostě jednoho dne jsem šel do krámu a tam mě chytli. Sice jsem zrovna nic neukrad, ale jak už mě znali, zavolali na mě policajty. Narvali mi do košíku nějaký věci, co jsem fakt ani neukrad a za to mě vodsoudili a šel jsem si vlastně sednout.

Tazatelka: V jaké věznici jste byl?

Luboš: V Pardubicích.

Tazatelka: A tam jste byl tedy po celou dobu?

Luboš: Jojo, po celou dobu. Na Ruzyni na Pankráci jsem teda předtím strávil dva měsíce ve vazbě. Pak mě teda až převezli do Pardubic.

Tazatelka: A můžete zmínit na jak dlouho?

Luboš: 14 měsíců jsem dostal.

Tazatelka: Hm. To Vás tedy dostalo z té ulice. Potom bych se chtěla zeptat, žil jste na ulici sám anebo jste se připojil k nějaké komunitě lidí se stejným osudem?

Luboš: Ne, jenom sám. Jenom vobčas, třeba tak jednou za 14 dní jsem pomáhal krást nějakému kamarádovi nebo tak no.

Tazatelka: A ten kamarád byl taky bezdomovec?

Luboš: Tak napůl se dá říct no. Jako já se moc s těma bezdákama nebavil. Jako já jsem žil jenom pro ten heroin. Já jsem na ně neměl čas. Asi tak no.

Tazatelka: Hm, hm. Fajn. Potom by mě teda zajímalo, jestli jste se snažil vyhledat pomoc?

Luboš: Jo, snažil. Já jsem věděl, že to je v háji a že takhle prostě nemůžu dlouho vydržet a žít. A že mě to prostě ani nebaví. To bylo prostě jako hrozný období. Fakt jsem se úplně nenáviděl. Ale dycky jsem se prostě vrátil k tomu heroinu.

Tazatelka: Takže jste se snažil vyřešit tu svojí životní situaci.

Luboš: No jasně. Těma léčebnama, ale dycky to prostě nedopadlo. Dycky jsem byl naivní a myslel jsem si, že už jsem v pohodě nebo mě vyrazili. No anebo něco takovýho.

Tazatelka: Rozumím. Dále by mě zajímalo, jestli Vám byla nabídnuta pomoc například od nějaké organizace?

Luboš: Heleďte, to ne no. Víím, že tam nějaký takovýhle možnosti byly, a kdybych asi chtěl víc se o to zajímat jako v těch K-centrech, kam jsem si chodil měnit jehly. Takže tam by asi takovýhle možnost byla, ale já jsem tam prostě šel jen pro ty jehly a víc mě to jako nezajímalo. Dycky jsem si myslel, že si prostě poradím nějak sám... ale no...

Tazatelka: Chápu. To mi stačí k tomu životu na ulici. Teď bych se chtěla zaměřit na důsledky bezdomovectví. Mohl byste mi, prosím, shrnout ten Váš pobyt na ulici do nějakého časového úseku?

Luboš: Bylo to asi šest nebo sedm měsíců.

Tazatelka: Jaké důsledky má ulice na Váš současný stav?

Luboš: No, to si myslím, že jako vůbec žádné. Prostě takový období blbý no.

Tazatelka: A myslíte si, že například Vás ta ulice podpořila v páchání té kriminální činnosti?

Luboš: Jo, určitě. Já se vlastně stýkal s lidma, když už jsem se s nějakýma stýkal, tak to byli většinou jenom zlodějíčci, čórkaři a tohlencto. Dávali mi tipy, co a kde ukrást a tak různě. Jo, to určitě jo.

Tazatelka: A kdybyste se měl tedy podívat na ten svůj současný stav. Jste hospitalizovaný v Psychiatrické nemocnici, tak to je zřejmě taky jeden z důsledků, ne?

Luboš: Jo, to jo no.

Tazatelka: A vy jste se sem dostal jak? Jste tu dobrovolně nebo Vám léčbu tady nařídil soud? A jak dlouho tu jste?

Luboš: Jo, jsem tu dobrovolně. Zítra odcházím po šesti týdnech.

Tazatelka: A čeho jste chtěl dosáhnout, když jste sem nastupoval?

Luboš: No, tak já jsem chtěl dosáhnout abstinence samozřejmě.

Tazatelka: A jaké máte teď pocity ohledně propuštění a léčby tady?

Luboš: Pocity. Většinou jsem z léčeben odcházel sebevědoměj a nabašenej informacema a s pocitem, že to zvládnou, ale tentokrát je to trošku jiný v tom, že se docela dost obávám toho, jak to venku budu dávat. Ale jako věřím si v tom, že pokud udělám nějaký ty změny v tom životě a tak dále a tak dále, tak že to snad dopadne tentokrát.

Tazatelka: Dobře, já bych Vám to moc přála.

Luboš: Děkuji moc.

Tazatelka: A co se týče Vašeho zdravotního stavu, podepsala se na něm ulice?

Luboš: Zaplat' pán Bůh asi ne. Asi kvůli tomu, že jsem měl věk, jaký jsem měl, tak se ten život na mě nijak nepodepsal.

Tazatelka: Já se právě ptám, protože u jiných respondentů jsme řešily taky špatné stravovací návyky a s tím spojené zdravotní potíže.

Luboš: Jo, to chápu. Člověk se hodně odbejvá. Zuby mám taky v pohodě, já jsem byl na to docela pes, takže to mám všechno v pohodě.

Tazatelka: A co se týče Vašeho duševního zdraví, nevyvolala ulice nějaké změny ve Vaší psychice? Neobjevily se u Vás pocity méněcennosti, úzkosti a tak dále?

Luboš: Určitým způsobem asi jo. Jako rozhodně. Připadal jsem si méněcennej. Ale úzkosti jsem měl až pak víc v tom výkonu trestu než na té ulici. Byl jsem teda hrozně depresivní z toho svého života samozřejmě. Z toho každodenního vstávání, kradení a brání heroinu... To prostě bylo hrozný.

Tazatelka: Rozumím. A rodinný vztahy ve Vašem případě ulice nezpřetrhala?

Luboš: Heleďte no, já jsem dycky se svojí mamkou, která mě vychovávala a i v té době nade mnou nezlomila hůl, krom toho, že mě teda vyhodila na ulici, což jí doporučili teda psychiatři a psychologové, tak jsem s ní měl dobrý vztahy i v to období, kdy jsem byl na té ulici. A když mě zavřeli, tak se ty naše vztahy v podstatě i upevnili, než aby se to nějak roztrhalo.

Tazatelka: Dobře, děkuji. A už jsme teda na konci a mě zajímá poslední otázka. Jak vnímáte bezdomovectví z pohledu člověka, který si životem na ulici prošel?

Luboš: Vnímám to samozřejmě jako problém, ale určitě na ty lidi nekoukám skrz prsty, protože vím, že na tu ulici se může dostat kdokoli. Poznal jsem spoustu lidí, kteří se na té ulici ocitli a ani pořádně nevěděli, jak se to stalo. Přišli třeba v manželství o někoho a zhroutili se a tak dále a tak dále. Takže...

Tazatelka: Takže by se těm lidem mělo určitě pomáhat...

Luboš: To určitě, ano.

Tazatelka: Ale zároveň nejde pomoci někomu, kdo nechce, žejo...

Luboš: Přesně tak, přesně tak. Jako jsou lidi, kterejm to vyhovuje takhle žít.

Příloha D: Přepis rozhovoru s Tomášem

doba trvání rozhovoru: 26:19 minut

Tazatelka: Můžete mi, prosím, popsat Váš život předtím, než jste se dostal na ulici?

Tomáš: Týká se to vlastně hodně rodiny. Já jsem vlastně v šestnácti letech poprvé užil pervitin a s tím se pojily moje problémy. Dodělával jsem si školu nadvakrát. Zanedbával jsem školu. Zanedbával jsem veškerý povinnosti. Doma jsem se třeba neukazoval tejdén i dýl. Takže to bylo jakoby z mé strany hodně blbý vůči mámě. Máma je teda rozvedená a vychovávala mě sama. Otce znám, ale je to alkoholik... Takže se taky léčil. A s mámou se rozvedli, když mi byly 4 roky. Takže jestli to má nějaký vliv na to moje chování ve starším věku, to nevím. No, a abych se vrátil k tomu hlavnímu... Tak v šestnácti letech jsem teda poprvé užil ten pervitin a tak se to táhlo až do osmnácti let, kdy jsem vlastně dělal školu – toho instalatéra a ve druhém ročníku jsem se rozhodl ukončit studium, protože mě vlastně nic nebavilo. Nic mě nezajímalo. Flákal jsem se venku s partičkama. A jak jsem říkal no, nepřišel jsem třeba tejdén domů, vypínal jsem si schválně telefon, aby o mě máma nevěděla nic. A když mi bylo čerstvě 18, tak si máma našla přítele. A my jsme spolu nějak nevycházeli no... A jednoho dne mi oznámila, že se bude stěhovat a že mě tam prostě nechce. Takže jsem vlastně šel bydlet chvilku k babičce a dědovi. Děda byl vlastně těžce nemocnej, měl rakovinu, takže tam jsem se dal nějak tak do kupy, na chvilku - asi tak na 3 měsíce. Znovu jsem teda začal chodit na školu, kterou jsem si chtěl dodělat. Ale po 3 měsících jsem vlastně do toho spadl znova, začal jsem se tahat s lidma – hodně špatnýma, a když to potom babička zjistila, tak mě vykopla. Takže jsem byl poprvé na ulici. Bylo to jakoby z mojí blbosti a hodně jsem do toho zatahoval mámu, že za to hodně může ona. Vyčítal jsem jí to... a ještě vlastně do nedávna jsem jí to vyčítal, že už mám tady druhou léčbu už. Říkal jsem jí, že to je její vina všechno, že za to může ona. Ale uvědomil jsem si vlastně, že je to všechno z mojí blbosti.

Tazatelka: A můžu se Vás zeptat. Bylo pro Vás těžký shánět pervitin v tak nízkém věku? Kde jste ho sháněl?

Tomáš: Já jsem to měl přes ty kamarády, se kterýma jsem se stýkal. Oni byli třeba o čtyři nebo o pět let starší. Prostě v tom byli zběhlý. Takže jsem neměl problém s tím to sehnat.

Tazatelka: A užíval jste kromě pervitinu i jiné návykové látky?

Tomáš: Tak určitě. Byla tam extáze, pak jsme zkoušeli heroin, alkohol, marihuanu.

Tazatelka: Dobře, děkuji. Co si myslíte, že byla tedy hlavní příčina toho, že jste se dostal na tu ulici?

Tomáš: Drogy, rozhodně.

Tazatelka: Vy jste tedy říkal, že jste žil se svou maminkou a sourozence máte?

Tomáš: Jo, mám sourozence – bráchu. Tomu je jednadvacet. Pak mám dalšího bráchu. Tomu je pět let a ségře dvanáct let.

Tazatelka: Tak to jste velká rodina.

Tomáš: Jojojo, já už jsem taky vlastně začal pracovat na rodině. Takže mám vlastně dvouletou dceru.

Tazatelka: Tak to je pěkný. Už bychom se klidně mohli přesunout k otázkám týkajících se toho samotného života na ulici. Mohl byste mi říct, jak vypadaly ty úplně počátky, prosím?

Tomáš: Ze začátku to pro mě bylo jednodušší, protože jsem prostě měl pořád nějaký ty známý a kamarády. Takže se dalo přespávat u nich, anebo když jsem měl ty drogy tak výměnou za to, že bych se tam vyspal, osprechoval nebo takový věci. Ale samozřejmě po čase to ztratilo význam a lidi taky se měnili, odcházeli. Takže pak jsem zůstal úplně sám. A vlastně mě nic nenaplňovalo, nic mě nebavilo. Probouzet se prostě každý ráno na nádraží někde a přemejšlet, kde seženu peníze na drogy nebo jak prostě udělat to, abych se dostal z té situace. Bylo to hodně těžký... Vlastně, já se k tomu pak dostanu, ale byl jsem dvakrát na ulici. Podruhé jsem se vlastně pokusil o sebevraždu. To bylo pod vlivem drog. Tam, jak jsem skončil na ulici, tak všechno se to točilo kolem drog a alkoholu.

Tazatelka: Vy už jste zmínil, že jste spal na nádraží. Mě by zajímalo, jestli jste pobýval jen tam, nebo jestli jste spal i na jiných místech?

Tomáš: Přespával jsem v bejvalý bytovce, kde jsem dřív bydlel s mámou. Tam jsem přespával na chodbě. To se jednou zjistilo, takže na mě byla zavolaná i policie. Takže se

to tak nějak vysvětlilo. A pak asi nejvíc na tom nádraží. Párkrát taky ve vlaku. A pak kde se dalo prostě no...

Tazatelka: Dobře, děkuji. Změnila se Vaše vizáž s propadem na ulici? Myslím to tak, jestli jste přestal řešit to, jaké oblečení nosíte nebo to jak vypadáte?

Tomáš: Já jsem si na to hodně potrpěl. Nechodit oháknutej špinavě a tohlencto. Byl jsem ve Svitavách na ulici, tam bylo K-centrum. Tam si může člověk dojít pro čistý stříkačky, dalo se tam i vyprat, vysprchovat. Takže tam jsem měl i zázemí, kde jsem si vypral věci a převlíkl jsem se tam.

Tazatelka: A to oblečení jste měl odkud?

Tomáš: To bylo moje. Jsem ho měl schovaný a vypraný vždycky.

Tazatelka: Chodil jste do práce, nebo jak jste si vydělával peníze?

Tomáš: V tu dobu jsem měl párkrát brigády, ale z toho taky pak sešlo. Protože mně prostě zajímaly jen ty drogy. Jiný věci než práce no prostě. Takže jsem většinou i zaspával, takže jsem tam už nepřišel, protože se mi nechtělo omlouvat. Tak už jsem to vypustil.

Tazatelka: Dobře. Jakým způsobem jste si sháněl jídlo?

Tomáš: Tak většinou, protože jsem si našel jednoho známýho a ten jel marihuanu a pervitin. Tak jsem si vlastně takhle vydělával peníze – prodejem těch drog prostě no. Bylo na jídlo, na ostatní věci pro svoji potřebu.

Tazatelka: Mohl byste mi, prosím, popsat nějaký Váš běžný den na ulici? Od doby, kdy jste se probudil až do chvíle, kdy jste šel spát?

Tomáš: Vstal jsem – buď jsem byl na tom nádraží, nebo v tom baráku. První co bylo, tak jsem přemejšlel, kam si mám jít šlehnout. To byla první věc, co mě zajímala. Pak to bylo nějak dopoledne. Většinou jsem si šel sednout někde na pivo nebo na jídlo, abych si mohl nabít telefon, aby se mi moji známí dopsali, jestli mám u sebe nějaký drogy, abych si prostě zařídil nějakou obživu na ten den. Takhle to klidně probíhalo i půl dne, že jsem takhle někde seděl, abych prostě někomu takhle mohl napsat. Pak jsem se třeba scházel s kamarádama, flákali jsme se, pili jsme alkohol, chodili jsme do hospody. Pak ty další hodiny k večeru jsem začal přemejšlet nad tím, kde složím hlavu. Jestli si nemám dát ještě dávku, abych vydržel co nejdýl ještě vzhůru. To se mi občas taky

stávalo, že jsem třeba celou noc nespál. Ale pak druhý den ráno jsem byl fakt rozbitej. Když se člověk nemá kam vrátit, tak je to fakt těžký. Dostává se do toho znova, že si dá znova, aby nešel spát. A když to takhle funguje pět dní v kuse, tak Vás to úplně zničí. Toxická psychóza a tak no.

Tazatelka: A během toho nocování na různých veřejných prostranstvích, došlo k nějakým konfliktům např. s policií?

Tomáš: Konflikty jsem nikdy neměl takhle. Já jsem si většinou koupil i třeba jízdenku, takže s tím nikdo neměl problém. Nedělal jsem ani žádný nepořádek. Choval jsem se slušně...

Tazatelka: Potom by mě zajímalo, jestli jste žil na ulici sám anebo jste se přidal k partě lidí se stejným životním stylem?

Tomáš: Žil jsem fakt jakoby sám. Ani s žádnýma kamarádama jsem nežil. Takže jsem v tom byl fakt jakoby sám.

Tazatelka: Dobře, děkuji. A snažil jste se dostat z téhle tíživé životní situace? Snažil jste se zkrátka vyhledat pomoc?

Tomáš: Jo, určitě. Chodil jsem do toho K-centra. Ale v těch osmnácti mě vůbec nenapadlo, že bych se mohl jít někam léčit nebo něco takovýho. Fakt jsem ani neměl zájem o tu práci třeba. Spíš mě jen zajímalo, kde vezmu peníze. Vždycky jsem si řekl, že nějak bude prostě no.

Tazatelka: A pomoc Vám tedy nějak přímo nabídnuta nebyla? Například od nějaké organizace?

Tomáš: Určitě mi bylo nabízeno v tom K centru, že mi pomůžou něco najít, že mi na to někoho seženou. Že mi pomůžou najít práci. Ale co byla taková jediná nabídka, tak ta byla od mámy. Konečně se dostavila pomoc. Takže jsem odjel do Žďáru nad Sázavou. Nějak jsme se domluvili s mámou, dala mi nějakou podmínku, že jako když budu pracovat a budu normálně fungovat, že můžu bydlet u ní. Oni mají velkej barák, tak jsem souhlasil. A tak jsem vlastně nějak dosáhl té pomoci.

Tazatelka: Vy jste už zmínil, že jste byl dvakrát na té ulici. Můžete mi, prosím, rozlišit ty dvě etapy? A můžete mi to pak shrnout do jednoho časového úseku?

Tomáš: To druhý si myslím, že bylo horší než to první, protože to je necelejch 7 měsíců zpátky. Kdy jsem se vlastně rozešel s bývalou přítelkyní, která mě mimochodem využívala, ale furt to bylo v takovém stádiu, že když jsem potřeboval, tak mě vzala k sobě a měl jsem kde na noc bejt. Ale přes ten den to pak bylo horší, ztratil jsem zájem o práci... pracovat, řešit jakýkoli problémy. Jsem se pak potom rozhodl pro tu druhou léčbu.

Tazatel: Hmm, ta první etapa, ta byla teda v těch osmnácti letech?

Tomáš: Jo, v osmnácti no.

Tazatelka: A kdybyste to měl tedy shrnout do nějakého časového úseku, ten Váš pobyt na ulici?

Tomáš: Od těch osmnácti to byl skoro rok – asi třičtvrtě roku. A teď to bylo asi tři až čtyři měsíce.

Tazatelka: Dobře, takže dohromady by to byl jeden rok.

Tomáš: Jojo, to by tak odpovídalo.

Tazatelka: Vy jste sice zmínil, že jste se dostal z ulice díky Vaší mamince, ale mohl byste to, prosím, nějak více rozvést?

Tomáš: No... Probíhalo to tak, že jsem se jí po dlouhý době ozval. Napsal jsem jí, jak se mají a co dělají a takový. No a došlo na to, jak se mám spíš já. Že o mně slyšela, že jsem zase na ulici, že už nejsem ani u té babičky a došla na to prostě řeč. Napsali jsme si. No a vlastně ještě ten den, co jsme si psali, tak jsem se dostal do Žďáru, tam si mě vyzvedla a mohl jsem bydlet u ní vlastně.

Tazatelka: A ty návykové látky jste tehdy stále užíval?

Tomáš: To jsem přestal. Zhruba v 19 jsem přestal. Abstinovat jsem do 22 let.

Tazatelka: A to jste si jen tak řekl, že přestanete nebo jak se to stalo? Nebo jste už absolvoval tehdy nějakou léčbu a ta Vám pomohla?

Tomáš: Ne, léčbu jsem neabsolvoval, ale tak nějak jsem si uvědomil, že už nechci skončit na té ulici. Že už nechci podruhý zklamat v té rodině. Takže jsem si našel práci, chodil jsem normálně do práce. Doma jsem pomáhal. Měl jsem koníčky, fotbal jsem hrál. Takže mě to přešlo takhle no.

Tazatelka: Dobře, děkuji za odpověď. Dále by mě zajímalo, jaké důsledky má ten Váš život na ulici na Váš současný stav? Jedním z důsledků může být to, že jste tady, že?

Tomáš: Ano, to rozhodně.

Tazatelka: Ale mohl byste mi říct nějaké další? Můžete se zamyslet nad tím, jestli ulice například zocelila nebo naopak zpřetrhala rodinné vztahy a tak dále?

Tomáš: Tak teď, co to bylo podruhé, tak to mělo hodně velkej dopad na tu rodinu. Jak jsem byl s babičkou zadobře, tak teď se vůbec nebavíme. Děda před sedmi rokama umřel. Takže ten už to díkybohu neví, co jsem všechno dělal. Naštěstí to teď docela i funguje mezi mnou a mou přítelkyní, ex přítelkyní teda. Nejdřív mě malou nechtěla ani ukázat. Má to velký dopady na tu rodinu a na tu dcerku no.

Tazatelka: Takže se svou dcerkou se teď nevidáte?

Tomáš: Teď tady byli na návštěvě. Povolili jim návštěvy, tak přišli. Bylo to po šesti měsících.

Tazatelka: Ale v kontaktu s bývalou přítelkyní jste, že?

Tomáš: Jo, to si píšem. Já se ptám na malou a tak.

Tazatelka: Kromě tedy narušení rodinných vztahů, měla ulice vliv například na Váš zdravotní stav?

Tomáš: Tak určitě. Jelikož jsem neměl kolikrát peníze, tak jsem kolikrát hodně dní nejedl. A když peníze byly, tak jsem je spíš utratil za drogy než za nějaký jídlo. Takže jsem byl hodně pohublej, řekl bych nezdravej. Pak ten pokus o sebevraždu no...

Tazatelka: A jestli se mohu zeptat, jaký jste k tomu měl důvod? Pokud mi nechcete odpovídat, nemusíte.

Tomáš: Jo, v pohodě. Ten důvod no... Asi po tý ztrátě té dcery a tohlencto, tak jsem ztratil zájem o život. Maloval jsem si to tak nějak hezky, jak to bude všechno krásný, že budu mít rodinu, dítě a přítelkyni... A pak když to všechno skončilo. Neměl jsem jakoby důvod, proč tu dál bejt.

Tazatelka: Děkuji moc za odpověď. Mohl byste mi teď popsat tu Vaší současnost? Nacházíte se v Psychiatrické nemocnici jak dlouho?

Tomáš: Jsem tu pět měsíců.

Tazatelka: A jste tu tedy dobrovolně?

Tomáš: Ano. Rozhodl jsem se sám.

Tazatelka: A jaké výsledky očekáváte od léčby tady? A jak tu celkově fungujete? Jste v kontaktu například s maminkou?

Tomáš: Tak já jsem nastoupil začátkem léta. Jak říkám, už podruhé. Byl jsem tu i minulý rok, jenže na Vánoce jsem recidivoval. Pak jsem byl zas chvíli na té ulici. A mezitím jediná možnost co byla, bylo zavolat sem, kde mě přijali za necelý dva měsíce. No a přišel jsem si sem pro odpovědi, co a jak dělám špatně. Proč mám furt tu potřebu užívat ty drogy. Co je se mnou špatně. Většina lidí tady říká, že za to můžou ty drogy. Ale já si myslím, že si za to můžu sám. Že každej si za to může sám, že začne pít nebo brát ty drogy. Tady jsem už 5 měsíců a na hodně věcí jsem si přišel. Máme tady takovej systém, že tady jsou různé typické situace, životopis se tady píše. Aby si člověk v těch typickejch situacích přišel na to, proč vlastně bere, z jakýho důvodu. Já jsem si přišel na důvod, že díky mé arogantnosti a díky mejm blbostem, co jsem dělal, jsem se většinou pohádal s mámou a já jsem byl ten, kdo vyvolával ty hádky. A pak jsem odcházel třeba na tejděn pryč. Tak to bylo všechno z mojí strany.

Tazatelka: A můžu se zeptat, jak třeba vypadá ta typická jedna situace?

Tomáš: Je tam popis situace, jaký měl ten člověk v té daný situaci myšlenky a pocity, pak nějaký očekávání od té drogy. Jestli zapomenou na ty problémy kvůli té droze. Pak je vlastně užití. Jak člověk užil. Pak jsou tam krátkodobé dopady a dlouhodobé dopady. A co a jak v léčbě. Co musí člověk změnit, aby léčba byla úspěšná. A nakonec název situace. Takže u těch typických situací jsem si na hodně přišel. Myslím si, že jsem si toho i uvědomil víc než minulej rok. Protože tehdy to pro mě bylo takový... No, proplouval jsem tady. A co jsem zapomněl říct je to, že jsem byl ten minulý rok vyloučen. Jsem se dostal do třetího léčebného stupně, ale měl jsem tu výlučný vztah a s tou přítelkyní vlastně jsem bydlel.

Tazatelka: A co myslíte tím výlučným vztahem?

Tomáš: Sblížili jsme se tu s jednou tou no... Nemusí to být vždycky teda holka a kluk. Může to bejt klidně holka a holka nebo kluk a kluk. Bylo to intimnější no... (smích)

Tazatelka: Rozumím. No a co vlastně tedy očekáváte od léčby?

Tomáš: Já teď vlastně očekávám, že se naučím pracovat s těma chutěma. Co mám rozjednanýho, tak vlastně v únoru nejdu rovnou ven odsud, ale jdu do komunity – do Magdaleny, to je Mníšek pod brdy, kde to je na rok. Takže půjdu jakoby do stejného dění jako je tady. Takže doufám, že mi ten rok něco tam dám. No a pak bych chtěl začít žít plnohodnotnej život no.

Tazatelka: A co to tedy znamená? Jak si představujete plnohodnotný život?

Tomáš: Abych měl práci. Chtěl bych napravit vztahy s rodinou, který mám na vlásku. Víc se zajímat o malou. Mít ji pak třeba u sebe na víkendy. To je pro mě takovej hlavní cíl.

Tazatelka: To je hezké. Už jsme se dostali na závěr našeho rozhovoru. A moje poslední otázka se týká vašeho názoru na bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici nějaký čas žil. Můžete mi říct, jak vnímáte lidi bez domova teď?

Tomáš: Já to bezdomovectví vnímám jako pro lidi těžkou situaci. Ne každěj člověk si za to může sám nebo tak. Jsou i starší lidi na ulici. Vnímám to prostě tak, že ne každý si za to může. Je to samozřejmě špatně. Některý se chovaj jak idioti, s prominutím, některý jsou slušný. A teď na to pohlížím... No, prostě jim třeba pomoct i s maličkostí. Když vidím ty lidi na ulici, tak některý vlastně nepijou, druhá polovina jsou lidi, co pijou. A když prostě vidím nějaký ty lidi, tak dát třeba i nějaký ty drobný, když nevím v jaký jsou situaci. Zažil jsem si to sám. Takže vlastně nemám vůbec žádný předsudky.

Příloha E: Přepis rozhovoru s Jakubem

doba trvání rozhovoru: 48:56 minut

Tazatelka: Mohl byste mi na začátek povyprávět, jak vypadal Váš život předtím, než jste se dostal na ulici?

Jakub: Měl jsem přítelkyni, se kterou jsem měl po čtyřech letech dceru, narodila se nám. Žili jsme v domě po mé babičce, než se tam přestěhovala moje máma. Moje máma je nepříjemnej člověk a donutila nás se vystěhovat. Přestěhovali jsme se k tchýni – k mamince přítelkyně. A pak mi přišla exekuce na plat, takže jsem nebyl schopnej se postarat o rodinu a musel jsem od nich pryč. Bydlel jsem chvíli u kamaráda, kterej hodně pil. Já jsem začal taky pít a skončil jsem v práci. V práci skladníka. Vzhledem k tomu, že mi z celý vejplaty nechávali čtyři tisíce, ta exekuce, tak ty jsem dával přítelkyni s dcerou. Tak jsem si musel najít práci načerno. Začal jsem dělat jako kameník, dlaždič. Při týhle práci se hodně pije, takže jsem pil i v práci. A začal jsem hodně pít i mimo práci.

Tazatelka: A mohl byste mi, prosím, povyprávět o Vaší primární rodině, do které jste se narodil? Jaké jste měli a máte vztahy mezi sebou?

Jakub: Pocházím z rozvedených rodičů. Táta s mámou se rozvedli, když mi byly tři roky. Žili spolu do mejh čtrnácti let. Ve čtrnácti letech táta odešel a našel si přítelkyni. A máma, protože mi dávala za vinu, že jsem po tátovi, mě vyhodila z baráku. Takže ve čtrnácti letech jsem se přestěhoval ke své babičce, která mě vychovávala do mejh devatenácti let.

Tazatelka: Dobře, děkuji. To mi určitě stačí. Co považujete za hlavní příčinu toho, že jste se dostal na ulici?

Jakub: Pítí. Já jsem kde bydlet měl. My pocházíme z malý vesnice u Kolína. Mohl jsem bydlet u svého bratra. Mohl jsem bydlet u své prababičky, která žije sama a má tam svůj dům. Všichni jsou z jedný malý vesnice a tam když půjdu do krámu a koupím si flašku vodky, tak to druhej den bude vědět celá vesnice, protože paní krámská je místní rozhlas. Co si budem povídat no...

Tazatelka: Rozumím.

Jakub: A já vzhledem k tomu, že jsem jezdil do práce a jezdili jsme daleko do práce, vraceli jsme se v 7 večer a už jsem byl trochu napitej a pokračoval jsem v pití, tak abych mohl pít nadále a nemusel se vracet do té vesnice a poslouchat tam ty řeči, tak jsem se tam přestal vracet. Potkal jsem pár lidí, který jsem znal už z dřívějšíka a který skončili na ulici. Sedl jsem si k nim, klábosil jsem, zjišťoval jsem, co dělají a tak. A kamarád, co jsem ho znal, mi řekl: „Jestli se ti nechce jít domů, můžeš jít k nám“. Nevěděl jsem, co znamená k nám. Šel jsem k němu. Byl to vybydlenej barák, bez elektriky. Měli tam jednu holku, která... Všechno alkoholici. K tomu další asi 3 lidi, který se tam sjížděli těkavýma látkama. Byla tam jedna holka taková starší, taky hodně pila a ta se tam o to starala. Pravidlo bylo takový: můžeš přijít, můžeš si lehnout, vyber si matraci, můžeš na ní spát, musíš přinést nějaký tabák a něco k pití. To je všechno. Takže... Já jsem přijel z práce, peníze jsem měl. Oběhl jsem si ubytovny v Kolíně, nechal jsem se tam zapsat, až bude volno, aby mě okamžitě zavolali. A v podstatě jsem no... Trvalo to tak půl roku než jsem si našel bydlení. No, bylo to docela těžký, protože z ulice se špatně vrací. Není tam elektrika, nemůžete si nabít mobil, nemůžete si dát budíka na ráno do práce. Jsou to takový prkotiny, ale právě takovýhle prkotiny stahují člověka nejvíc dolů. Navíc to bylo vybydlený, byla tam zima. Když je zima o to víc pijete, aby bylo teplo.

Tazatelka: Hm, hm. Chápu. Vy už jste o tom částečně mluvil, ale mě by zajímalo, jak tedy vypadaly ty samotný počátky toho Vašeho života na ulici?

Jakub: Úplně nevinně. Vlastně vrátil jsem se, jak jsem říkal v 7 hodin. A k nám do vesnice už nic nejelo a je to asi 5 km pěšky. Já jsem byl utahanej z práce. Tak jsem si tam jenom tak sedl. Občas jsem šel domů, došel jsem těch pět kilometrů. A občas se prostě nechtělo a opil jsem se tam s nima. Koupil jsem nějaký pití, opil jsem se s nima a šel jsem s nima. Začalo to tak... Pak jsem se vracel domů, a když jsem se vrátil domů, tak jsem chtěl pít dál, ale tam jsem nemoh. Takže mi to začalo překážet ta jejich společnost plus výčitky a nadávání. Že jsem furt vorvanej a vod betonu špinavej z práce. Já jsem byl utahanej žejo... Jeden čas jsem si dokonce i koupil stan a spacák, abych nemusel domů. Vždycky jsem šel k Labi, tam jsem si postavil stan, udělal jsem si ohýnek, opek jsem si buřty. Zalez jsem si do toho. Jenomže tahat s sebou furt stan do práce a spacák to byla fuška, tak jsem si to tam schovával do roští a pak mi to nějaký rybář ukrad. Takže jsem se začal pomaličku, ale jistě jsem se začal přesouvat z domova k těm lidem. Rozhodil jsem tam síť potom, než jsem našel bydlení. Takže jsem tam toho půl roku vegetil...

Tazatelka: A takže ta místa, kde jste přespával, byl ten vybydlený domek, ve stanu u řeky anebo jste se vracel domů a to je tedy vše?

Jakub: Hm, jojo. Jak jsem byl opilej, tak jsem byl unavenej... No a ještě teda... Já jsem z Kolína a v Kolíně máme Kmochův ostrov u Labe. To je takovej malej park, dělaj se tam akce, tak vobčas i tam na lavičce, když bylo teplo. V altánku takovým.

Tazatelka: Jinak by mě zajímalo, kde jste si sháněl oblečení? Vy jste se snažil chodit do práce, takže jste měl peníze na to, abyste si mohl koupit oblečení a jiné potřebné věci. Ale řešil jste nějakým způsobem to, jak vypadáte?

Jakub: Řešil jsem to samozřejmě. Měl jsem dvoje oblečení. Jedno čistý, kdybych musel někam na úřad. No a pak, když jsem byl jako fakt hodně špinavej, tak jsem došel domů a tam jsem si vypral anebo jsem si došel do sekáče a tam jsem si nakoupil další a tohle jsem vyhodil.

Tazatelka: Dobře. Děkuji. A co se týče jídla a potravin? Ty jste si kupoval v obchodech nebo jste je sháněl i jinde?

Jakub: No, v práci jsme jezdili na obědy, tam jsem se najed. Když jsme se večer vrátili, už jsem si většinou zalil žaludek vínem. Měl jsem už nechutenství, takže jsem nic moc nejed.

Tazatelka: Mohl byste mi, prosím, popsat nějaký Váš běžný den z té doby, kdy jste pobýval na té ulici?

Jakub: Dobře... Začnu s prací. Odjeli jsme někam do nějakýho města, tam jsme si našli hospodu, tam jsem si dal oběd a pár piv. Pár piv jsme si koupili s sebou do práce. Skončili jsme v pět hodin a dvě hodiny trvala cesta. Takže v sedm jsem byl v Kolíně. Došel jsem k Vietnamcovi, tam jsem si koupil čtyři litry vína. Dva litry pro sebe, dva litry pro lidi, co tam budou a jeden tabák. Přišel jsem tam, buď jsem to vzal přes nádraží, oni byli tam a somrovali prachy... Když jsem přišel já, tak přestali somrovat. Pak už to došlo tak daleko, že na mě prostě čekali. Šli jsme, prošli jsme kolem kolejí a došli jsme do takovýho... On to byl nádražní domeček. A tam byli o stěny opřený matrace, aby schnuly, aby nenachytaly vlhkost od země. Každý jsme měli svoje místo. Já jsem si votočil tu matraci, hodil jsem si tam deku svojí, protože se tam přes den vystřídal pár lidí, tak aby mi na ní nikdo neležel moc. Tak jsem měl svojí deku a tu jsem si tam hodil. V práci jsem si většinou nabil telefon, tak jsem otevřel víno. To jedno

víno jsem dal do frcu a tam nás spalo pět. Plus ta holka, která to tam tak nějak hlídala, aby třeba někdo, když chce jít na velkou, to neudělal hned za barákem. Ale dobře no... Starala se hlavně o ty, který byli v nejhorším stavu, protože v Kolíně bezdomovce hodně bijou. Oni jsou tam hodně kluci, který už nejsou schopni dělat a který už ani nechtěj dělat. Prostě když přestanou pít, začnou se klepat, jsou úplně k nepoužití. Nebo už mají cirhózu jater z pití alkoholu a takový. A už hodně smrděj, a když choděj somrovat na nádraží, tak jsou biti. Jsou biti jednak vod policajtů, a jednak vyleze z hospody nějaká vožralá partička a schladěj si žáhu na nich. Takže mě se vobčas stalo, že někdo řekl klidně uprostřed noci: „Hele, támhle se někomu něco stalo.“ Tak jsme vylezli a šlo se pro něj. Tak jsme ho vytáhli, většinou byl dobitej jak kůň, celej vod krve, zlámaný žebra. A tak jsme ho odnesli k nám do squatu. Ta ženská se o něj starala a von dostával příděly zadarmo. Dostal napít, dostal tabák, aby si mohl smotat. V Kolíně byly celkem 3 takovýhle domečky, squaty. Já teda osobně znám jen tenhle jeden. Já jsem se tam skamarádil s tou holkou. Vona věděla, že nosim prachy, tak jsem tam měl VIP místo svoje, matraci, na kterou nikdo nesměl a takhle. A ona mi i větrala a tohleto. Takže jsem se do jiných squatů nedostal. Vobčas se teda stalo, že někdo třeba z nich nevysomroval prachy, tak ho nechtěli pustit k nim do squatu, tak přišel prosit k nám. A tak spal u nás. Teda zase se ho ptali: „Máš tabák?“ A von: „Ne, mám akorát vajgly.“ „Kolik máš vajglů?“ O von zas: „Noooo, tak na tři cigára.“ Tak jim ty vajgly dal a mohl se tam vyspat... No a vlastně já vzhledem k tomu, že jsem byl jedinej schopnej chodit do práce, tak mi jich bylo i líto... Já jsem si přes den vydělal patnáct určitě, někdy i dva tisíce. Já jsem hodně peněz vrážel do holek. Našel jsem jim byt, ale kvůli tomu, že jsem měl exekuci, tak jsem tam nemohl bydlet s nima. Takže jsme udělali smlouvu, že ta přítelkyně má dceru v opatrovnictví a já budu platit 2 tisíce alimony a já jednou za 14 dní si jí můžu vzít. No ale ona u maminky pak přestala bydlet, já jsem jí sehnal byt. Původně jsem si myslel, že tam budu bydlet taky, ale ukázalo se, že by nám tam kdykoli mohl vtrhnout exekutor a sebrat pračku, ledničku. Což by, když byla s malým dítětem, to jsme si nemohli dovolit. Takže jsem začal vydělavat, začal jsem jim platit. Ona si vyběhala nějaký peníze a já jim platil nájem. Sobě jsem šetřil na byt, na kauci a na tohlencto. Což bylo taky docela drsný, protože to byste nevěřila, jakej je problém schovat si prachy. Mít u sebe prachy, bát se opilej si lehnout, že vám do toho někdo vlez. Takže z baťoju jsem si udělal polštář, měl jsem takovou silnou vojenskou bundu, nacpal jsem se pod deku, schoulil jsem se, aby mi nikdo nemoh do kapes, a prachy jsem měl strčený v trenkách... úplně takhle hluboko...

že bych vopravdu věděl, kdyby někdo něco chtěl zkoušet. Pak jsem se teda z té ulice dostal. No ale, dá se říct, že jsem to tam ten squat za chvíli ovládnul. Jak jsem jedinej makal. A už jsem věděl i... Já jsem 3 roky dělal zdravotníka, mám kurz sanitáře. Dělal jsem zdravotníka a chvíli jsem i jezdil se sanitkou a takový blbosti. Takže jsem věděl, co kterému klukovi je, když dostal přes držku. Jestli má zlámaný žebra, jestli když mu šla pěna z pusy, má propíchný plíce a takový věci. Co je prostě potřeba řešit tím, že ho odvezou do nemocnice. A z čeho se prostě tam vyleží. Když měl zlámaný jen žebra, tak to přestane časem bolet... V nemocnici s ním stejně nic neudělaj. Ale když mu šla pěna z pusy krvavá, tak už mu to píchá na plíce. Tak se zavolala sanitka. Takže jsem se tam nějaký ten čas i vo ně staral.

Tazatelka: Hm, tak jo. Tady jste mi zodpověděl i moji další otázku, protože jsem se Vás chtěla zeptat, jestli jste žil na ulici sám nebo jste se připojil ke skupině osob se stejným životním stylem. Dále by mě zajímalo, jestli jste se snažil vyhledat pomoc anebo Vám byla nabídnuta například od nějaké organizace?

Jakub: Takhle... V Kolíně je AT centrum, nově založený, který pomáhá bezdomovcům, že se tam můžou jít vykoupat, můžou si tam nafasovat nějaký jídlo a dostávají i oblečení. Shodou okolností tam dělala právě moje přítelkyně. Přimo v tomhle. Takže ne, abych jí neudělal vostudu, že tam přijdu tak. To jako já tam za ní i chodil, ale jen na cigáro, ale nikdy ne se vykoupat nebo pro hadry, nebo pro jídlo. To já jsem tam nebyl oficiálně evidovanej. Ty lidi tam museli bejt v nějaký speciální evidenci, aby mohli dostávat ty věci a využívat ty jejich služby. To já ani nevím, jak se to dělalo. Já jsem tam teda taky chodil, ale tak na cigáro, dát jí prachy spíš. Ale abych si tam nafasoval věci anebo se zaregistroval, to ne. Ale vím, že tam tohle centrum je a že tam jiný chodili se vykoupat, převlíknout a tak. Dostali vobčas nějaký jídlo, který většinou vyměnili za chlást. Jediný, co mi tam asi nejvíc vadilo, byli toulenaři.

Tazatelka: Z jakého důvodu?

Jakub: Jsou to nebezpečný lidi, nekontrolujou se a já jsem to pak i řekl tý holce, že když se tam nějaký objeví, ať ho nepouští dovnitř. Vopravdu nikdy neví člověk, co udělá. Zažil jsem tam, že někomu tam rozmlátili hlavu a ještě se ho snažili podřezat.

Tazatelka: Vážně?

Jakub: Jo. Zlámal jsem mu ruku, nakopal jsem ho do prdele a vyhodil jsem ho a za chvíli se to rozkřiklo, takže se tam k nám už nestahovali. Ale jsou to nebezpečný lidi. Narušovali tuhleto komunitu. Ty jediný okrádali i ty, co už vopravdu nic neměli.

Tazatelka: Aha, rozumím. Děkuji moc za odpověď. Teď už bych se ráda přesunula k důsledkům, které měla ulice na Váš další život. Můžete mi nejprve říct, jak dlouho jste na ulici pobýval?

Jakub: Půl roku.

Tazatelka: Dobře, děkuji. A jak jste se dostal z ulice?

Jakub: Já jsem měl svoji dceru, to byla pro mě velká motivace. Samozřejmě, že v týdle pozici. Důsledek mého pití a bydlení tam je, že jsem jí vídal míň a míň. Akorát že jsem byl čistej a věděl jsem, že jí uvidím, tak jsem ten den nepil, protože taková byla dohoda, že když se napiju, tak nebudu mít dítě. Naštěstí moje přítelkyně mi vychází vstříc, bejvalá teda. Podruhý už je to bejvalá. A to jsem teda nepil, byl jsem s ní pár hodin a chtěl jsem jí mít prostě na víkendy. I ona chtěla ke mně, ale kam jí vzít. Takže jsem se začal jako pít, nejdřív jsem šel na ubytovnu. Ale ubytovnu taky ne. Ukrajinci a tohleto, taková sebranka a pak jsem šel. Pak jsem si zase naškudlil nějaký penízky a šel sem do jednoho penzionu a opět jako to abych měl nějaký oficiální byt, už jsem si musel udělat smlouvu na podnájem a už jsem byl zase v ohrožení, že mi to vezme exekuce. Že jsem nebyl schopnej ho vybavit tak, abych se vo ní postaral. Prostě jsem byl ve smyčce. Ve chvíli, kdy jsem něco měl, mi to okamžitě sebrali. Já jsem sociálně negramotnej řekl bych, nevím, jaký mám nároky na dávky a takhle. Musí mi někdo říct: „Udělej tohle, udělej tohle.“ A já pužu a udělám to. Táhnu takovejhle štos A4. „Vytáhněte si, dojděte si.“ Já na to koukám. „A proč si nedojdeš na sociálku? Vždyť máš nárok na sociální podporu.“ Tak jsem si tam došel. Teď jsem si mezi těma cikánama sednul, tam bylo šest hodin. A teď ta paní na mě začala: „Bleblebleble.“ A já ve stresu okamžitě, jak se tam dostanu. Takže jedním uchem tam, druhým ven. Kejvu, kejvu, jak blbeček. Dostanu štos A4. No a zjistím, že musím tam, to musím tam, to musím tam a ještě tam. No a pak dostaneš 4 a půl tisíce. No a říkám si, tak tohle mi zabere pět dní, tak za pět dní si to vydělám. Takže už jsem smetl papíry. Ale zase musím přiznat, nic jsem si nepohlídal. Zdravotní – naběh mi tam dluh. Potom mi to docvaklo, tak si říkám: „Hergot, tak já budu platit.“ A přítelkyně mi říkala: „Tak tam normálně dojde a zaplat' to rovnou.“ A tak mi došlo, že si tam můžu dojít a zaplatit to

normálně v cashi. Ale to taky, zas mě musel někdo postrčit, protože jsem si myslel, že musím bejt někde registrovanej a blablalabla... Já jsem na tohle pitomej. Prachy umím vydělat, ale co s nima. Na to jsem měl přítelkyni no...

Tazatelka: Hm. Potom by mě zajímalo, jaké důsledky má ta Vaše zkušenost s bezdomovectvím na Váš současný stav?

Jakub: Panickou hrůzu. Teď jsem se dostal do situace, že mám 3 možnosti. Buď jít do Kolína, do pronájmu k jednomu klukovi, kterej má velkej byt, žije sám, umřela mu žena celkem mladá... Tak je z toho, no... celkem pije. Takže pro mě rizikový. Potom k mojí mámě... No, to stačí. To je jako suchý prostředí, není tam alkohol, nic. Ale je tam moje máma. A to je stres. Příšernej stres! Přijít z práce, utahanej jak blázen a hned ve dveřích poslouchat: „Bleblebleble, ty jsi bejval celej táta.“ A ta třetí možnost, to je ubytovna. Takže všechny tři jsou pro mě rizikový. Teďka tady momentálně беру dva a půl tisíce. Z toho posílám tisíc korun holkám. A patnáct si nechávám na tabák a na kafe. Neušetřím nic vůbec. Takže vylezu ven a jsem totálně bez prostředků... Uff, sedmýho ledna tady končím. Jsem dobrej kameník. V Kolíně jsou čtyři kamenický týmy a všechny mě znaj. U všech mám dobrý jméno, takže můžu jít opět k nim dělat. Okamžitě mě vemou, okamžitě si můžu vzít zálohu. Jénže kameníci a dlaždiči, banda opilců, co si budem povídat. Jako né vždycky, ale většina z nich. Takže další riziko. Takže já musím k nim jít, abych vydělal aspoň do počátku. Takže zás musím začít od píky. Jak jsem se zvedal z té ulice s tím rozdílem, že budu tam, budu s klukama do práce, musím to přežít pár dnů, říct si o zálohu, zajistit si ubytovnu. Už teďka jsem si zajistil... V AT centru jsou bezplatný finanční poradci, což je paráda. Ten mi řek, že uděláme insolventi, osobní bankrot, čímž mi nějaký peníze zůstanou, abych si mohl najít podnájem konečně. Ale že mi neudělají insolventi, když nebudu někde pracovat dyl jak tři měsíce. Už musím mít po zkušební době, aby mi mohli tu insolventi udělat. Takže ty tři měsíce by mi zbejvaly čtyři tisíce a z toho se nedá přežít. Když zaplatím dva tisíce holkám, což jim dávám víc, protože jsou na to zvyklý, tak mi zase zbydou ty dva tisíce a co s nima... To mi nezbyde ani na byt žejo, na podnájem. Takže opět jsem v týhlenctý smyčce a představa, že se zas vrátím na tu ulici, to ve mně vyvolává hrůzu. Fakt panickou hrůzu! Já mám rád svoje pohodlí. Neříkám, i na té ulici to mělo světlý chvíle. Já jsem tam přišel, teď už jsem tam viděl ty hladový krky, tak jsem jim tam hodil buřty a bochník chleba, postavil jsem mezi všechny víno a měl jsem tam tabák. Všechno se to seběhlo. Já jsem se zavrtil, vzal jsem si mobil, pustil jsem film. Oni si

tam sedli kolem mě všichni do kolečka a všichni koukali. Promítání! Teď se každý ptal: „Jakej bude film?“ Tak jsem musel stáhnout pokaždý nějaký film, aby bylo promítání... No prostě, ty lidi jsou takový, na nic si nehrajou, nemaj to zapotřebí. Já je do jistý míry obdivuju. Je to obdivuhodný, jak dokážou vyžebrať i tři stovky nebo pětistovku denně na nádraží. Já na to nemám. A oni tam prostě jdou a zkoušej: „A mně ujel vlak.“ A nebo: „Já nemám na lístek.“ A zkoušej všechny ty finty. Já jsem žasnul, jak jsou vynalézavý. Nebo někam jít a krást. Já když si představím, že bych něco ukrad, tak bych byl tak červenej, že by to na mě okamžitě poznali. Tam byl třeba jeden kamarád, jeden kluk, a to jsem měl zrovna den volna a on přišel a povídá mi: „A dneska tě zvu já. Jsem se na něj votočil a říkám: „Ty mě zveš jo?“ A on: „No, jdem nakupovat do ...“ Teď nevím, jestli to byl Penny market nebo něco takovýho. Ale já mu povídám: „Já s tebou krást nikam nejdu.“ A on na mě takový: „Neboj, nebudeme krást.“ Přišli jsme do Penny marketu a on vzal basu piv. Normálně z ní začal vyndávat ty lahváče a já si říkal, co to sakra dělá. No a on vzal tu basu a vrátil jí do okýnka, kde se vracej basy a jemu vyjel lístek za stovku. Za tu stovku tam naházel pití a vyšli jsme ven. A já jsem čuměl! Že vlastně tohle by mě v životě nenapadlo. Že to jsou velice vynalézavý lidi. Tak jsem jako koukal a říkám mu: „Tohle můžeš dělat každý den.“ A on mi řekl, že každý den ne, že to nesmí bejt vokatý. A že hlavně ne v každým to jde. Někde jsou ty vokýnka mimo ten vobchod. Takže to jsou prostě velice vynalézavý lidi. Já jsem je pozoroval a bylo to zajímavý hrozně. Do jistý míry jsem je obdivoval, protože já bych toho nebyl schopnej. Jako jak jsem říkal, je těžký si udržet práci a bydlet tam, ale zároveň kdyby člověk zůstal tam a najel by na tvrdej, to už by bylo v háji. Jak říkám, já bych mezi nima nepřežil, kdybych neměl práci.

Tazatelka: Chápu. A mělo bezdomovectví vliv na Váš zdravotní stav? Zajímá mě to, protože jste zmiňoval, že v Kolíně se nechovají lidi k bezdomovcům zrovna hezky, tak jestli jste se také náhodou nestal obětí nějakého násilí? Také mě zajímá, jestli jste například stále navštěvoval lékaře kvůli preventivním prohlídkám, to znamená zubního lékaře například?

Jakub: Já jsem voják, a když jsem byl mladší, tak jsem patřil ke skupině rváčů. A v Kolíně jsem si udělal jméno. Takže jsem tam známá figurka. Takže většinou ti, co mlátili bezdomovce, se mě báli. Takže já jsem spíš byl ten, co je vždycky zachraňoval. Stačilo přijít a hned utekli. Ale samozřejmě jako... No, s tím zubařem jsem to pokazil. Rvačky, policajti a zubař šel do háje. Teď jsem objevil jednu paní, která mi slíbila, že

mi opraví zuby, že to budu mít hrazený. Jinak, mám špatnej žaludek. Protože ta životospráva stála taky za houby.

Tazatelka: Dobře, děkuji. Dále bych se chtěla zeptat, jak vypadá Vaše současná situace? A ještě by mě nejprve zajímalo, jak dlouho jste tu hospitalizován?

Jakub: Sedmýho ledna to bude osm a půl měsíce. Mám za sebou dvě léčby v Bohnicích, každá trvala 3 měsíce – absolutně neúčinný. Dostal jsem se do konfliktu, byl jsem teda opilej. Kluk tam mlátil holku, já jsem zmlátil toho kluka, a když tam ležel na zemi, tak vyskočil a píchl do mě nůž. Já jsem šel asi padesát až sto metrů a složil jsem se, než mi to vůbec došlo, protože jsem byl plnej adrenalinu a k tomu namazanej. A pak z jednoho baráku vylezla paní, zavolala sanitku. Zjistili, že mám bodný zranění. Přijeli tři auta, z toho jedna kriminálka. Prostě cirkus jako blázen. Všichni se ptali, kdo mi to udělal. No a já jsem toho kluka znal, ale neudal jsem ho. Věděl jsem, že by šel okamžitě sedět a von to byl takovej posera. Prostě jsem nechtěl no... Já jsem byl rok sedět a věděl jsem, že von by tam nepřežil. No, stejně ho chytili. Někdo ho viděl, takže ho stejně chytili. Vzali mě do nemocnice, chvílku jsem hudroval, že nikam nejedu a policajti: „To víš žejo, ty blbečku, to teda pojedeš.“ Šoupli mě na rychlovku do sanitky. Prošel jsem různý vyšetření v nemocnici, a když mi dělali cétéčko, tak zjistili krvácení. No a já jsem viděl černou kočku na klíně. Tak jsem jim řekl: „Jéé, to je hezký, vy tady máte zvířátka.“ Všichni tam se na mě koukali a hned, dejte mu dejchnout a vezměte mu krev. Takže zjistili, že jsem namazanej. Kočka tam samozřejmě nebyla. Takže mě naložili do sanitky, já se začal klepat. A oni, že mám delírko, no delirium. Mě nebylo nic jako jo, já se jen klepal a pak jsem viděl ještě jednou tu kočku. Tak mě převezli sem na Neklid. Tady mě zdopovali jak koně. Tady jsem byl měsíc. Pak mě přeložili na jedničku, tam jsem byl měsíc a půl. A když jsem to zdárně dokončil a měli mě pouštět domů, tak pro mě nic nikde nebylo. Tak jsem se rozhodl, že si dám tuhle dlouhou léčbu. A dobře jsem udělal, protože jsem si tady přišel na spoustu psychickéjch problémů, který mám. Navíc, mám soustavně vracející se deprese. Takže mi tady na to dali nějaký prášky, jako ne žádný driáky a opiáty návykový. Prostě ňáký lážo plážo pilulky pro hysterický holky. Těma se mi ty deprese nějak tak jako stabilizovaly. Jako cejtím se už dobře. Jsem odhodlanej, že nebudu pít. Přibral jsem deset kilo tady. Nás tady furt futrujou chlebem a knedlíkama. No to jsem nikdy neměl, u bezďáků se tohle nepěstuje. No a teďka právě... Vylitnu ven a už na mě čekaj. Dlažba... No, volal jsem mámě, jestli bych u ní nemohl aspoň měsíc bejt. Ten měsíc no... To bych vydržet moh.

Po tom měsíci už mám vopšancovanej jeden penzion, kde budu pak moct bejt. Po tom měsíci u mámy si na to naškudlim a budu tam moct jít bydlet. Pak do toho AT centra zajdu, abych dotáh tu insolvenční. A až si naškudlim další peníze, tak půjdu někam oficiálně dělat. Ale musím ty 3 měsíce makat kvůli tý insolvenční u těch kameníků. Chcouc, nechcouc, začínám řešit tyhlencty sociální věci, na který jsem dojel. V životě jsem neměl půjčku, v životě jsem nehrál automaty, v životě jsem nekradl, ale právě tohle, že jsem na zdravotním si udělal dluh 160 tisíc a zkrátka, nechal jsem to dojít takhle daleko svou blbostí. Protože jsem to neřešil... Nenapadlo mě to řešit třeba splátkovým kalendářem nebo tak něco. To je moje hloupost. O tohle se chci teď postarat.

Tazatelka: A Vy jste předtím zmínil i výkon trestu odnětí svobody, kdy k tomu došlo?

Jakub: Ve vězení jsem byl před deseti lety, protože já mám ještě jedno dítě a to jsem teda nikdy neviděl. Ale jsem napsanej jako jeho otec. A bylo mi řečeno, když utekla, že po mě nic nechce a ať jí nehledám. Chtěl jsem se zastřelit, ale nevyšlo to... Chtěl jsem se podřezat, našli mě. I tohlencto jsem zpackal. No, nějak jsem to vobřečel. Pil jsem a pil jsem. Ale přestal jsem po nějakým období. A pak mi přišel dopis, že neplatím alimenty. Přišlo mi to asi po dvou letech a zavřeli mě na půl roku. Já jsem sice uhradil celej ten dluh, ale už jsem to zaplatil pozdě, už tam byla nějaká prodleva a to musím říct, že to vězení bylo cenná zkušenost pro mě. Fakt to bylo zajímavý, protože já hrozně rád pozoruju lidi.

Tazatelka: Hm. A můžu se zeptat, kde jste byl?

Jakub: V Pardubicích.

Tazatelka: Děkuji. Vy už jste o tom tedy mluvil, ale jen pro upřesnění. Sem jste tedy nastoupil dobrovolně, že?

Jakub: Ano, dobrovolně. Na ten Neklid mě přivezli, protože jsem byl jednak zraněnej a jednak mi začínalo delirium. Nebo takhle, všichni mi říkali, že jsem měl delirium, ale já přísahám, že mi nebylo špatně, nezvracel jsem. Jen jsem viděl kočku, černou hezkou kočku... No, ale to bylo špatně. A protože jsem měl halucinace, tak mi udělali i nějaký testy. Měl jsem zvýšený jaterní testy, protože tehdy už jsem pil i 4 litry vína a to bylo hodně. Potom jsem si začal dávat i vodku. Vždycky placatku vodky a to je hrozný zlo. Tvrdej alkohol je hrozný zlo. Hrozně rychle to nabíhá a prrr... No a sem jsem šel už

teda dobrovolně na tohle oddělení. Se mě zeptali, jestli mám chuť se léčit, řekl jsem si, že ano. Je to moje třetí léčba. Vzal jsem to tentokrát, že to беру vážně. Tady mě vopravdu rozpitvali celýho. Věřím si. Ale zároveň mám panickou hrůzu z toho, že už nechci zpátky na ulici. A navíc, jak jsem řek, v Kolíně jsem velice známá figurka, takže i když se budu zase objevovat v týhle sortě lidí, tak se to okamžitě rozkřikne a donese se to i k mojí dceři. Tý je 8, teď jí bude 9. Většinou mám panickou hrůzu kvůli ní.

Tazatelka: Rozumím. Už se blížíme ke konci, zbývají poslední dvě otázky. Zajímalo by mě, jaký výsledky očekáváte o léčby?

Jakub: No, po týhle léčbě už rozhodně nechci ztratit kontakt s dcerou. Chci jí vidat. Ona je chudinka celá po mně, už teď je největší ze třídy a nadává mi za to. Je jí osm a má třicet osm nohu. Takže jako...

Tazatelka: Tak to by z ní mohla být modelka.

Jakub: No, to doufám, že ne. Je hrozně krásná, je talentovaná. Já jsem přemluvil přítelkyni, ta ji přihlásila do nějakýho kroužku zájmovýho. Podařilo se mi teda, že i když jsem byl na tý ulici, tak jsem měl vždycky peníze na to, abych jí koupil kolo a něco... Aby prostě vždycky všechno měla. Ta moje ex přítelkyně si už asi někoho našla, já to nechci vědět. Dokavaď o něm nezačne mluvit moje dcera, dokavaď ho nezačne tahat do rodiny, tak mi to nevadí. Nechci vědět, kdo to je, protože bych se začal zajímat, kdo to je a začal bych do toho strkat rypák. A myslím si, že tohle právo už jsem ztratil. Prostě chci, aby byla spokojená, protože pak bude spokojená i moje dcera. Jinak, chci garsonku. Udělám si všude poličky na knihy, protože jsem notorickéj čtenář. Mám minohledačku, jezdím po Evropě. Teď jsem byl ve Francii a hledám, kde byly bojiště, artefakty. Takže tenhle koníček si chci udržet, protože mě fakt baví. Hrozně rád bych dělal tuhle práci kameníka, že bych si udělal živnost, ale hrozně rád bych si ho udělal sám – osamostatnil se od těchle lidí, protože pijou a je to pro mě prostě hrozně rizikový. Když je vedro a člověk tahá kolikrát stokilový kameny, začne se potit a tohlencto, tak než tam lemtat teplou Poděbradku, tak je lepší si dát jedno ledový. A to je konec. Nemůžu prostě! Nemůžu nic, ani pivo... Prostě nic! S drogama jsem měl co dočinění akorát na vojně, když jsem sloužil v armádě. A kvůli tomu jsem z ní potom odešel, protože tam kluci brali perník a hulili trávu. Já vím, že jsem náchylněj k závislostem. Já vždycky všechno doženu do extrémů, tak jsem odtamtud utekl, protože jsem nechtěl skončit jako feťák. Bohužel jsem alkohol podcenil. Myslel jsem si,

že ho mám na háku, ale ten mě dostal. Od drog jsem se vždycky držel nějakým způsobem dál. Neříkám, že jsem neměl houbičky, nezkoušel jsem LSD na nějakém festáku, když jsme byli, ale to bylo tak všechno. Takže tohle je takovej můj sen. Udělat si garsonku, mít v ní spousty knih, vyrazit jednou ročně někam na nějaký bojiště a třeba si časem najít nějakou holku s dítětem a tak no.

Tazatelka: Tak já Vám to moc přeju, aby Vám to vyšlo.

Jakub: Děkuju. No není to nic velkého.

Tazatelka: A došli jsme na konec našeho rozhovoru a já mám na Vás poslední otázku. Jak vnímáte bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici část života žil? Samotný jev bezdomovectví často doprovází předsudky a spoustu lidí odsuzuje bezdomovce, aniž by znali jejich životní příběhy. Nechápu, jak se na ulici mohli dostat a často si ani nechtějí připustit, že by se mohlo jednat o souhru náhod.

Jakub: Rozdělil bych lidi na ulici na dvě skupiny... Jsou tam lidi, který se okolnostma jako já a tím, že začali řešit svoje problémy alkoholem, dostali do nějaký smyčky a ten alkohol je v podstatě zbavil zodpovědnosti, ale chtěli by – chtěli by pracovat. Ale z týhle smyčky je prostě těžký se dostat... K tomu, aby si našli práci, potřebují mobil. Teď kde na ten mobil vydělaj, když nemaj práci. Jak můžou dostat práci, když nemaj mobil. Jsou tam lidi, který by se chtěli dostat z tý ulice, ale nedostanou příležitost. Jsou v týhle smyčce začarovaný a nemůžou ven. A pak je tam druhá skupina lidí, který už jinak žít nechtěj. Kterejm vyloženě stačí to, co si vysomrujou a který tam dřív nebo pozdějc taky umřou. Na nějakou neléčenou nemoc a tak dále. Nepůjdou nikdy do nemocnice ani nikam jinam... Maximálně na zimu, když bude zima a mráz, tak se tam půjdou ohřát a najíst, ale většina z nich na tý ulici prostě umře. Ale jak říkám... Půlka z těch všech lidí by potřebovala příležitost. Já osobně si myslím, že by byla dobrá práce. Nedávat jim peníze, to ne, ale dát jim práci, protože když budou mít práci, začnou si jí vážit a i těch peněz pak. Aby si mohli koupit ten telefon. Nejde to dělat tak, že: „Tady máte peníze, běžte si koupit mobil a jděte do práce.“ To je jasný, že to neudělaj. To by měli hromadu peněz a šli se vožrat. Ale když dostanou příležitost pracovat, tak si těch peněz budou víc vážit a teď ta práce po nich bude vyžadovat, aby se najedli pořádně a kvalitně. Takže začnou jíst, začnou si schovávat prachy na jídlo a zase se nějakým způsobem dostanou z tý smyčky. Ale jak říkám, já jsem byl mezi alkoholikama. Pak jsou squaty feťácký a s těma já nemám zkušenosti.

Tazatelka: A předsudky tedy vůči těm lidem na ulici nemáte?

Jakub: Ne, nemám.

Tazatelka: A tak si myslím, že je to správně.

Jakub: A když vidím, že somruje, dám mu tu dvacku, dám mu klidně pade. Vím, že si za to půjde koupit čůčo, ale zároveň vím, že než on vysomruje to pade, tak bude muset dostat do držky anebo bude muset snést urážky. Takže mu dám klidně to pade, protože vím, že mu ušetřím klidně tři hodiny somrování, urážek a možná dostání přes držku a pro ně je to svátek. I když prostě vím, že si za to půjde koupit to čůčo. Takže jako... Někteřím lidem by stačilo opravdu jen dát příležitost dostat práci. Já jsem o tom přemejšlel, že bych si ty, co potřebují příležitost, vzal s sebou do práce. Jenomže já potřebuju kvalifikovaný lidi na tohle. Nemůžu si dovolit tam mít někoho, kdo netuší. To bych potom vydělával já na ně.

Příloha F: Přepis rozhovoru s Martinem

doba trvání rozhovoru: 33:23 minut

Tazatelka: Mohl byste mi, prosím, na začátek popsat, jak vypadal Váš život předtím, než jste se dostal na ulici?

Martin: Pocházím z neúplný rodiny. Otec mi zemřel, když mi bylo necelých jedenáct. Od patnácti let jsem byl ve Výchovným ústavu. Tam jsem se vyučil, pracoval jsem tam. Drogy od nějakých čtrnácti let...

Tazatelka: O jaké drogy se jednalo?

Martin: Pervitin.

Tazatelka: Začal jste tedy rovnou pervitinem?

Martin: Jo, rovnou no. Já měl ve čtrnácti nebo v patnácti takovou nějakou krizi no. Byl to zlom. Intravenózně, žejo. V té době jsem už měl taky první zkušenosti s opiátama. Takže heroin, opium a takovýchle věci. No, nicméně jsem do nějakých osmnácti nebo devatenácti let, pracoval ve sklárnách, pak jsem se vrátil domů, k matce.

Tazatelka: Zajímalo by mě, jak a kde jste sháněl drogy v takhle útlém věku? Bylo to těžký nebo mám mylnou představu?

Martin: Takhle... V té době byl heroin poměrně levnej, pervitin vyráběl jeden rodinněj známej... Byl to jakoby strýc. A když to tak řeknu, já jsem to napojení na tuhlenctu subkulturu jako fakt měl. V té době jsem ještě neměl problémy se zákonem. Kromě toho, že jsem někde přicmrndával u výroby někde nebo tak. Jako majetková trestná činnost nebo tak něco to vůbec. Pak co jsem dělal ve sklárnách, tak to jsem tam byl celou dobu jako učeň. Jako učeň jsem bral velice slušný peníze. Jsme byli nejlíp placený učni v Český republice.

Tazatelka: A v jakých sklárnách jste pracoval?

Martin: Kamenický Šenov, u bratří Jílků. Já jsem se nejprve vyučil, pak jsem se vrátil domů zpátky do Poděbrad. Netrvalo to dlouho a hned majetková trestná činnost, krádeže a takhle... uff

Tazatelka: Dobře teda, vrátil jste se domů a začal jste páchat majetkovou trestnou činnost. Jak tedy vypadala ta Vaše cesta na ulici?

Martin: No, tam to proběhlo někdy...tyjo... No, ve dvaadvaceti jsem se ženíl. V tu dobu jsem sám vyráběl drogy. Nějak jsem se odstěhoval z Poděbrad k manželce.

Tazatelka: A jestli se můžu zeptat, Vaše manželka si byla vědoma toho, že jste vyráběl drogy?

Martin: Ano, moje manželka byla aktivní uživatelka.

Tazatelka: Aha, rozumím.

Martin: No, takže... nějak jsme se vzali, záhy jsme se rozvedli a do dneška, je mi dvaadvacát let a mám tam trvalý bydliště. No a od té doby žiju po ubytovnách, výkony trestu, život po ubytovnách a tak dál a tak dál... Vobčas jsem byl měsíc třeba někde ve squatu a takhle pořád dokola.

Tazatelka: Jaká byla tedy hlavní příčina toho, že jste se dostal na ulici?

Martin: ...

Tazatelka: Zajímá mě ten hlavní důvod. Předpokládám, že v určité fázi toho života na ulici, tuším, že to bylo v počátcích, jste si v jednu chvíli řekl: „tyjo, já se nemám kam vrátit, já nemám domov.“

Martin: To sice jo... ale pořád jsem měl ty drogy. Jako ty drogy, kolem toho se mi točil svět. Mě byl nějaký život úplně jedno. Jsem byl úplně prázdný.

Tazatelka: Takže tou hlavní příčinou jsou ty drogy.

Martin: Jasně, nic jiného.

Tazatelka: A byl to tedy hlavně ten pervitin?

Martin: Pak už ani ne. Pak spíš benzodiazepiny a opiáty no.

Tazatelka: Dobře. Teď bych se ráda zaměřila na samotný život na ulici. Nejdříve by mě zajímaly ty Vaše počátky na ulici. Vy jste říkal už, že jste se cítil prázdný a že Vám to bylo jedno, protože jste měl hlavně ty drogy. Ale přeci jen, musel jste někde spát, musel jste i něco jíst...

Martin: Jako takhle, abych byl úplně upřímný. Já jsem na ulici, vyloženě na ulici, delší dobu nebyl. Vždycky jsem byl až tak sociálně zdatný, že jsem si našel na úřad práce, zařídil si ubytovnu a tohle. To jsem ještě jakoby byl schopný zvládnout. Mezitím

se vobčas prostě něco stalo, že jsem vopravdu skončil na měsíc třeba na ulici v nějakým squatu. Ale to se tolikrát nestalo. Lítal jsem i po bytech svých kamarádů tou dobou.

Tazatelka: Rozumím. Je těžký identifikovat bezdomovectví, ale...

Martin: Já už беру za bezdomovectví jen ten život po ubytovnách. I to je pro mě katastrofa jako. Z mého pohledu to je fakt katastrofa, když si vybavím některý ty ubytovny, jak vypadaly. Třeba i v tom Kolíně. Anebo i to lítání po kamarádech, který se s váma baví jenom kvůli tomu, že jim občas někde něco dáte.

Tazatelka: Já si myslím, že je hrozně těžký říct, kdo je a kdo není bezdomovec. Dneska jsem už mluvila s pánem na jiném oddělení, který mi řekl: „Prosím Vás, já vlastně ani nevím, jestli já jsem bezdomovec.“

Martin: No, já mám v podstatě ten samej problém.

Tazatelka: Ale podle mě už jen to, že člověk nemá stálý domov, místo kam by se mohl vracet, zázemí, kde se bude cítit v bezpečí, stačí k tomu, aby se mohl identifikovat jako bezdomovec.

Martin: Přesně tak, je mi dvačtyřicet a 15 let jsem strávil po výkonech trestů. Teď jsem tady osmej měsíc a vykonávám tady soudem nařízenou ústavní léčbu. Nic nemám. V podstatě se nemám kam vracet. Jediný co mám, je támhle to oblečení, který dám do tašky a půjdu. S tím, že teda mám zajištěnou práci a bydlení pak, ale to je všechno.

Tazatelka: A s pácháním trestné činnosti jste začal kdy?

Martin: V 19 asi. Až po tom, co jsem vyšel z Výchovnýho ústavu.

Tazatelka: A páchat tu trestnou činnost jste začal současně se střídáním toho bydlení?

Martin: Nenene, to až tak ve třiadvaceti, čtyřiadvaceti letech.

Tazatelka: A do té doby jste tedy bydlel u vaší maminky a manželky, že?

Martin: Ano... A pak teda ještě s jednou přítelkyní. Jsme spolu měli pronajatej byt. Ale člověk nemá nic vlastního. No a poprvé jsem se do squatu dostal až v osmatřiceti. Věřte mi, že to byl pro mě opravdu děsivej zážitek. Zjistil jsem, že jsem dost pohodlněj. A není to nic pro mě. Strávil jsem tam tak tři týdny, než jsem se zase nějakým způsobem odpíchnul. Špinavá místnost, všude stříkačky a lidi, se kterejma se vlastně ani nechci bavit. Fakt nic moc.

Tazatelka: Rozumím. Nicméně místa, kde jste spal, jsme si teda tak nějak shrnuli. Nocoval jste po různých ubytovnách, kamarádech a v některých případech i ve squatech. Chtěl byste zmínit ještě nějaké místo?

Martin: Ne, tohle je všechno.

Tazatelka: Dobře, děkuji. Dále by mě zajímalo, jestli jste řešil svou vizáž?

Martin: Řešil. Při tom, co jsem dělal, bylo potřeba to řešit.

Tazatelka: Tak jestli se o tom můžeme bavit, tak Vy jste tedy prodával pervitin, že?

Martin: Můžeme. Nicméně, pervitin jsem prodával jen jedno období svého života. Ale s tím už teda nemám dlouhodobě nic společného. Řekl bych, že tak od roku 2013. Ale zase jsem prodával jiné věci.

Tazatelka: Například?

Martin: Tak opioidní analgetika, subutex a jiný různý léky. Když člověk chce, aby mu léky předepisovali doktoři, tak musí právě nějak vypadat. Takže oblečení je potřeba řešit při tomhle.

Tazatelka: A vynášelo vám to?

Martin: Pokrylo to moje potřeby.

Tazatelka: Na to jsem se právě chtěla zeptat. Vzhledem k tomu, že jste nezažil nejextrémnější formu bezdomovectví, kdybyste musel žít na ulici bez finančních příjmů a tak dále, tak na otázku týkající se toho, jak jste si sháněl jídlo a potraviny, tuším, že znám odpověď. Předpokládám, že jídlo jste si kupoval v obchodě...

Martin: Jo. Anebo jsem si ho ukrad. Proto taky musí člověk nějak vypadat, aby ho nechytli.

Tazatelka: Mohl byste mi teď, prosím, popsat nějaký Váš jeden běžný den z toho Vašeho života na ulici?

Martin: Tak zaměřím se na dobu, kdy jsem byl úplně down. Tak v roce 2017 se mi poprvé stalo, že jsem se dostal do squatu. Nějak jsem skončil v práci - v těch sklárnách.

Tazatelka: A skončil jste z jakého důvodu?

Martin: Propustili mě dohodou, protože mě doběhla exekuce. Klasickej příklad finanční ngramotnosti. Prostě jsem se o to vůbec nestaral. Ale přišli na mě docela pozdě. Přišli asi po třičtvrtě roce, co jsem tam dělal. Každopádně... z ničeho nic jsem musel opustit podnikovou ubytovnu a tohle a tohle. No a neměl jsem kde bejt... To nebylo vůbec dobrý období. Takže jsem se ráno vzbudil ve spacáku někde támhle... v březnu. Denně šest nebo sedm injekcí subutexu. Trochu jsem musel jít mezi lidi něco prodat a to bylo všechno...

Tazatelka: Dobře, to mi úplně stačí. Děkuji za odpověď. Když jste se pohyboval na té ulici, byl jste sám nebo jste se připojil ke komunitě lidí se stejným životním stylem?

Martin: Já jsem spíš nevyhledával tyhle profláklý místa. V Kolíně těchle baráků je. Ale oni mě i rádi vyhledávali, protože věděli, že když nemám zrovna léky, tak mám dycky recepty. Takže oni se o mě dycky rádi starali. Až mi to bylo dost slizký. No, ale byly to profláklý místa. Každou noc tam jeli policajti. Minimálně dvakrát nebo třikrát tam jeli zkontrolovat osazenstvo. A to já jsem si nemoh ani dovolit... Já jsem dvacetkrát soudně trestanej. Takže než mě zavřeli naposled, tak jsem vlastně bydlel sám. Ale to jsem odešel z ubytovny, protože mě hledali policajti. A zase se ve squatech předháněli, kdo mě bude schovávat, ale já jsem ani v K-centru neřekl, kde bydlím, aby to nikdo nemohl zjistit. Byl jsem prostě zašitéj. Aby to fakt nikdo nevěděl... V tomhle jsem asi trochu jinej. Měl jsem jednoho opravdu dobrýho kamaráda uživatele, kterej mi to v podstatě ukázal. Ale spíš jsem ale vopravdu byl sám. Ono to bylo pro mě lepší. Já jsem se vydržel třeba i 2 měsíce schovávat a nikdo o mě nic nevěděl. Já jsem si vybíral, koho potkám, koho nepotkám a tak...

Tazatelka: Rozumím. Teď by mě zajímalo, jestli jste se snažil vyhledat pomoc anebo jestli Vám byla pomoc nabídnuta například od nějaké organizace? Snažil jste se vyřešit tu svojí těžkou životní situaci?

Martin: Snažil. Ale tyhle věci jsem řešil až ve chvíli, kdy jsem měl rozjetý nějaký trestný stíhání. A tak jsem neměl potřebu to až tak řešit a nebyl jsem ani motivovanej se do toho oprít. A asi bych to i zvládnul, ale když jsem věděl, co mě čeká... Mám dobrý zkušenosti s K-centrem v Kolíně. Tam jsou skvělý. Vždycky mi poradili a pomohli, s čím jsem potřeboval. Se sociálkou v Kolíně mám pak taky dobrý zkušenosti. Naposledy, když mě pouštěli z výkonu trestu, tak jsem v podstatě šel na ulici. Já jsem sice měl vydělaný nějaký peníze, protože jsem ve výkonu trestu pracoval, ale to

nestačilo. Tak jsem tam přišel, zaevidoval jsem se a tyhle ty věci a pak už to šlo rychle. Ještě ten den jsem bydlel na ubytovně. V tomhle směru mi pomohli hodně... Zrovna byl prosinec, na ulici bych umrzl. Myslím si, že je kam se obrátit. A hlavně si myslím, že když člověk chce, tak tady ty možnosti jsou.

Tazatelka: Děkuji. Teď už se klidně můžeme přesunout na důsledky života na ulici. Mohl byste mi říct, jak dlouho jste žil na ulici? Řekněme bez střechy nad hlavou.

Martin: Bez střechy nad hlavou jsem žil dohromady 4 měsíce asi.

Tazatelka: Z ulice jste se tedy vždy dostal tak, že jste šel do výkonu trestu?

Martin: Přesně tak.

Tazatelka: A jaké důsledky má život na ulici na Váš současný stav?

Martin: Především odtržení od společnosti. Člověk nemůže nic, prostě není. Protože veškerý čas, kterej by mohl věnovat jiným věcem, tak se musí věnovat tomu, aby živil svoje návyky.

Tazatelka: Jedním z důsledků bezdomovectví může být rovněž zhoršení zdravotního stavu, u Vás tomu tak je?

Martin: V tomhle směru nemám pocit, že by mě ulice nějak zasáhla. Hepatitidu jsem tehdy už měl, ta se mi nezhoršila. Teď už jí mám vyléčenou. Takže si nemyslím, že by mi ty 4 měsíce nějak zvlášť ublížili. Spíš jsem si prostě ubližoval já sám, tím že jsem měl větší spotřebu drog. Ta je teda vyšší, když je člověk na ulici.

Tazatelka: A co se týče Vašeho psychického zdraví? Nenarušila ho nějakým způsobem ulice?

Martin: No... Bavíte se s člověkem, kterej dlouhodobě bere léky na úzkosti. Ale ta úzkost je pořád stejná. To je věčná kamarádka.

Tazatelka: Rozumím. Teď by mě zajímal Váš současný stav. Jak dlouho jste v psychiatrické nemocnici?

Martin: Od 20. dubna 2021. To je přesně osm měsíců.

Tazatelka: A jak dlouho tu ještě budete?

Martin: Mám to podaný. Příští měsíc bych měl mít smlouvu - snad v první půlce. Měla by být léčba přeměněna na ambulantní.

Tazatelka: Aha, dobře. Pak by mě zajímalo, i když tu nejste dobrovolně, očekáváte nějaké výsledky od léčby? Vidíte v tom pobytu tady smysl?

Martin: To je zajímavá otázka. Já jsem sem přijel úplně zaťatej. S tím, že teda ale já to opakuju celou dobu od prvního dne jako nějakou mantru, mám zajištěnou práci, mám zajištěný doléčování, protože ve výkonu trestu jsem dělal telefonního operátora, pak jsem dělal prodejce energií. A když nic jinýho, byl jsem poměrně slušnej prodejce. Ta společnost má zájem se mnou spolupracovat dál, otevřela mi prostě ty možnosti. Tohle jsem zpočátku bral, že mě to hrozně brzdí. A oni by stejně po mě chtěli, abych nastoupil k Apolináři. Takže než jsem se vůbec smířil s tím, že musím bejt tady... No, nebylo to lehký. Nenáviděl jsem to tady. Dvakrát jsem tady zrecidivoval. Porušoval jsem všechno, co se porušovat dalo... Jak jsem tady těch osm měsíců, nevím jako... Pořád udržuju kontakt se společností. Pořád si to hlídám to svoje, abych měl kam jít. Nebudu mít jedno doléčování, budu mít dvě... no a...

Tazatelka: Takže si nemyslíte, že byste se tady zbavil své závislosti?

Martin: No... Nejen, že jsou tady se mnou poslední dobou všichni hrozně spokojený... Já to sám nechápu, sám sebe nechápu! (smích) Mě se začalo líbit to, jakej takhle jsem. Já jsem v tomhle našel docela i zalíbení. Víím, že tady jsem schovanej pěkně ve skleničku, ale přes dvacet let jsem bral heroin, zkusím to jinak. Nejde jenom o drogy. Já jsem se po dvaceti letech zbavil chronický hepatitidy. Před dvanácti rokama jsem měl rakovinu... Tak to bych musel bejt úplně hloupej, kdybych se do toho teď trošku neopřel. Dostanu za dva, za 3 roky další takovou šanci? Když nic jinýho, pořád tady je substituce. Taky už mám hrozně moc let odsezených a já už nechci ani den...

Tazatelka: Jestli se můžu zeptat, kde jste vykonával tresty odnětí svobody?

Martin: Převážnou část v Jiřicích. Teď naposled Vinařice, Plzeň, Vary... Je toho fakt hodně. Tohle je moje čtvrtá soudem nařízená léčba a pořád ve mně někdo hledá nějaký potenciál. Já už jsem z toho vyřízenej... (smích) Taky si říkám, že to stojí šílený peníze. Tohle je teda moje druhá ústavní a už jsem měl teda dvě ambulantky... Ale dobrý. Po dlouhý době přemejšším trošku jinak. Tak uvidíme.

Tazatelka: Dobře, děkuji moc za odpověď. A dostali jsme se na konec a já mám na Vás poslední otázku. Zajímalo by mě, jak vnímáte bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici část života strávil?

Martin: To je hrozně složitý, protože každý člověk je úplně jiný. Každý zažil úplně něco jiného. Každý je na té ulici z nějakého jiného důvodu. A já bych nerad nad někým vynášel ortel. Já sám o sobě můžu říct, že to byla jenom moje lenost, hloupost a neschopnost řešit věci. Někdo může být vopravdu líný a někomu nic jiného nezbylo než jít na tu ulici.

Tazatelka: Tak z tohohle mi vyplývá, že možná díky tomu, že jste si bezdomovectvím prošel, teď nekoukáte na ty lidi skrz prsty a nemáte vůči nim předsudky.

Martin: Nemám určité předsudky. Já jsem poměrně tolerantní člověk... Jako někdy, když je s tím člověk konfrontovanější, tak se na to třeba nehezky kouká. Někdy jsem i já třeba vypadal děšivě, ale kolikrát jsem vypadal děšivě, i když jsem na té ulici nebyl. Každý zkrátka občas vypadá děšivě, to si nebudem lhát... Nerad bych nad někým lámal kříž.

Příloha G: Přepis rozhovoru s Romanem

doba trvání rozhovoru: 37:12 minut

Tazatelka: Můžete mi, prosím, popsat Váš život předtím, než jste se dostal na ulici? Klidně můžete zabrouzdat hlouběji do minulosti, pokud máte pocit, že to mělo vliv na Váš budoucí život.

Roman: Vychovávali mě prarodiče - můj dědeček s babičkou. Matka o mě nejevila zájem. Pak jsem se ocitnul ve výkonu trestu.

Tazatelka: A můžu se zeptat z jakého důvodu?

Roman: Vražda.

Tazatelka: Aha.

Roman: Já jsem byl v Nechanicích.

Tazatelka: A na jak dlouho?

Roman: Dvanáct a půl roku.

Tazatelka: A po propuštění z výkonu trestu jste dělal co?

Roman: Pak jsem se vrátil domů k babičce a dědečkovi. Voženil jsem se. Manželka si chtěla vzít úvěr a tak jsem jí tím barákem, kterej jsem zdědil... To už vlastně žil jenom děda. A já jsem se o něj jen staral. Zemřel v 98 letech. Takže barák patřil mně. Ona si chtěla vzít úvěr pro rodinu a já jsem vlastně tím barákem na ten úvěr ručil. No a ona to nesplácela, což jsem nevěděl. Takže jsem o barák přišel. No a to bylo poprvý, co jsem se dostal na ulici. Víceméně na ulici - spal jsem u kamaráda v autě. Pak ve stanu, když teda bylo léto. No já teda nevím, jestli ze mě měla strach manželka, ale utekla k sestře. Já jsem to zjistil. Po tom zjištění se ke mně manželka vrátila teda... Odstěhovali jsme se oba dva k té jej sestře. Chtělo by asi dodat, že manželka je cikánka. Takže mě vlastně vodtáhla do Mladé Boleslavi u Bakova, do takovýho ghetta cikánskýho. Tam jsem si připadal, že žiju na smetáku, žilo nás 14 lidí ve dvou místnostech. No, ale všechno jsem dával jako... Chodil jsem do práce. Vlastně jsem využíval toho, že chodím do práce, protože to byl můj útěk od reality. Postupem času jsem zjistil, že manželka všechny peníze, který jsem jí dával, přičemž ona říkala, že bude šetřit na byt, utratila. No a já jsem zjistil, že chodí s rodinou hrát automaty. A když ke mně přišel tříletý syn a řekl: „Táto, já tě zabiju, ty mrdko pojebaná...“, tak jsem se odtamtud sebral a odešel jsem...

I pod tou podmínkou, že budu na ulici, jsem radši šel pryč. No a vlastně od té doby se to táhne asi rok. Před rokem jsem skončil poprvé na psychiatrii s pokusem o sebevraždu.

Tazatelka: A o ni jste se pokusil v prostředí ulice?

Roman: Jo, v prostředí ulice. Byl jsem vlastně... Pod mostem jsem spal. Jako v místě bydliště, kde jsem vlastně přišel o ten barák, tam jsem se zdržoval. Hlavně já jsem to tam znal, tak jsem věděl... Pak jsem chvíli přespával u kamarádů - u feťáků.

Tazatelka: My se životu na ulici budeme později věnovat více. Mohl byste mi teď, prosím, zmínit ten hlavní důvod, proč jste se dostal na ulici?

Roman: Zklamání v rodině. No a... Ta ulice mi byla milejší, než tam bejt mezi nima. Já jsem si tam pak připadal jako „Oslíčku, otřes se“. Já jsem chodil první rok jediný do práce. Pak začal chodit její bratr, protože jsem mu tam dohodil práci. Takže dva lidi aby uživili 14 lidí? To nejde... A kór když se choděj hrát automaty. Já jsem to zjistil, až když měla začít brát mateřskou, protože brala ještě na kluka... Ona si pro to jela do banky, a když jsem přišel z práce v sedm večer a zeptal jsem se, jestli má nějaký peníze, že potřebuju. Tak mi řekla, že všechno prohrála v automatech. Tak jsem se ráno sebral, vzal si batoh a odešel jsem...

Tazatelka: A jak jste zmiňoval výkon trestu odnětí svobody, to Vás nějakým způsobem formovalo do budoucna?

Roman: To určitě. Ale já jsem se vrátil k dědovi, ten barák patřil už mně. V tom baráku jsem žil 41 let. I před výkonem trestu... A pak jsem o něj stejně přišel.

Tazatelka: Děkuji za odpověď. Mohl byste mi popsat, jak vypadaly počátky Vašeho bezdomovectví, prosím?

Roman: Když jsem jí opustil, tak už jsem měl myšlenky na sebevraždu. Takže jsem ani netušil, že budu nějak dlouho žít na té ulici. Víceméně jsem se kontaktoval s kamarádama z dřívějšíka, narkomany.

Tazatelka: Na to jsem se Vás rovněž chtěla zeptat. Byl jste uživatel jakých návykových látek?

Roman: Návykový látky... Tak alkohol od patnácti let, pervitin od devatenácti, všechny ostatní drogy, který jsou dostupný na trhu tady u nás, tak jsem všechno

vyzkoušel. Rok jsem jel na heroinu, pak na opiátech, fentaminu... No vyzkoušel jsem všechno, co se dá u nás vyzkoušet. Ale jsem tady s pervitinem, opiáty a alkoholem.

Tazatelka: Vaše závislost, předpokládám, eskalovala během života na ulici, že?

Roman: To ano. Když jsem byl s manželkou tam, tak jsem abstinovat už tři roky.

Tazatelka: Zmiňoval jste, že již před výkonem trestu odnětí svobody jste byl drogově závislý...

Roman: Jojo, to jsem byl. Já bych to neměl říkat, ale ve výkonu trestu jsem dokonce prodával drogy.

Tazatelka: Aha. A jak se to dělá, jestli se můžu zeptat?

Roman: Viděla jste Motýlka?

Tazatelka: Ne, neviděla.

Roman: To je o francouzských utečeneckých táborech, kde je zmiňovaný, že si to strkají do prdele. A to je jediný místo... Někdo to tam dostává a někdo to pak prodává. A někdo z toho profituje. Takže ten motýlek je přímo o tom.

Tazatelka: Mě to překvapilo, protože jsem si nemyslela, že je to ve věznicích možné se zabezpečením, které tam mají.

Roman: Já jsem se tam setkal s více druhy drog než venku. V jeden čas určitě.

Tazatelka: Aha. Děkuji za odpověď. Vrátila bych se tedy zpět k těm Vaším počátkům na ulici. Zmínil jste, že jste se pokusil o sebevraždu hned po příchodu na ulici.

Roman: No, to bylo poprvé. To jsem ještě abstinovat. To bylo asi čtrnáct dní potom, co jsem opustil manželku. Policisté mě stáhli z mostu, protože jsem chtěl skočit. Pak jsem byl měsíc na psychiatrii v Hradci na béčku, Pak jsem byl pět měsíců na psychiatrii v Žamberku, kde mě údajně měli dohodnout PDézetka, což ale nedopadlo. No a já jsem se vrátil k drogám díky tomu, že vlastně všechno zkrachovalo. Takže jsem šel hnedka za kamarádem, kterej bydlel sto metrů od toho bytu zkušební PDézetek. Já jsem ho znal z dřívějšíka. A hnedka jsem si k němu šel pro drogy a už jsem v tom zase lítal. Tři roky abstinence, teda vlastně tři a půl i s tou psychiatrií, přišly v niveč. Strašně rychle jsem zase do toho spadnul a teď v tom lítám.

Tazatelka: Mohl byste mi říct, kde jste během toho života na ulici nocoval, prosím?

Roman: Na lavičkách, pod mostem. V Praze pod mostem, u nás pod mostem, v Hradci pod mostem. Ve squatu, ve starejch barákách. Když u nás měl nějakej uživatel barák a už umřel a nebyl žádný dědic anebo bylo zdlouhavý dědický řízení, tak v tom baráku jsme spali. Na černo na ubytovnách taky.

Tazatelka: Řešil jste v té době svou vizáž? Zajímalo Vás, jak vypadáte?

Roman: Tak hadry mě prala kamarádka, která teda jediná ví, že zase beru. A jediná mě tady teď podporuje a ví, že tu jsem. Když jsem měl vlastně poslední pokus o sebevraždu, kde jsem do sebe dal nějakej jed a vyburcoval jsem celou ubytovnu... tam vykopli dveře. Tak ta mi prala, občas mi posílala i nějaký hadry.

Tazatelka: A to byla také bezdomovkyně?

Roman: Ne, to ne... To je moje kamarádka, normálně má přítele. Ten mě nemá rád. No a ta mě teda prala. No, a když jsem to měl hodně špinavý, tak jsem to vyhodil a v second handu jsem si koupil nový. Já jsem měl štěstí, že jsem byl na té ulici v létě nebo jakoby na jaře. A vždycky jsem měl sílu na to se někde vykoupat a hadry, co jsem měl na sobě, vyhodit a pořídit si nový. Třeba jsem v batohu, co jsem měl... měl jsem takovou velkou krosnu, německej batoh. Jsem si koupil, když byly v akci ponožky třeba deset párů, a ty jsem denně vyhazoval. Horší to bylo s hygienou, třeba mytí zubů. Člověk si koupí limonádu a vypláchne si pusou tím.

Tazatelka: Na hygienické návyky jsem se chtěla taky zeptat...

Roman: Přes tu zimu se vždycky u někoho dá vykoupat. Já jsem zažil, že dřív se dalo v Praze na nádraží vykoupat. Byly tam sprchy a dalo se osprchovat za pár korun... Tady u nás ne. Ale šlo to na benzínkách. Občas to je někde na městských záchodech.

Tazatelka: Teď bych Vás chtěla poprosit, jestli byste mi mohl popsat jeden Váš běžný den z toho období, kdy jste pobýval na ulici. Zajímá mě, co jste dělal od probuzení až do doby, kdy jste šel spát.

Roman: Běžný den. Běžný den narkomana. Člověk pořád shání tu dávku. A dalo by se říct, jak to beru dlouho, že žádný množství není dostačující. Takže jsem furt sháněl. Pak už je to taky trestný za držení většího množství. Já jsem byl furt u kamarádů, tam jsme blbli a brali drogy. Když jsem byl třeba načerno na té ubytovně, tak tam jsme hráli nějaký hry na počítači, střílečky a tak... A když není droga, tak se pije a zase se shání droga. To je takovej koloběh prostě no.

Tazatelka: Mohl byste mi popsat, jak to vypadalo, když jste spal například pod mostem?

Roman: Pod mostem? Měl jsem pod sebou molitan. Vlastně tak nějak všechno, co se našlo v kontejneru - molitan, polystyren, aby bylo teplo odspoda. Nad sebe jsem si dal igelit, takže něco jako stan. No a takhle jsem ležel.

Tazatelka: Dobře, děkuji za odpověď. Dále by mě zajímalo, žil jste na ulici sám anebo jste se připojil ke komunitě lidí se stejným životním stylem?

Roman: Ne, vždycky sám. To já radši sám, než abych se s někým... Třeba v Hradci znám bezďáky z toho nádraží tam. Znáám i kluka, ten je z Týniště, kterej vlastně taky... Rodina nad ním zlomila hůl a teď je v Hradci na squatu.

Tazatelka: A kde je v Hradci Králové squat?

Roman: U nádraží, tam je takovej vybydlenej barák a tam bydlel. Ale teď nevím, jestli tam ještě je... Víím, že tam byly vymlácený okna. Jako ale kdyby se dal do kupy, tak by byl pěkněj. No ale nejsou finance no...

Tazatelka: Dobře teda. Takže jste žil na ulici spíše sám, ale určitě během Vašeho bezdomovectví jste potkal i jiné bezdomovce...

Roman: Jo, potkal jsem. Já jsem byl na ulici poprvé v devatenácti letech hned po vojně. To jsem mohl být doma, ale jelikož ty drogy převládaj, tak jsem si připadal jak velikej king, že spím támhle pod mostem v Praze a radši jsem se pohyboval v Praze a jenom vlastně sháněl drogu a chrápal pod mostem, když jsem teda musel spát. Já jsem třeba nespál tejdén, čtrnáct dní.

Tazatelka: Hm, dobře. Pokusil jste se vyhledat pomoc nebo Vám byla pomoc nabídnuta od nějaké organizace? Zajímá mě, jestli jste se snažil vyřešit tu tíživou životní situaci.

Roman: Nevím, jestli jsem byl pohodlnej, ale ne... nikdy.

Tazatelka: A nebyla Vám například nabídnuta pomoc od nějaké organizace?

Roman: Jenom ty PDézetka, protože mě v tom Žamberku dali iluzi, že mám maniodepresivní stavy s impulzivitou, takže zjistili, že nejsem jejich cílová skupina. Takže vlastně jsem se musel ze dne na den, to bylo v únoru nebo v březnu, vystěhovat

na ulici. No a já jsem to vyřešil těma drogama. Drogy, ubytovna načerno, ulice... Já jsem byl fakt většinou sám, nebo jsem zavolal kamarádce a šli jsme spolu pokecat. Když bylo léto, tak jsme se šli na písničky u Nechanic vykoupat.

Tazatelka: Ještě by mě zajímalo, asi jste neměl během toho pobytu na ulici snahu najít si práci nebo nějakou brigádu? Předpokládám, že Vám dost vydělávaly ty drogy.

Roman: Jo, drogy no. Až teďka ke konci vlastně jsem šel na ubytovnu ke kamarádovi v Česticích. Takže jsem začal dělat na farmě drůbeží jako údržbář. Jsem tam dělal asi tři měsíce necelý. Ale s tím užíváním těch drog to nešlo do kupy. Jako ono by to šlo, ale za ty roky, když člověk bere, tak to tělo je trošku nadměrně opotřebovaný. Takže já mám karpály. Docela mě bolejí. A já když jsem tam dělal na tý farmě, tak jsem chodil i na zabíjení drůbeže a na kuchání. A tam, když jsem si nedal tu svojí dávku, tak jsem se vlastně nemohl ani dopravit na pole, protože jsem přes ty karpály neudržel ruce otevřené.

Tazatelka: A jiné zdravotní potíže máte?

Roman: Klouby bolejí preventivně. Ty kdyby nebolely, tak si myslím, že už tady nejsem. Ale to je důsledek užívání těch opiátů a vůbec jako ten životní styl. A v kriminále jsem se taky nešetřil, tam jsem dělal šestnáctky a brousil jsem litinu na těžkejších brusech. A do toho vlastně ty drogy anebo prášky. Užíval jsem prášky na bolest.

Tazatelka: Mohl byste mi shrnout do jednoho časového úseku, jak dlouho jste žil na ulici?

Roman: Tak tři etapy. Tři roky. Teďka ke konci to bylo od března do září. To bylo naposledy. Pak jsem, když jsem byl mladej po tý vojně. Když mě opustila manželka, tak jsem byl na ulici půl roku. Přišla na to pak skrz ten úvěr, že jí nic neudělám a že nejsem schopnej jí ani nadávat. Stalo se, stalo. Člověk to nevrátí, ani kdyby se měl postavit na hlavu. Takže jsem se na ni nezlobil a dokonce jsem jí i důvěřoval, že šetří na ten byt. Asi skrz ty děti no.

Tazatelka: Potom následovala tedy ta třetí etapa, kdy jste jí opustil a dostal jste se na ulici, že?

Roman: No, ono to bylo poprvý s ní před těma třema rukama. V těch devatenácti jsem po tý vojně utek do tý Prahy. To jsem začínal. Sekl jsem s vojnou a šel tam no.

Pohyboval jsem se: Praha - Děčín - Ústí. Občas taky Mělník. Jsem takhle pendloval načerno vlakem. Tím půlnočákem jakoby jak jezdil. A teďka jsem se pohyboval spíš Hradec - Rychnov - Kostelec. Tady spíš ty východní Čechy.

Tazatelka: A jak se dá cestovat načerno vlakem?

Roman: Dá. Tím půlnočákem InterCity go úplně v pohodě. Tam skoro nechodil průvodčí v té době. V dnešní době člověk nastoupí do vlaku a spoléhá na to, že průvodčí nepřijde. A když přijde, tak mě vyhodí a za chvíli pojede další vlak žejo. Ale zase se posunu.

Tazatelka: Rozumím. Zajímalo by mě, jak jste se z ulice dostal?

Roman: To bylo díky té mojí kamarádce. Ta mi řekla, ať si najdu nějakou ubytovnu, že bych se měl postavit na nohy. Věčně mi nadávala, že už jsem dost starej na to, abych takhle žil.

Tazatelka: Nedopouštěl jste se během toho života na ulici kriminální činnosti?

Roman: Ne, to ne. Já jsem nepotřeboval krást, měl jsem peníze z těch drog. A docela se za to stydím, ale i ta kamarádka mi nosila dost věcí. Občas mi dala něco k jídlu, cigarety, tabák... Za to se stydím docela, protože nerad někoho zneužívám nebo využívám.

Tazatelka: Ona Vám určitě pomoci chtěla.

Roman: Jo, já si jí za to hrozně moc vážím.

Tazatelka: Tak třeba jí to ještě oplatíte.

Roman: Třeba.

Tazatelka: Dále by mě zajímalo, jaké důsledky měla ulice na Váš současný stav?

Roman: Tak jsem na psychiatrii... Nemám kam jít. Jinak současnej stav... S paní sociální jsme řešili azylák v Hradci. Já bych se do toho azyláku i docela těšil, protože tam jsou i nějaký ty zkoušky dechový a narkotický pro člověka, aby nebral drogy. Takže bych byl docela pod nějakým prstem zdvihnutým. Pokusím se najít práci. A jelikož mám dvě děti, tak mi narostl i nějakej ten dluh. I během toho, že jsem byl vlastně na tý psychiatrii. Ale neměl jsem to jak splácet.

Tazatelka: A tím dluhem myslíte neplacení alimentů?

Roman: Ano, přesně tak. Neplacení alimentů. Takže chci řešit ty dluhy. Neměl bych mít dluhy jinde než na těch alimentech a na zdravotním. Na sociální tak nějak kašlu. Sice to bude těžký a nevím, jestli to dám, ale slíbil jsem to a tak se o to pokouším. Mě se ptal i doktor, co chci do budoucna a já prostě nevím. Nevím, jestli ten azylák dopadne nebo kam půjdu odsud.

Tazatelka: A Vy jste sem šel tedy dobrovolně, že?

Roman: Takhle! Právě jak jsem se otrávil a našli mě na tý ubytovně, tak mě odvezli na jipku do Rychnova a tam jsem byl čtyři dny. To jsem skoro nevěděl o sobě. Pak mě převezli sem na 7A a tam se mě zeptali, jestli chci jít sem na jedničku skrz ty návykové nemoci. Jsem řek jo. Takže dobrovolnost nedobrovolnost. Ale jsem tady dobrovolně.

Tazatelka: Rozumím. A jaké očekáváte výsledky od léčby tady? Vy jste to částečně nakousnul, že byste rád nastoupil do azylového domu v Hradci Králové a tak dále...

Roman: Když nevyjde chráněný bydlení, tak aspoň ten azylák... Do toho chráněného bydlení musí být nějaká tříměsíční abstinence prokázána. A jelikož já jsem teď bez finančních prostředků, tak nevidím moc tu možnost strávit někde 3 měsíce bez ničeho... jako no. Víceméně bych se styděl za to, že jsem socka... a to jsem. A do toho azyláku to znamená dokončit šest tejdnu tady úspěšně. Víím, že mě tady nemůžou vyléčit z nějaký závislosti. Já jsem si to představoval včera a pak mi došlo, že 30 let fetuju. Třicet let se prostě pohybuju v nějakých návykových látkách a závislostech. Což je prostě hrozně dlouhá doba a nějakých šest tejdnu to nemůže změnit. Vždycky budu alkoholik, narkoman. Maximálně abstinující, když to půjde. Musím se naučit řešit krizové situace životní. A to opravdu nebude za těch šest tejdnu. Maximálně se pak postavím na nohy a něco si třeba vydělám. Pak přemýšlím, že bych šel i do nějaký komunity na rok klidně. Pro mě je teďka prvotní cíl ten azylák a práce. A pak se uvidí. Právě proto říkám, že nevím, jestli budu abstinovat. Já jsem jako abstinovat dokázal. Jsem vlastně abstinovat tři roky a půl. A s tím jsem švihl ze dne na den. Přestal jsem si píchat, přestal jsem chlastat. Nejhorší bylo pro mě prostředí, kde chlastali a fetovali všichni. A podle mě jsem dokázal abstinovat, protože jsem nechtěl dopadnout jako všichni ti cikáni tam. Ale teď nevím no.

Tazatelka: Dobře. Z ulice Vám pomohla kamarádka, to už jsme si také řekli...

Roman: Kamarádka no... Ta zburcovala tu ubytovnu. Nejdřív mě dostala na tu ubytovnu nebo jakoby řekla mi, že bych měl se sebou něco dělat. Bylo to na její popud. A teď díky tý nemocnici nejsem na ulici.

Tazatelka: Takže ta kamarádka Vám sehnala ubytovnu?

Roman: Ne, kamarádka věděla, že mám kamaráda, kterej má ubytovnu.

Tazatelka: Jo, aha.

Roman: No a ona mi řekla, ať jdu za ním. Já jsem nešel, já jsem tam zavolal. Akorát jsem tak vstoupil do stejný louže. Jsem tam otevřel dveře a zabouchal jsem na protější dveře a měl jsem drogy. Tam je to prostě konec.

Tazatelka: A tam jste se podruhé pokusil spáchat sebevraždu...

Roman: Ne. Já mám za tenhle rok 6 pokusů. Hodně. Mě ten život prostě úplně přestal bavit. Jsem recid'ák. Taky skrz ty děti asi. Viděl jsem budoucnost v těch dětech a zanechal jsem je tam a mrzí mě, že teď za nima ani nemůžu. Už mě tam ti cikáni do toho ghetta ani nepustí. Vlastně jenom já a moje děti byly bílý, jinak všechno černý. A jim to tak vyhovuje a já jsem chtěl něco víc tyjo. Tam většina těch cikánů má od malička důchody... Takový ty na postižení. Ale oni postižení nejsou, jen to prostě nahrajou. Tam prostě ten, kdo má důchod, tak nemusí nic dělat. A když jsem viděl, že i holce, který bylo tehdy deset let, vštěpovali ty tetičky a strejdové, že škola je zbytečná. Že je prostě zbytečná úplně. Člověk nemusí chodit do školy. Když jsme bydleli v baráku, tak to byla jedničkářka, měla vyznamenání. A když jsme odjeli do Bakova, má trojky stěží čtyřky A chodí do zvláštní. Během jednoho roku propad neskutečnej. Ale ono je to kvůli tomu, že ty děti to viděj u těch druhých prostě. A řeknou si: „Proč já bych se učila, když ostatní nemusej.“

Tazatelka: Ještě bych měla otázku k Vašemu zdravotnímu stavu. Vy jste už zmínil, že máte karpály a bolí vás klouby. Jak jste na tom po psychické stránce?

Roman: Mám maniodepresivní stavy od minulého roku a na to jsem bral prášky. Taky na úzkosti. Měl bych brát furt...

Tazatelka: A neberete?

Roman: Mám něco na vyžádání, pak mám v noci... Já jsem to jeden čas neužíval a bral jsem místo toho drogy. No a mělo to skoro stejnej účinek. Člověk nepotřebuje prášky,

když jede furt na těch drogách... Pak je ale horší ten dopad, protože je ještě horší než by bejval byl.

Tazatelka: A jinak nějaká nemoc spojená s užíváním drog jako je například cirhóza jater, to nemáte?

Roman: Nemám nic. Nemám ani Céčko. Na jaře mě testovali v Nechanicích na Céčko a na AIDS... Já jsem tam teda vydržel jenom měsíc a týden z pěti měsíců. Mě to prostě nic nedávalo. Nebyl jsem vůbec přesvědčený o tý léčbě. Hlavně jako jakej tam byl přístup... V té době já věděl, že nebudu abstinovat. Teď bych chtěl, ale nevidím to moc v růžovejch barvách... Ale v té době jsem prostě věděl, že nebudu. Taky jsem vylez a za hodinu a půl už jsem měl drogy. To jsem se jen dopravil autobusem a už jsem je měl.

Tazatelka: Rozumím. A dostali jsme se na konec našeho rozhovoru a já už na Vás mám jen poslední otázku. Zajímalo by mě, jak pohlížíte na bezdomovectví z pohledu člověka, který na ulici část života prožil?

Roman: Já nevím no... Spousta lidí by nebyla na ulici, kdyby nebyly ty kauce na byty, ty zálohy a podobně. Protože spousta lidí co znám, jsou na ulici, protože nemají na tu kauci. Tím pádem nemají bydlení a nemůžou ani do práce. Takže si tak žijou, žebraj, chlastaj... A je jich prostě čím dál víc teď. Je to tak no. Čtyři kamarádi mi zemřeli... jeden, ten to neunesl a skočil z mostu a tři se předávkovali fentaminem.

Tazatelka: Je to smutný. Jsou to moc smutný životní příběhy.

Roman: Člověk by nemusel pít, nemusel by užívat drogy a podobně. A to neříkám... Já jsem užíval, už když jsem barák měl. Takže já jsem narkoman od útlých let. Ale spousta lidí co znám, tak oni pijou jen z toho důvodu, že jsou bez naděje, že neví kudy kam. A čím dýl pijou, tak tím se jim ten svět zlepšuje. Když to vidíte, jedete třeba z Hradce vlakem na Letohrad, tak po cestě vidíte spoustu bezdomovců... Bezdomovectví nikdy nebude dobrý. Málokterej z nich chodí do práce. Sice znám některý, který choděj do práce načerno, ale pak dostanou peníze na ruku... takže si v životě na nějaký byt nebo azylák ani nepomyslejí. Oni mají stan a je jim takhle dobře. Já znám spoustu lidí, kterým třeba i bylo nabídnuto jít bydlet do nějakýho azyláku nebo tak, ale oni už zanevřeli na ten lidský řád. Radši jsou venku.

Příloha H: Přepis rozhovoru s Davidem

doba trvání rozhovoru: 46:29 minut

Tazatelka: Mohl byste mi říct, jak vypadal Váš život předtím, než jste se na ulici dostal?

David: Do osmi roků bylo moje dětství harmonický. Než jsem začal chápat doma nějaký násilí a začal jsem o tom přemýšlet, proč je to tak. Když jsem byl ještě malej, tak jsme jezdili na hory... Vlastně, když naši spolu začali, já jsem se narodil a asi do těch osmi let, bylo všechno dobrý. V těch osmi letech jsem prostě začal chápat to násilí doma. Otec vždycky mamku mlátil. Vždycky tam byl nějaký křik a pláč. Já tam vždycky přiběhl a brácha přiběhl za mnou, protože byl starší a odvedl mě pryč. Měl jsem teda staršího brácha o osm let. Byly tam různé úrazy potom druhý den. Kolem desátého roku věku jsem tak nějak začal vnímat to, že nevidím, že jsou oba dva divný, ale že jen otec byl agresor. Začal jsem vnímat to, že on za to všechno může. Tak to je, tak to bylo. Kolem třináctého roku věku se naši rozvedli. Já jsem byl celkem živý dítě, chodil jsem na základní školu v Brně v takové... říká se tomu „brněnskej Bronx“. Takže devadesát procent Romů, což já nejsem ani xenofob ani rasista, takže mně to nevadilo. Spíš naopak jsem tam tíhl k těm lumpárnám. Byl jsem prostě hodně živý dítě, takže jsem se těch lumpáren účastnil a některý jsem i vymýšlel. Takže už na té základce to začalo... Jako učení dobrý, já jsem se neučil nikdy a procházel jsem nějak s těma trojkama a štvorkama, ale nikdy jsem nepropadl. Mě to učení nějak tak automaticky šlo, no. Nebo nevím. I když si člověk řekne ty trojky a čtverky nic moc, ale mně to stačilo. Doma jsem nic ukazovat nemusel, takže mně to stačilo prostě. Z chování, tam už jsem měl od čtvrtý třídy dvojku, potom i trojky. Kolem sedmý až osmý třídy už za mnou jezdili do školy i policajti, protože jsem dělal už ty větší problémy.

Tazatelka: Například?

David: Jako například jsme vykradli u kamaráda doma trezor rodičům jeho. Z toho byly problémy no. Sice jsem nemohl bejt trestaný a já jsem to tak ani tehdy nevnímал, jestli můžu být nebo nemůžu být trestaný. Ale nebyl jsem tenkrát ještě trestaný za nic. Jenom tou známkou z chování a nějakým pobytem na policii nebo tak.

Tazatelka: Rozumím. A když jste dovršil věku patnácti let, tak jste dělal co?

David: No, ve třinácti letech se naši rozvedli. Mě dostala do péče mamka, ale nevezala si mě k sobě, protože si v té době našla nějakýho... prostě pána. Zamilovala se do něho a bydlela u něho a on mě nechtěl u sebe. Brácha se během toho někam odstěhoval už, našel si svoje bydlení s nějakou tehdejší přítelkyní. No a já jsem zůstal jakoby u otce, ale byl jsem dán do péče matky ve třinácti letech, ale zůstal jsem u otce, protože mě tam matka nechtěla vzít nebo nemohla. Prostě se na mě vykašlala v té době, protože to nechtěl v té době ten její přítel takovýho jako hyperaktivního parchanta, když to tak řeknu. No a já jsem měl být u otce, ale otec začal pít nehorázně! Protože byl asi nějaký zhrzený z toho rozvodu, takže já jsem z toho bytu utekl. No a já jsem začal spát po kamarádech, začal jsem lítat po různých diskotékách a klubech po Brně. Pak jsem bydlel různě v barákách, a kde se dalo... Domů jsem ze začátku chodil třeba jednou za měsíc. Postupem času začaly bývát klíče ve dveřích, jakože v zámku, tam u otce, kde jsme předtím všichni bydleli. Tak jsem se třeba vyspal do rána na rohožce přede dveřma. Byla zima a tak, tak jsem šel někam, kde mi bylo mnohem líp. Což bylo někde u kamarádů nebo někde v klubu - v teple prostě a mezi lidma.

Tazatelka: Jestli to dobře chápu, tak tohle už byla nějaká počáteční fáze toho Vašeho bezdomovectví?

David: Ano. Od těch třinácti let... tak nějak no.

Tazatelka: Kdybyste mi mohl vypíchnout jeden hlavní důvod, proč jste se dostal na ulici, jaký by to byl?

David: Tak já jsem byl v té době dítě jakoby jo... Já to nechci na nikoho svádět. Já už jsem dneska s minulostí smířenej, s mamkou se bavím, odpustil jsem jí. Je to teda hrozný, ale odpustil. S otcem ne teda... s tím se nebavím. Ale důvod... asi že mě tehdy mamka nechala tam, ať si dělám, co chci. A mně to nevadilo, já jsem v tom pak i našel zalíbení později v tom životě ilegality už potom.

Tazatelka: Rozumím. Došlo k selhání role matky. Nemusíte se cítit špatně, že tohle říkáte. Tehdy Vám bylo třináct let a Vaše matka i otec se o Vás měli povinnost postarat. To, že to neudělali je hrozný. Vy jste zmiňoval maminku, že se s ní teď už bavíte, odpustil jste jí. Tak jí to třeba taky bude mrzet s odstupem času...

David: Mrzí. My už jsme se o tom právě bavili.

Tazatelka: Ráda bych se přesunula k samotnému životu na ulici. Mohl byste mi, prosím, popsat jak vypadaly ty počátky?

David: Tak přespával jsem všude možné... Pak jsem našel takový sídlo ilegality v Brně. Tam se scházeli lidi s podobným osudem, jako jsem měl já - mladší, starší... vesměs spíš starší. To byla diskotéka, uprostřed herna, nahoře bar. Bylo to takový třípatrový zábavní centrum. A já jelikož jsem začal hodně krást, tenkrát jsem vykrádal hodně herny v těch devadesátých letech a s tím majitelem jsem měl už tehdy obchody. No já jsem k němu už v těch čtrnácti nebo patnácti chodil rozměňovat ty drobný, co jsem vykrádl v těch hernách. Prodával mu různý zboží, co jsem tam nakradl. Elektroniku a všechno prostě, co jsem tam nakradl. A on mi tam nechával otevřený účet na baru, než mi stihnul dát hotovost. Tak jsem tam měl otevřený teda ty účty... A mohl jsem tam i spávat, různě za barem a v jiných prostorách klidnějších, kde nebylo zrovna moc lidí. Já jsem v té době teda moc nespal, ale aspoň na pár hodin jsem si tam mohl lehnout. Tam jsem byl rok nebo dva. Jinak jsem spal různě po kamarádech. Tehdejších teda. Teď už žádný kamarády ani kamarádky nemám. Dneska bych řekl, jenom po známých. Nikdy jsem ale nespal úplně vyloženě jako na tý ulici. V autech jsem párkrát přespal. V těch domech prázdných pak... Sem tam jsem vykoppl dveře a někam jsem si zalezl - na půdu, do sklepa nebo tak.

Tazatelka: A ty domy byly vybydlený anebo v nich někdo žil?

David: Byly to takový činžáky prostě no. Obydlený domy v centru Brna nebo kolem centra. Prostě to byl normální dům, kterej mi zrovna přišel do cesty a byly v něm třeba otevřený dveře nebo tak. Bylo to většinou v noci a vylezl jsem k půdě. Potřeboval jsem se dvě nebo tři hodiny vyspat jenom. Ono je potom na tý chodbě zima a tvrdý to je, to si pamatuju. Zima mi teda byla skoro všude, to si taky pamatuju, třeba i v létě. No, takže jsem prošel otevřenejma dveřma, anebo když jsem našel nějaký, který byly takový vrchlatější, tak jsem je prostě vykoppl a šel jsem spát tam. A chodil jsem spát k půdě, protože tam nikdo nechodil, žejo. A sklep je špinavej. Spíš jsem chodil na tu půdu. A na půdě je to podle mě prostě ještě docela čistý.

Tazatelka: Rozumím. Dále by mě zajímalo, zda jste dbal na svůj vzhled?

David: Tenkrát jsem byl hodně povrchní si myslím. Takže ano.

Tazatelka: Takže za ty peníze, co jste si vydělal v tom sídle, jste si kupoval oblečení?

David: Ano, jasně. Hadry bylo takový to první, co jsem si tenkrát kupoval.

Tazatelka: Děkuji. Mohl byste mi teď popsat nějaký Váš běžný den z období, kdy jste již neměl domov?

David: Já jsem většinou někde ulehl, nespál jsem tam celou noc, spal jsem tam jen pár hodin, protože začala bejt po chvíli fakt kosa a tvrdý to bylo a nebylo to příjemný tam spát. Takže já jsem třeba půl hodiny už nespál a přemejšlel jsem, kam zalehnu jinam a kam vlastně pudu. Měl jsem v hlavě, že ne jen tak někam můžu jít. Takže to bylo většinou za nějakýma kumpánama, dneska známýma, který měli podobnej osud. Ale měli třeba to štěstí, že už bydleli ve svém bydlení, protože byli starší. Takže já jsem třeba chodil tam za nima. Pak už jsem měl zase vymyšlený, proč tam chci vlastně jít. Protože peníze! Prostě přes ten den jsem se snažil sehnat někde ty peníze. Úplně základně!

Tazatelka: A jakým způsobem teda?

David: Vždycky v ilegalitě. Tenkrát... od krádeží po cokoli.

Tazatelka: „Po cokoli“ znamená co?

David: No, tak jako nejsem hrdej na všechno, co jsem proved... No, ale budu se držet toho dne teda. Krádeže. Když to bylo v noci, tak nějakou hernu najít, která je zavřená a která má zrovna pauzu a prostě není nonstop. A přes den prostě vykrádat auta...

Tazatelka: A potom jste tedy zase přemýšlel nad tím, kde složíte hlavu?

David: Jo. Jako většinou to bylo u známých, který měli nějakou základnu, kam se dalo jít a měli tam teplo. Tak jsme se domluvili - třeba sprcha a oblečení. Já nosil i něco s sebou v nějakým batohu nebo tašce. No a večer zábava. To už zase patřilo k tomu životu mému. Přes den vydělávat peníze a večer zábava. Já jsem teda nikdy alkoholik nebyl, nikdy jsem nepil. Já jsem tíhl k tomu fetu spíš no. Hodně jako no.

Tazatelka: A kdybyste mi měl vyjmenovat drogy, které jste kdy vyzkoušel?

David: Kolem čtrnáctýho roku života jsem začal kouřit trávu a pak asi o rok později jsem začal s pervitinem. Jak jsem ho vyzkoušel, tak jsem s ním začal a bral jsem ho každý den. Potom jsem šel na vojnu, kde jsem byl rok, jak jsem měl být. Pak jsem se vrátil a zase do Brna jsem šel a tenkrát v devadesátkách frčel hodně heroin. Tak jsem ho

taky párkrát vyzkoušel a stal jsem se na něm závislej. Zasekl jsem se u něj na čtrnáct měsíců, než mě zavřeli poprvé.

Tazatelka: Na jak dlouho?

David: Prve jsem dostal pět let, ale jelikož to byl můj první trest a byl jsem hodně blízko věku mladistvým, tak mě po půlce propustili.

Tazatelka: A na mou další otázku, jste již částečně odpověděl, ale zajímalo by mě, jestli jste se připojil ke komunitě lidí se stejným životním stylem v té době, kdy jste neměl domov a žil jste proto na ulici?

David: Ano, to Vám můžu potvrdit. Já už jsem to říkal už, že jsme se setkávali hodně v tom centru zábavním. Lidi se stejným osudem. A vůbec... v té čtvrti, kde jsem v Brně vyrůstal jakoby, v brněnském Bronxu, což je kolem Cejlu a Malinovského náměstí, tak to bylo místo, kde žilo spousta bezdomovců a lidí, který se živili trestnou činností. V tom Cejlu jich bylo mraky tehdy. Jsem chodil v Cejlu do školy, když jsem byl malej. Teď už je to trochu jiný taky, jsou tam levný byty a pronajímají tam hodně. Oni se to snaží zvelebovat ten Cejl a celkem tu romskou osadu, teda komunitu, se snaží rozhodit do určitých čtvrtí, protože v některých domech je jich prostě moc. Jsou tam pavlačáky a tam jsou jenom Romové a tak to taky vypadá... hrůza, děs, špína. Katastrofa prostě. To dost kazí ten Cejl. Furt to není prostě vyčištěný a ještě to asi dlouho potrvá, než se to dá do kupy. Ona se tam neslejí jen ta romská spodina, ale i ta bílá spodina, protože tam kvete trestná činnost a tam kde kvete trestná činnost a drogy, tak tam se slejí ta ilegalita a s tou ilegalitou jde ruku v ruce veškerá trestná činnost od prostituce po prodej drog, násilí, krádeže, loupeže. Tenkrát v devadesátkách k nám ještě utekli Albánci, Kosovo, Srbsko a Chorvati taky. Tak ty začali chodit taky mezi nás jakoby. Jak mladší, tak i starší a třeba i táta se synem. Věk nehrál moc roli. To byli prostě takový temperamentní a živí lidi a byli pro všechnu ilegalitu, drogy, krádeže aut, násilí, kuplířství a prostě všechno, co tam jakoby bylo. Oni potřebovali peníze, byli na útěku, nemohli se tam zpátky vrátit. Takže tam chodili s náma do toho sídla. Tam se slejzala veškerá verbež, co mohla. A já mezi nima byl taky. Romové, bílý plus ty Albánci a další...

Tazatelka: Dále by mě zajímalo, jestli ta situace, kdy jste neměl domov a neměl jste se kam vracet, byla pro Vás natolik tíživá, že jste se jí snažil řešit?

David: Tak první impuls to bylo bydlení moje první po výkonu trestu. To bylo normální samostatný bydlení v bytě... Po tom prvním výkonu trestu to bylo. Mě bylo dvacet jedna let a našel jsem si přítelkyni. Sice jsem neměl peníze a hned druhý den jsem zase spáchal trestný čin pro peníze. Našel jsem si přítelkyni po chvíli, asi po dvou měsících a bydlel jsem u ní. Měla byt v Brně. Začali jsme spolu teda fetovat... zase pervitin tenkrát. Ale už jsem měl jako bydlení normální tenkrát. Chodil jsem normálně domů.

Tazatelka: Zmiňoval jste výkon trestu odnětí svobody. V jaký věznici jste svůj první trest vykonal?

David: Všehrdy. Já jsem byl necelé dva roky na vazbě v Brně, protože já jsem měl trestnou činnost ve Žďáře, Znojmě a v okolí Brna. Tam jsme jezdili krást do různých zlatnictví, aut a tak dále. Já vám to klidně všechno řeknu. Pak jsem byl nějakou dobu taky ve Znojmě na vazbě a i v Břeclavi jsem byl. Teď přesně nevím, jak to bylo. Takže mě převáželi různě po těch vazbách vždycky, než byl ten soud. Pak byl soud a převezli mě zase na jinou vazbu. No a pak jsem dostal prostě těch 5 let. A odvezli mě teda do Všehrd do věznice, kde jsem byl už jen půl roku, protože jsem stihl dva roky v těch vazbách. Pak jsem si tam podal žádost o to propuštění a ono to vyšlo a propustili mě... A vrátil jsem se zase do Brna.

Tazatelka: A nepřestal jste tedy s páčáním té trestné činnosti?

David: Ne, pokračoval jsem dál. Neměl jsem peníze a potřeboval jsem je prostě. A jediný, co jsem znal, bylo tohle. Nějak jsem se s tím osudem kriminálního nějak smířil prostě no.

Tazatelka: Dobře. My jsme tedy zabrouzdali teď úplně jinam. Já bych chtěla připomenout původní otázku a ta zněla, jestli jste se snažil vyhledat pomoc anebo jestli Vám byla pomoc nabídnuta, když jste byl na ulici?

David: Ne no... Mně vyhovoval ten životní styl. Našel jsem si v něm něco, co mě uspokojovalo. A nikdo mi pomoc nenabídnul. Žil jsem v té komunitě lidí, který byli úplně stejný jako já.

Tazatelka: Někdy nabídne pomoc například člen rodiny. U Vás se nikdo neozval?

David: Ne, s mojí matkou jsem se po dopisech usmířil nebo jako spíš jsem jí jen poloodpustil za to, že mi nenabídla, že můžu jít bydlet k ní a že mi vlastně žádnou pomocnou ruku nenabídla, až dýl. To byla náhoda, že jsem po tom prvním výkonu

trestu zase neskončil na ulici a že jsem si našel tu přítelkyni, kde jsem teda pak i nějakou tu delší dobu žil.

Tazatelka: Dobře, děkuji za odpověď. Teď bych se ráda přesunula na důsledky, které měla ulice na Váš další život. Jak dlouho jste byl celkem bez domova?

David: Šest let jsem byl bez domova.

Tazatelka: A nevrátil jste se už nikdy pak na tu ulici? Po prvním výkonu trestu jste žil u té přítelkyně, ale z Vašeho výrazu vidím, že to asi nedopadlo dobře.

David: Nedopadlo no. Jinak ona už dneska nežije. Ona umřela, to jsem se dozvěděl před pár rokama. Ale jako jinak jsem tam bydlel s ní normálně... Ale zase jsem potřeboval finance od nájmu po jídlo, většinou jsme se stravovali doma. Samozřejmě jsme ale jako normální lidi taky zašli někdy někam na jídlo, ale chápete mě... A pak benzín, nafta a tyhle věci z normálního života mi přišly až po tý base první. Jsem si to začal pořádně uvědomovat a žít trochu jinak. S ní jsem bydlel necelý čtyři roky a páchal jsem každý den spoustu trestných činů. Každý den prostě nějakou trestnou činnost. To byla prostě moje práce. My jsme tomu říkali „vydělávání peněz“. Já jsem i lidem kolem říkal, že chodím do práce, protože pro někoho je práce uklízení, pro mě to bylo páčání trestný činnosti. Byl jsem na to zvyklej a neviděl jsem v tom nic špatného. No a jak se tak říká: „Dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne“ a mě párkrát chytili. No a pak následoval další trest. Dostal jsem tenkrát sedm a půl roku. Bylo to nějak po těch čtyřech letech. A to už mě nepustili na půlku, to už jsem odseděl celý. A těch sedm a půl roku je pak takových prázdných. Já jsem tam teda pracoval asi šest let. Tam už jsem nešel na vazbu.

Tazatelka: A kde jste byl podruhé ve výkonu trestu? V jaké věznici?

David: Nejdýl jsem byl v Kuřimi. V Brně jsem byl z toho dva roku. Pracoval jsem tam jako chodbař. Podával jsem jídlo ostatním vězňům. A potom mě poslali do tý Kuřimi. To je deset nebo patnáct kilometrů od Brna. Je to jedna z mála věznic tady na Moravě. Pracoval jsem tam celých těch šest let.

Tazatelka: A jaké práce jste dělal?

David: Dělal jsem různé práce. Začínal jsem jako ten chodbař na té vazbě v Brně. Sice je to taky placený... Je tam nějakých 2900 a z toho 12% jako kapesný. Nic si za to nekoupíte, ale jako kapesný dobrý. Z dnešního pohledu to taky vidím už trochu jinak.

Předtím mi to bylo tak nějak jedno. Zaplatil jsem si z toho už nějaký dluhy tenkrát. Já Vám potom řeknu ty další platy v těch jinejch pracích. Prostě jsem si tam zaplatil dluhy, a když jsem pak odcházel z té basy, tak jsem šel pryč bez dluhů. Pak jsem dostal i nějaký peníze na cestu ještě. Tam jsem získal pracovní návyk. Ten jsem nikdy neměl. Nikdy jsem nemusel každý ráno někam vstávat a pak za několik hodin dostat peníze za něco. A bylo to málo peněz za hodně práce. Bylo to třeba 200 nebo 300 korun za měsíc. Dvanáct procent z obnosu té částky. Plus výkon trestu - to si pak musíte platit. Tenkrát mě o ty peníze ani nešlo... Stejně jsem žil z něčeho úplně jinýho tam. Ale z dnešního pohledu to vidím tak, že z hlediska pak ty budoucnosti jsem získal ten pracovní návyk a to významně ovlivnilo tu mojí budoucnost. A když jsem po těch sedmi a půl letech vylezl, tak jsem hned nastoupil do práce. A chodil jsem prostě do práce a už jsem nemusel páchat trestnou činnost. A už jsem žil z těch peněz, co jsem si vydělal prací. A nikdy už jsem pak vlastně nebyl bezdomovec jako takový, jen papírový.

Tazatelka: Jaké důsledky mělo bezdomovectví na Váš další život?

David: Tak rozhodně kriminální činnost. Já jsem teda už 12 let netrestanej. A po deseti letech jsem mohl požádat o zahlazení těch trestů a to jsem taky udělal a teď mám trestní rejstřík čistej. On teda nikdy není úplně čistej, ale ono se to tam jenom škrtně a napíše se tam „zahlazeno“. Když ale dojde k nějakýmu dalšímu trestnému činu, tak by na Vás měli pohlížet jako na netrestanýho. Ale k nim se stejně dostane ten papír, kde jsou ty tresty přeškrtnutý a je tam napsaný to „zahlazeno“, takže stejně vidí, že už tam něco bylo. Takže soudce by neměl k tomu přihlížet, ale nevím no. Slyšel jsem, že to tak taky úplně není. Mělo by to zahlazení sloužit hlavně teda k práci, aby ten člověk ji mohl dostat. Na poště by měl vyjet čistej, ale u soudu a u policie by ty tresty měly být vidět, akorát budou přeškrtnutý.

Tazatelka: A Vy jste zmiňoval, že po výkonu druhého trestu jste začal chodit do práce a mě by zajímalo, co jste dělal?

David: Já jsem pracoval načerno teda. Já jsem během výkonu trestu získal nějaký normálnější známí, kteří taky pracovali a měli nějakej úlet, kvůli kterému se dostali do toho vězení, ale pracovali a už ten návyk měli. Tak jsem si mezi takovýma lidma našel známí a v Brně většinou dělali všichni na živnostenskej list. Pracovali tam ale i normální lidi, ne jen ty z vězení, to neeee... a sádrokartony jsem dělal. Prostě normální práce za celkem dobrý peníze. Dokázal jsem z nich tenkrát normálně žít.

Tazatelka: Takže pro Vás bylo vlastně odsouzení do výkonu trestu odnětí svobody záchranou. Dostal jste se z ulice, přestal jste páchat trestnou činnost a začal jste chodit do práce.

David: Přesně tak. Už jsem nechodil krást, nevymejšlel jsem kraviny a nescházel jsem se s určitými lidma na místech, kde se tyhle kšefty vymejšlejí. Místech, kde se všechno plánuje a kde seženete zakázky, když potřebujete. Takový to sídlo, hnízdo tý ilegální činnosti. Prostě jsem tohle přestal navštěvovat. Pro mě to přestalo být životně důležité a už jsem tam nesháněl práci ani. Měl jsem toho plný zuby tam. Nemusel jsem tam chodit a ani už jsem nechtěl.

Tazatelka: Rozumím. Moje další otázka se týká Vašeho zdravotního stavu. Myslíte, že měla ulice vliv na Váš zdravotní stav?

David: Moje tělo zvládlo do teď tak nějak všechno... kromě zubů. To moje fetování odnesly zuby. Jinak ani neberu prášky, jsem totálně zdravěj. Jestli za to může třeba nějak moje sportování. Mám totiž rád sport a říkám si, že za to asi může to, že jsem se snažil vždycky hodně cvičit. Ten organismus to zkrátka vydržel a musím to zaklepat, že jsem zdravěj. Až na ty zuby teda, ale ty se dají zaplatit. A pak závislost - to je moje jediná nemoc.

Tazatelka: Děkuji za odpověď. Dále by mě zajímalo, jak dlouho jste hospitalizován tady v Psychiatrické Nemocnici?

David: Nastoupil jsem dvacátýho srpna.

Tazatelka: A budete tady do kdy?

David: Je to na šest měsíců. Já jsem byl prvně na jedničce a tam jsem byl sedm týdnů. Tam je maximálka šest, ale já jsem tam byl sedm. A tady jsem od listopadu a mám tady bejt nějak do března. Jojo, v březnu by měl bejt konec. Já bych chtěl ale odejít dřív. Já už jsem si tady sebe tak nějak složil. Jsem tady už pátej měsíc, složil jsem se už tak nějak, už nejsem na součástky a jsem už zase v kuse. V plánu mám tak nějak chráněný bydlení, ale v Praze nebo v Plzni. Pro mě je hlavní nevrátit se do Brna. To pro mě byla zásadní chyba vždycky. Neháže mě to Brno a ty lidi tam na správnou cestu. S nima to se mnou nikdy neskončí dobře. Takže se z toho tentokrát snažím vzít ponaučení a už se tam nechci vrátit v životě. Ještě teda přesně nevím, kam půjdu, ale až budu vědět kam a budu mít práci, tak vodsud půjdu.

Tazatelka: To zní jako dobrý plán. Současně to byla moje další otázka, tak moc děkuji za odpověď.

David: Tady jsem si uvědomil i dost jiné věci. Třeba i to, že z toho života už mi taky nezbejvá tolik a že jsem zdravěj a nejdůležitější je to zdraví. O všechno ostatní už jsem přišel a chci si zachránit aspoň těch dalších třicet let.

Tazatelka: To určitě bude i víc.

David: No, možná i víc. Chci lepší život, aktivnější.

Tazatelka: To je určitě dobrý přístup. Dále by mě zajímalo, jestli jste se sem dostal dobrovolně?

David: Ano, já jsem se rozhodl sem jít.

Tazatelka: Dobře. A dostáváme se k poslední otázce. Zajímalo by mě, jak hodnotíte bezdomovectví z pohledu člověka, který v určité fázi svého života neměl domov, místo kam by se mohl vracet? Máte předsudky vůči těmto lidem?

David: Já předsudky nemám, ale zároveň nemám rád bezdomovce. Taky jsem je pak už vyhazoval z domu. Oni to kazej sami sobě. Já jsem teda třeba jenom v tom baráku... Pomínu, že v té době jsem byl děcko. Bezdomovce, který vidím na ulici, jsou normálně dospělý lidi a moc dětí jsem za svůj život na ulici nepotkal... a když tak nevypadají, že tam patří... Ale u těch dospělejch si myslím, že si to kazí sami. Dělají v těch domech binec a kolem sebe. Kolem nich je zápach a tak dál. A tím si to prostě tak nějak všechno kazí sami. Zároveň jim ale ani neubližuju nebo tak. Předsudky no... většinou jsou to alkoholici, feťáci a neberu to tak, že jsem i já feťák, ale prostě já jsem byl na té ulici, když jsem byl malej a od té doby už jsem na ulici nežil nikdy. V občance mám teda napsaný, že jsem na úřadu, ale pak už jsem se nikdy na ulici vrátit nechtěl. Hlavně já jsem se vždycky snažil spát v různých domech a nikdy ne vyloženě na ulici. A když jsem se tam dostal, tak jsem nic neničil, nic jsem nebral a vždycky jsem se tam jen vyspal a pak jsem šel pryč.

Tazatelka: Hmm, vnímám to tak, že tedy máte předsudky vůči té nejextrémnější formě bezdomovectví.

David: Jojo, tak. Já jsem asi trochu jiné bezdomovec.